

Tine Aagaard & Lene Seibæk

2010-mi Peqqinnissaqarfimmik aaqqisuusseqqinnerup kingorna Kalaallit

Nunaanni peqqinnissakkut sullissineq sulisuniit isigalugu

Apersuinikkut misissuineq

ILISIMATUSARFIK Grønlands Universitet
Peqqissaasutut Ilinniartitaanermi Peqqissutsimullu
Ilisimatusarnermi institutti

Tine Aagaard
Peqqissaasoq, ph.d.
Kalaallit Nunaanni Peqqissutsimik ilisimatusarfik
Center for Sundhedsforskning
Peqqissaasutut Ilinniartitaanermi Peqqissutsimillu
Ilisimatusarnermi Institutti
Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet

Lene Seibæk
Peqqissaasoq, MHH, ph.d., ilisimatoq
Kalaallit Nunaanni Peqqissutsimik ilisimatusarfik
Center for Sundhedsforskning
Peqqissaasutut Ilinniartitaanermi Peqqissutsimillu
Ilisimatusarnermi Institutti
Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet

Siulequtsiut

2010-mi Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinneq, nappaataasartunut nunasseriaatsimullu, sulisussarsiniarnermut aalaakkaasunillu sulisoqarniarnermut il.il. tunngatillugu inuiaqatigiinni ineriartornermi unammilligassat tunngavigalugit ingerlanneqarpoq. Napparsimmaviit avataanni peqqinnissakkut sullissinermik- nappaatsaaliinissaq napparsimmavimmullu unitsaaliinissaq siunertaralugit- innuttaasut peqqissuunissaannik nukittorsaanissaq, kikkunnut tamanut assigiinmmik periarfissiinissamik qulakkeerinissaq, siunertamullu tassunga tunngatillugu qitiusumik immikkoortunut eqiterussineq aqutigalugit, Peqqinnissaqarfiup aqqissuussaananerani pissusissamisoortumik pisariillisaanissaq aqqisuussinissarlut siunertaapput.

Siusinerusukkut qitiusumik immikkoortunut eqiterussinertaata tamakkiisumik atuutilersinneqarnerata kingorna, Peqqinnissaqarfiup aqqissuussaananera pillugu aqutsinikkut qanoq misigineqarnerani eqiterussinertullu kingorna Peqqinnissaqarfiup qanoq ingerlaneranut innuttaasuniillu isigalugu misissuineranut atatillugu, innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misigisaannik misilittagaannillu misissuunissaq, peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuarmit kissaataavoq.

Peqqinnissaqarfimmi kommuninilu aqutsisut oqaloqatigalugit apersuinikkut misissuisoqarnerani, pisortaqarfinni taakkunani marlunni, peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini tamani kommuninilu marlunni atuisunik toqqaannartumik sullissisut apersorneqarput.

Qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermi ukkassat arfineq pingasut apersuinerne aallaaviupput. Misissuineq Ilisimatusarfimmi Peqqissaasutut Ilinniartitaanermi Peqqissutsimullu Ilisimatusarnermi Instituttimi sulisunit ingerlanneqarpoq.

Nalunaarusiami matumani apersorneqartunit qanoq isigineqarnera nassuiarneqarpoq misissoqqissaarneqarlunilu, aqqisuusseqqinnerup sunniutaanik nalimmassaanissaq pitsangorsaanissarlut siunertaralugu, sammisanik pingaarutilinnik inerisaanissamut periarfissat innersuussutillu isummersorfigineqarput. Politikerit aqutsisullu sulisunit ulluinnarni napparsimasunik innuttaasunillu qanimut sullissisunit taakkunanga isumassarsitinneqarsinnaanissaat neriuutigaarput.

Isumassarsiat pingaarutillit pillugit apersuinerne peqataasut qutsavigaagut, Peqqinnissaqarfimmi kommuninilu aqutsisut apersugassanut attaveqartitsisut taakkulu apersorneqarnissaannut piffissiillutik ikiuttut qutsavigaaguttaaq.

Allaaserinnittut
november 2021

Imarisai

Siulequtsiut	3
Eqikkaaneq	5
Peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup suliakkiussaa	7
Misissuinermi siunertaq	7
Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunit isigalugu – suut ilikkagaqarfigisinnaavagut?	7
Ilusaa, periutsit, atortullu	9
Peqqinnissakkut sullissinermi politikkikkut, aaqqisuusnaanikkut najukkanilu toqqammavissat	11
Inatsit toqqammaviusoq peqqinnissaqarfimillu aaqqisuusseqqinneq	11
Aaqqisuusseqqinnerup kingorna Peqqinnissaqarfiup aaqqisuusnaanera	13
Najukkani assingninggissutaasut	15
2010-mi Peqqinnissaqarfiup aaqqisuuteqqinneqarneranik naliliineq	21
Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misigisaat misilittagaallu: Angusat	22
Peqqinnissaqarfiup immikkoortuinik eqjiterutitsineq	23
Qarasaasiakkut nakorsiartitsineq	25
Sulisussarsiniarneq aalaakkasunillu sulisoqarniarneq	27
Ilinniartitaaneq piginnaasanillu inerisaaneq	28
Kommunik suliqateqarneq	30
Pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq	32
Angusanik eqikkaaneq	33
Inerisaanissamut periarfissat pillugit isummersorneq	34
Aalaakkaasunik sulisoqarniarneq	35
Taartaagallartussanik pissarsiornermi ilinniagaqassuseq pingaartillugu	39
Ataatsimoorluni ilinniarnikkut kommunik suliqateqarnerup pitsaanerulersinnissaa	39
Aqutsineq sulisunullu pitsaasunik atugassaqartitsineq	42
Innuttaasunik oqaloqateqarneq	44
Innersuussutit pingaernerit	46
Naggasiullugit oqaatigiumasat	48
Najoqqutarisat	49
Ilanngussaq 1	51
Ilanngussaq 2	54
Ilanngussaq 3	55
Kalaallit Peqqissartut Illuanni peqqissaasunik marlunnik apersuinermit eqikkagaq	55

Eqikkaaneq

Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinnerup kingorna aqqisuussinnermut kiisalu innuttaasunut sunniutai aqutsisunit isigalugit misissuineq nangillugu, atuisunik toqqaannartumik sullissisunit isigalugu Peqqinnissaqarfimmi sulinermik misissuineq ingerlanneqarpoq.

Aqqisuusseqqinnermi siunertaasut maannamiit annertunerusumik piviusunnngortinneqarsinnaanngorlugit, aqqisuusseqqinnerup kingunerisaanik allannguinerit toqqaannartumik sullissisunit isigalugit qulaajaanissaq, kiisalu aqqisuusseqqinnermi iliuuserisanik allannguinnissamut pitsannguinnissamullu isumassarsitsinissaq, misissuinnermi siunertaapput. Nalunaarusiami aqqisuusseqqinnerup siunertaanik naammassinninnissamut- ilaatigut napparsimmaviit avataanni peqqinnissakkut sullissinnermik nukittorsaanermut, qarasaasiakkut nakorsiatitsisarneq innuttaasunillu oqaloqateqarneq aqqutigalugit, innuttaasut peqqinnissakkut sullinneqarnermi assigiimmik periarfissinneqarnissaanik nukittorsaanermut, sulisussarsiniarnermi aalaakkaasunillu sulisoqarniarnermi siuarsaanermut kommuninillu, isumaginnittoqarfiit akimorlugit, suleqateqarnermik pitsanngorsaanermut tunngatillugu periarfissat akimmiffissallu, sulisunit tikkuarneqarput.

Sulisunik apersuinerik misissuueqqissaarneq isummersornerlu aallaavigalugit, peqqinnissamut tunngatillugu Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinnermi qitiutinneqartuni periutsinut pitsanngorsaatissat pingaernerit sisamat innersuussutaapput:

1. Sulisut nunaqavissut nukingini akuersaarnissaq inerisaanissarlul sulinermik naammagisimaarinninnermik annertusaanissamut aalaakkaasunillu sulisoqarnissamut piumasaqaatitut innersuussutaavoq. Innuttaasuni nappaataasartut ineriartornerannit isigalugu, sulisut sivikitsumik ilinniagallit pitsaaliuinnermut, peqqinnissamik siuarsaanermut piginnaanngorsaaqqinnermullu atatillugu suliasat annertusiartuinnartut isumagisinnaassavaataaq. Tamatumani *Peqqinnissaqarfimmi sulisut piginnaasaannik inerisaanissamut ataatsimoorussamik iliuusissatut siunniussinissaq* piumasaqaataavoq.
2. Sulisoqarniarnerup siunissaq qaninnerusoq isigalugu qanoq aqqiiviginiarneqarnissaa, siunissarlul ungasinnerusoq isigalugu aalaakkaasunik nunaqavissunik ilinniarluarsimasunik sulisoqalernissamik pilersaarutitalimmik *Peqqinnissaqarfik tamakkerlugu sulisoqarnermut politikkiliornissaq* siunnersuutaavoq. Tamatuma imm. 1-imi oqaatigineqartoq; sulisut piginnaasaannik inerisaanissamut iliuusissatut siunniussineq kiisalu Peqqinnissaqarfiup inerisarnissaanut anguniakkatut siunniussat naleqartitalu ataatsimoorussat tunngavigalugit *aqutsisut piginnaasatigut inerisaaviginissaannut iliuusissanik siunniussinissaq* nassatarissavaa.
3. Pisortaqarfiit akimorlugit *Peqqinnissaqarfimmi kommuninilu sulisunik ataatsimoorussamik piginnaasatigut inerisaaneq* aqqutigalugu napparsimasut aqqusaartugassaannik ukkassinnermik siuarsaanissaq innersuussutaavoq. Kommunini sulisut peqqinnissamut tunngatillugu piginnaasaannik qaffasaanissaq peqqinnissakkullu sullissisut pitsaaliuisinnaanermut, peqqinnissamik siuarsaanermut piginnaanngorsaaqqinnermullu tunngatillugu paasisimasaannik annertusaanissaq kiisalu suleqatiginnernik nukittorsaanissaq siunertaapput.
4. Peqqinnissaq pillugu iliuuserisani eqaassutsimik pitsaassutsimillu annertunerulersitsinissamut, sulisullu pitsaaneruseq innuttaasunik oqaloqateqarnermik suliaminnik nunannarinnissaannut, annertuunik periarfissaqarpoq. Anigugassaanngitsunik nappaatillit utoqqaallu amerliartornerat, nappaatinik nakorsaaneq pivallaarnagu peqqinnissarlul pillugu unammilligassat oqaloqatigiissutiginnissannik piumasaqaatitaqariartorpoq. Peqqinnissaq pillugu iliuusissatut *innuttaasunik peqataatitsinissap oqaloqateqarnissallu sallinneqarnissaat* innersuussutaavoq. Tamatumunnga atatillugu *Peqqinnissaqarfik tamakkerlugu qarasaasiakkut nakorsiatitsisarnerup atuutilersinneqarnissaa qarasaasiakkullu nakorsiatitsinnermi atortorissaarutininik nutaanik pilertorneruseq atuilemmissaq* innersuussutaavoq.

Tamatuma saniatigut Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinnermi ukkanneqartunik nukittorsaanissamut

sakkussat tigussaasut arlalissuit nassuiarneqarput.

Peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup suliakkiussaa

2010-mi Peqqinnissaqarfiup aqqissuuteqqinneqarneranik ataatsimut naliliiviginninnermut atatillugu, innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut, Peqqinnissaqarfimmi sulineq- pingaartumik pissutsit aqqissusseqqinnermi siunnerfiusunik nukittorsaanissamut pitsanngorsaanissamullu tunngatillugu¹ misigisaannik misilittagaannillu misissuinissaq- peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup kissaatigaa. Sulisunit aqqissusseqqinneq sioqqullugu tamatumalu kingorna Peqqinnissaqarfimmi sulisimasunit misilittakkat pissarsiarinissaat kissaataavortaaq. Napparsimasunut/innuttaasunut tunngatillugu ulluinnarni sulinermi unammilligassanik iliuuseqarnissamullu periarfissanik aalajangersimasunik qulaajaanissaq siunertaavoq.

Misissuinermi siunertaq

Misissuinermi pingaarnertut siunnerfik tassaavoq Peqqinnissaqarfiup pingaarnertut aqqissuussaananerata sulinermilu piumasaqaatit aalajangersimasut, Peqqinnissaqarfiup immikkoortuini assigiinngitsuni pitsaaliuinermi, peqqinnissamik siuarsaanermi, nakorsaanermi peqqissaanermi, napparsimasunut/innuttaasunut tunngatillugu tungiuinermi piginnaanngorsaaqqinnermilu, qanoq unammilligassanik periarfissanillu pilersitsisarnerannik paasisimasaqalersitseqataanissaq. Misissuinermi nukissat ineriartortitsisinnaanerlu qitiutinneqarput maannalu aqqissuussaannikkut toqqammavissunut pitsannguutaasinnaasunik isumassarsisitsisinnaassalluni.

Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunit isigalugu – suut ilikkagaqarfigisinnaavagut?

Peqqinnissaqarfimmi innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut tassaapput atuisunut tassalu napparsimasunut innuttaasunullu ulluinnarni toqqaannartumik attaveqartut. Taakku tassaapput peqqissaanermik suliaqartut, nakorsat, timimik sungiusaasut/pillorissaasut, kigutigissaasut, nakorsaataasivimmi sulisut, portørit annaassiniartartut il.il.²

Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut peqqinnissakkut sullissinermi napparsimasut/innuttaasut peqqissusaannik siuarsaanissamik pitsaaliuinissamillu, nakorsaanissamik peqqissaanissamillu siunertaq naammassisinnaajumallugu politikkikkut aqqissuussaannikkullu toqqammavissatut pilersitat ulluinnarni sulinermini atorpaat.

Peqqinnissaqarfiup inuiaqatigiinni suliffiunerata siunertaanik piviusunngortitsinissaq ilinniagalit ilinniagalikkuutaallu ulluinnarni suleqatigiissutigisarpaat. suliffeqarfimmi piumasaqaatit ataasimoorussat najukkanilu piumasaqaatit assigiinngitsut tunngavigalugit taamaaliortarput.

Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut tungaanniit *isigisat* - misigisaannaanngitsut misilittagaannaanngitsullu pineqaraangata, peqqinnissakkut sullissinermi peqataasut tamarmik – nappaateqartut/innuttaasut, innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut, aqutsisut pilersaarusiortullu – ataatsimik siunertaqarlutik, suliffimmili assigiinngitsunik suliasaqarlutik sumiiffeqarlutillu, taamamallu suliat pillugit assigiinngitsunitaaq ilisimasaqarlutik suleqatigiinnissaat ukkanneqalersarpoq. Taamaammat innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut tungaanniit ilisimasanik ujartuineq, aqutsisunut pilersaarusiortunullu ersinngissinnaasunik – sulinerup nappaateqartunut/innuttaasunut tunngatillugu siunertamik eqquutitsisumik qanoq aqqissuunneqarsinnaanerant ingerlanneqarsinnaanerannullu annertuumik pingaaruteqarsinnaasumik ilisimasaqalernissamut periarfissiivoq. Unammilligassat innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunit siumorneqartartut taakkulu qanoq iliuuseqarfigineqartarnerannik paasisimanninneq, Peqqinnissaqarfiup aqqissuussaananerant tunngatillugu periarfissanik pilersitsisinnaasunik ajornartorsiutaasunillu tikkuussisinnaavoq.

Misissuinermi matumani sulisut apersorneqartut unammilligassat iliuuseqarfiginissaat ajornartorsiutigisatik ilaatigut tikkuarpaat. Unammilligassat akuuffigisaminni misissuiffiqeqqissaarneqarpata, ilisimasat kinguneqartitsilluartussat annertuut suleriaatsimik pitsannguinnissamut atorneqarsinnaasut tassaniipput. Taama periuseqarneq sulisut unammilligassanik uparuaanerisa ass. 'naammagittaalliortertut' imal 'allannguiniarnermut akerliunertut' isigineqartarnerannit allaaneruvoq.

¹ Siuinnerusukkut aqqissuuseqqinneq aqutsisunit isigalugu naliliivigineqarpoq Peqqinnissaqarfimmi atuisunit isigalugu misissuivigineqarluni; misissuinerit taakku marluk

ingerlanneqarput Kalaallit Nunaanni Peqqissutsimut Ilimatusarfimmit (Ingemann & Larsen, 2018; Olesen allallu, 2020).

² Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misissuinermi matumani pineqartut tassaapput peqqissaanermik suliallit, nakorsat kigutigissaasullu.

Pissutsit ajunngitsut suleriaatsiminnik iliuuseqarfiginninnissamut periarfissamik annertusaasut apersorneqartunit tikkuarneqarputtaaq. Pissutsit taamaattut pitsannguinnissamut periarfissanik nalinginnaanerusunik tikkuussisinnaapputtaaq.

Pingaarutilik tassaavoq innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misigisaat misilittagaallu, ajunngitsut ajortullu ilinniarfiusinnaanerat. Ilinniarneq taanna, aaqquisuusaannikkut pitsanngorsaanissami, taamaalilluni ulluinnarni sulinermik tigussaasumik aallaaveqartussa, taamaammallu sunniuteqarnissamut pivusorsioortumik periarfissiisinnaasoq, inerisaanermi ilaasinnaavoq. Taanna tassaavoq misissuinerup matuma peqataaffigisinnaasaa.

Ilusaa, periutsit, atortullu

Misissuineq, nakorsaanerup, peqqissaanerup tungiunerullu iluani peqqinnissakkut sullissisunik 20-it missaannik immikkut apersuinerit, aalajangersimasumik sammisaqarluni apersuinerimik ataatsimik marlunnilluunniit malitserqartitatut ilusilerneqarpoq.

Paasissutissiisut Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini kommuninilu utoqqarnik paaqqutarinniffinni pissarsiarineqarput. Paasissutissiisut amerlasuut, sulisut sulinermik misilittagaannik ilisimaarinnineq aallaavigalugu Peqqinnissaqarfimmi qullersanit siunnersuutaapput. Tamannali aqqutigalugu paasissutissiisussanik naammattunik pissarsioqarsinnaasimangilaq. Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini paasissutissiisussanik amigaateqartuni, qitiusumik immikkoortumi peqqissaasoq, peqqissaavimmi immikkoortortami peqqissaasutut aqutsisoq imal. utoqqarnik paaqqutarinniffimmut tunngatillugu kommunimi utoqqarnut tunngasuni aqutsisoq, sulisunik peqataanissamut soqutiginnittunik nassaarniarnermi kajumillutik ikiuuttut, attavigineqarput. Kigutigissaasunut tunngatillugu peqqissaasoq siornatigut kigutigissaasusimasoq, kigutigissaasunut marlunnut attaveqarnissamut ikiuppoq.

Ataasiakkaanik nunaqarfinni, peqqissaavinni, qitiusumik napparsimmavinni, tarnikkut nappaatilinnik najukkaminniittunik sullissivinni, kigutiveriveqarfimmi, utoqqarnik paaqqutarinniffinni, Kalaallilu Peqqissartut Illuanni Københavnimiittumi³ peqqinnissakkut sullissisunik 20-inik aaqquisuussamik apersuinerit paasissutissatut toqqammaviupput. Paasissutissiisut tassaapput sundhedsassistentit arfineq marluk, peqqissaanermi ikiorti ataaseq nunaqarfimmilu peqqinnissakkut sullissisoq ataaseq, peqqissaasut arfineq pingasut, nakorsaq ataaseq kigutigissaasullu marluk. Taakku Peqqinnissaqarfimmi /utoqqarnik paaqqutarinniffinni, ukiut marluk 50-illu akornanni -agguaqatigiissillugit ukiuni 18-ini misilittagaqarput.

Peqqinnissaqarfimmi paasissutissiisut qitiusumik napparsimmavinnut/Nuummi qitiusumik peqqissaavimmut tallimaasunut tamanut, peqqissaavinnut tallimanut (qitiusumik immikkoortunut sisamanut agguataasimasunut) nunaqarfimmullu ataatsimut agguataarsimapput. Peqqissaavinni/qitiusumik napparsimmavinni paasissutissiisut ilaat sisamat nunaqarfinnut akisussaasuupput; taakku peqqissaavimmi imal. qitiusumik napparsimmavimmi Skype-ikkut nakorsartitsisarput ullormullu katillugit nunqarfiit 25-it 30-illu akornanniittut attavigisarlugit. Tamatuma saniatigut akuttunngitsunik nunaqarfinnut angalasarput. Taamaammatt nunaqarfimmi peqqinnissakkut sullissisup apersorneqartup ataatsip saniatigut nunaqarfinni pissutsit sinniisuuffigineqarput.

Apersuineq sioqqullugu suliniummisunertaasoq apersuinerullu qanoq ingerlanissaa pillugit paasissutissiisut kalaallisuq/qallunaatut paasissutissanik pissarsipput, kinaassutsimillu isertuunneqarnissaanik paasissutissallu isumannaassusaannik qulakkeerisumik akuersissummik atsiorlutik. Inunnik ataasiakkaanik apersuinerit apersuinerimijajoqqutassa, ataatsimoorussa (ilangussaq 1 takuuk) aallaavigalugu ingerlanneqarput, nalunaaquttallu akunnerata affaanit aappaata affaanut- agguaqatigiissillugit nal. ak. ataaseq sinnilaarlugu- siviussuseqarlutik. Apersuinerimijajoqqutassa Peqqinnissaqarfiup aaqquisuuteqqinneqarnera pillugu nassuiaammit (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010) aallaaveqarpoq. Apersuinerit Peqqissaasutut Ilinniartitaanermi Peqqissutsimullu Ilisimatusarnermi Instituttimi atorfeqartunit peqqissaasuniillu kalaallisuq oqaasilinnit allanit ilisimatusarnermik piginnaasalinnit imal. apersueriaaseq pillugu ilinniaqqissimasunit ingerlanneqarput.

³ Kigutiveriveqarfik, Kalaallit Peqqissartut Illuat utoqqarnillu paaqqutarinnineq Peqqinnissaqarfiup aaqquisuuteqqinneqarneranit toqqaannartumik sunnerneqanngillat. Utoqqarnik paaqqutarinnineq,

isumaginnittoqarfiit/pisortaqarfiit akimorlugit suleqatiginnermut pingaaruteqassusaa pissutigalugu, suliniummi misissueqqissaarnermi ilaavoq. Kigutileriveqarfimmi Kalaallilu Peqqissartut Illuanni sulisunik apersuinerit pingaarutilinnik amerlasuunik, suliniummi Peqqinnissaqarfimmik aaqqisuusseqqinneq qitiummat, misissueqqissaarnermi ilangunneqanngitsunik pissarsiviupput; apersuinerit taakku ilangussami 2-mi 3-milu eqikkaavigineqarnerat innersuussutaavoq.

Apersuinerit immiunneqarput issuarlugillu allanneqarlutik. Apersuinerit ilaat aqqaneq marluk paasissutissiisup kissaataa naapertorlugu kalaallisut ingerlanneqarput; apersuinerit taakku issuarlugit allanneqarput ilinniakkamullu naapertuuttumik ikiortitit sulisunit kalaallisut oqaasilinnit qallunaatut nutserneqarlutik. Paasissutissat paarlaasseqatigiissutaapput Ilisimatusarfimmilu tamatumunnga atatillugu maleruagassat naapertorlugit toqqortarineqarlutik.

Ataasiakkaanik apersuinerimi pissarsiat, sulisut misigisaasa misilittagaasalu immikkoortunut assigiinngitsunut, Peqqinnissaqarfimmik aaqquisusseqqinnerup ilusilerneqarnerani nukittorsagassanut katersornerisigut misissoqqissaarneqarallarpud. Pilersaarutaasimasooq tassaavoq ataasiakkaanik apersuinerinik misissueqqissaarnerup tutsuiginarsarneqarnissaa sammisallu misissueqqissaarnikkut paasisat aalajangersimasumik sammisaqarluni apersuinnikkut inerisaqqinneqarnissaa. 2021-imi septembari qaammat aalajangersimasumik sammisaqarluni qarasaasiaq atorlugu apersoneqareersunit tallimanit peqataaffigineqartumik aaqquisuussisoqarpoq. Apersoriikkanik ataatsimoortitsinissamik isumassarsiaq tassaavoq paasissutissiisut immikkut apersorneqarnermini isumaliutersuutaannik inerisaqqinnissaq. Qitiusumik immikkoortut pisortaqarfiillu akimorlugit misilittakkanik paarlaasseqatigiinnissaq inerisaanissamullu periarfissat oqaluuserinissaa, aalajangersimasumik sammisaqarluni apersuinerimi siunertaavoq. Peqataasunit tallimaasunit sisamat; ataaseq napparsimaleriataarneq pissutigalugu, ataaseq sulisoqarnikkut pisoqariataarnera pissutigalugu marlullu internetsimik ajornartorsiuteqarneq pissutigalugu piffissaq nalliliivissoq peqataasinnaanatit nalunaartariaqarput. Qaqtigoortumik pisartumik peqataasut amiakkuannik (napparsimaneq pissutigalugu) siornatigut apersoneqarsimannngitsumik apersuineq ingerlanneqarpoq. Piffissaasuaneq pissutigalugu aalajangersimasumik sammisaqarluni apersuinerinik nutaamik aaqquisusseqqittoqarsinnaasimannngila.

Tamatuma kingorna paasissutissat ataasiakkaanik apersuinerneersut sammisakkuutaarlugit, Kvale & Brinkmann periusissiat naapertorlugu, paasissutissiisut namminneq paasinninnerinik, imarisaata isumaanik kiisalu isiginnittariaatsinik nutaanik ilassuteqarluni qulaajaanikkut, ilaatigut misissuinerit ilisimatusarnertullu allatut (Kvale & Brinkmann, 2015) misissoqqissaqqinneqarput. Tamatuma saniatigut politikikkut aaqquisuussaannikkullu toqqammaviit pingaarnerit najukkanilu Peqqinnissaqarfimmi piunasaqaatit, paasissutissiisut misigisaannut iliuuseqarnissamullu periarfissaannut tunuliaqutaasut nassuiarneqarput.

Peqqinnissakkut sullissinerimi politikikkut, aaqquisuussaannikkut najukkanilu toqqammavissat

Inatsit toqqammavissooq peqqinnissaqarfimmillu aaqquisusseqqinneq

Peqqinnissaqarfimmi sullissineq il.il. pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 6. november 1997-imeersoq naapertorlugu innuttaasut peqqissutsikkut siuarsaaviginissaa, nappaatit nappaatinullu assingusut pinaveersaartinnissaa kiisalu inuit nappaatillit nappaatinullu assingusunik ajoqutillit misissornissaa, nakorsarnissaa peqqissarnissaallu, Peqqinnissaqarfiup pingaarnertut suliassaarai. Peqqinnissaqarfiup suliassanik pilersaarusiornermi sumi najugaarneq apeqquaatinnagu sullissinerni assigiimmik periarfissaqartitsisoqarnissaa anguniassavaa (lovgivning.gl).

Naappaataasartunut, nunasseriaatsimut, sulisussarsiniarnermi aalaakkaasunillu sulisoqarniarnermi unammilligassanut il.il. tunngatillugu inuiaqatigiinni ineriartornermut naleqqussarnissaaq siunertarlugu, 2010-mi Peqqinnissaqarfimmik aaqquisusseqqinneq aallartinneqarpoq. Peqqinnissaqarfiup aaqquisuussaana 1928-imiilli allannngorsimannngilaq. 2010-mi aaqquisusseqqinnermi siunertaavoq:

- Ataatsimut isiginnilluni innuttaasumut sapinngisamik qaninnerpaami neqerooruteqarnissamik qulakkeerinnissaaq siunertarlugu, napparsimmaviit avataanni peqqinnissakkut sullissinermik nukittorsaanissaaq.
- Innuttaasut peqqisuutinnissaaq, nappatsaaliinissaaq napparsimmavinnullu unitsitsisariaqalernernik pitsaaliinissaaq.
- Peqqinnissaqarfimmik eqaallisaanissaaq makkunuunatigullu pissusissamisoortumik aaqquisuussinissaaq:
 - Qitiusumik immikkoortunut eqiterussineq. Sulisunik immikkut ilisimasalinnik immikkoortortanik

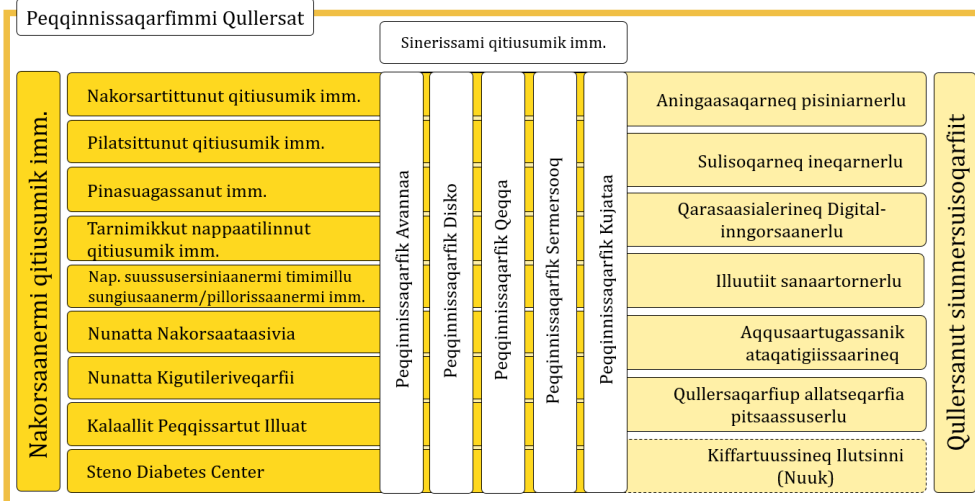
- sullissisunik qitiusumik napparsimmavinnut eqiterussineq.
- Sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarneq.

- Sulisoqarnikkut nukissanik aningaasanillu atuilluerneruneq.
- Napparsimasut aqqusaartugassaasa pisortaqaarfiitaaq akimorlugit ataqatigiinnissaannik ukkassineq.
- Sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu Peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanik atuinissamut naligiinnerusumik periarfissinneqarneq.
- Qarasaasiakkut nakorsartitsinerup annertusaavigineqarnera.
- Sulisut ilinniartitaanerat, piginnaasatigut qaffassaaneq ilitersuinerlu (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010).

Aaqqisuusseqqinnerup kingorna Peqqinnissaqarfiup aaqqisuussaanera

Takussutissiaq 1. Peqqinnissaqarfiup aaqqisuussaaneranut takussutissiaq. Najoqqutarisaq: Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik, Aaqqisuussaanermut takussutissiaq 2020.

Nunatsinni peqqinnissaqarfik

Aaqqisuusseqqinnerup kingorna Peqqinnissaqarfiup aaqqisuussaanera takussutissiami 1 aamma 2-mi takuneqarsinnaavoq. Qitiusumik immikkoortut tamarmik immikkut illoqarfimminni pingaarnermi nakorsalimmik, peqqissaasulimmik, timimik sungiusaasulimmik/pillorissaasulimmik, meeraaqerisulimmik, juumuulimmik tarnimikkut nappaarilinnut/timikkut nappaatilinnut angerlarsimaffimmi peqqissaasulimmik, kiisalu sundhedsassistenteqarlunilu peqqissaanermik ikiortilimmik, qitiusumik napparsimmaveqarput.

Illoqarfimmi minnerusuni peqqissaaviit nakorsaqarlutillu peqqissaasoqarput – annikinnerusumik peqqissaaviullu angissusaa najukkamilu sulisussarsisinnaaneq apeqqutaallutik – sundhedsassistenteqarlutillu peqqissaanermi ikiorteqarputtaq⁴.

Napparsimmaviit peqqissaaviillu annerusut ulloq unnuarlu sulisoqarput. Nunaqarfiit amerlanersaat sivikitsumik ilinniagalinnik imal. ilinniarsimangitsunik sulisulinnik nakorsartitsiveqarput (nunaqarfimmi ilinniagaqassutsip qaffasissusaa pillugu sukumiinerusumik nassuiaat; Ingemann allallu, 2020 takuuk). Peqqissaaviit minnerit nunaqarfimmi nakorsartitsiviit ulluunerani ammasarput, tamatumava avataani peqqissaavinni annerusuni imal. qitiusumik napparsimmavimmi pigaartuusunut innersuussisoqartarpoq. Qitiusumik napparsimmavimmi immikkut ilisimasallit peqqissaavinnut nunaqarfimmi akuttunngitsunik angalarput, nunaqarfiillu peqqissaavimmi nakorsamit ukiumut miss. sisamariarluni aalajangersimasumik tikinneqartarlutik. Nunaqarfiit peqqissaaviillu/qitiusumillu napparsimmaviit akornanni, qarasaasiakkut nakorsartitsinerit aqquutigalugit ullut tamaasa attaveqartoqartarpoq (qitiusumik immikkoortuni peqqinnissamut tunngatillugu neqeroorutit, 2015).

⁴ Matumani sulisut napparsimasunik /innuttaasunik nakorsaanerimi/peqqissaanerimi paaqqutarinninnermilu toqqaannartumik akuusut il aapput.

Dronning Ingridip Napparsimmavissua Nuummiittoq nuna tamakkerlugu napparsimmaviuvoq. Nakorsaanermi immikkoortortat qitiusumik immikkoortunut; nakorsartittunut-, pilatsittunut-, tarnimikkut nappaatilinnut-pinasuagassanullu, tamarmik immikkut pisortalinnut eqitigaapput, Napparsimmavissuarmi qitiusumik immikkoortut ilinniagaqassutsikkut immikkut ilisimasaqarfimminni, nuna tamakkerlugu sinerissami sulisunut sullissisuupput siunnersuisarlutik/ilitsersuisarlutik, tapersersuisarlutik ikorfartuisarlutillu/supervision (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010).

Takussutissiaq 2: Kalaallit Nunaata Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuinut tallimanut qitiusumik napparsimmavilinnut, peqqissaavilinnut nunaqarfinnilu nakorsartitsivilinnut aggorneqarnera. Qitiusumik immikkoortut kommunit immikkoortitigaanerat malippaat. Peqqinnissaqarfik matrikkilini 74-iniippoq 1600-illu missaannik sulisoqarluni. Najoqqutarisaq: Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik, Aaqqisuussaannermut takussutissiaq 2020.

Najukkani assinnginngissutaasut

Sinerissami qitiusumik immikkoortut annertuumik assigiinngissuteqarput. Siullermik nunap isorartunera taamaalillunilu illoqarfinnut nunaqarfinnullu angalasinnaaneq assigiinngemaaluni. Peqqinnissaqarfik Sermersuumi, nunarsuarmi kommunit annersarisaannissaaq, Nuummiit Ittoqqortoormiit 1400 km-it sinnerpaat, Tasiilamullu 680 km-illutik. Peqqinnissaqarfik Avannaani qitiusumik napparsimmaveqarfimmiit Qaanaamut 1100 km-it inutsiarpaat.

Ullut tamakkiallugit timmisartunit tikinneqartanngillat. Akerlianilli Peqqinnissaqarfik Qeqqani illoqarfiit Sisimiut Maniitsorlu 174 km-iinnaarnik imminnut ungasissuseqarput, ullullu tamakkiallugit illoqarfiit taakku akornanni timmissartuussisoqartarluni. Qitiusumik immikkoortuni minnersaasuni Peqqinnissaqarfik Diskomi Peqqinnissaqarfik Kujataanilu qitiusumik illoqarfiit illoqarfillu ungasinneq 70 km-it inutsiarlugit imminnut ungasissuseqarput Tassani illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni qulimiguullit immakkullu angallatit kisimik atorneqarput.

Qitiusumik immikkoortut killeqarfiisa iluini assigiinngissutsit annertusinnaapputtaaq. Peqqinnissaqarfik Avannaani Ummannami tallimanik nunaqarfilimmi 2200-illu sinnilaarlugit inulimmi, nunaqarfiit sisamat Ummannamiit 45 km-radiussip iluaniipput, ungasinnerpaaq 80 km-inik ungasissusilimmiilluni. Ummannami innuttaasut 37 %-ii nunaqarfinni najugaqarput. Upernavimmi Peqqinnissaqarfik Avannaaniittumissaq qulaaluanik nunaqarfilimmi 2700-it sinnilaarlugit inulimmi, nunaqarfik ungasinnerpaaq Upernavimmiit 300 km-inik ungasissuseqarpoq, sinneri 20 km-iniit 150 km-inut ungasissuseqarlutik. Upernavimmi innuttaasut 60 %-ii nunaqarfinni najugaqarput. Tamanna Upernavimmi innuttaasunik nunaqarfinni najugaqartunik kiffartuussinnermut piffissamik nukissanillu annertunerusunik atuinermik kinguneqarpoq. Peqqinnissaqarfiup aqqisusaaanera pillugu 2020-imi takussutissiaq naapertorlugu peqqissaaviit taakku marluk sulisui amerlaqatigiipput (takussutissiaq 3 takuuk).

Nunaqarfiit qassit napparsimmavnit peqqissaaviniillu kiffartuunneqartussat assigiinneqaat, Peqqinnissaqarfik Avannaani 21-iniit Peqqinnissaqarfik Qeqqani arfinilinnut. Taamatuttaaq Peqqinnissaqarfiup sinerissami qitiusumik immikkoortuini illoqarfiit minnerusut amerlassutsimikkut assigiinngillat, ass. Peqqinnissaqarfik Avannaani pingasut, Peqqinnissaqarfik Qeqqani ataaseq. Immikkoortortat minnerit amerlanerusut sulisoqarnerungaatsiarnissamik piumasaqaatitaqarput, annerusunili 'annertuumik ingerlatsinikkut iluaqutissartaqarluni'. Tamanna sinerissami qitiusumik immikkoortuni taakkunani marlunni innuttaasunut amerlaqatigiingajattunut Peqqinnissaqarfik Avannaani 242-inik sulisoqarneranut Peqqinnissaqarfik Qeqqanilu 129-inik sulisoqarneranut nassuiaataaqataasinnaavoq (takussutissiaq 3)

Peqqinnissaqarfik Sermersuumi sulisukinnerungaatsiarneranut Dr. Ingridip Napparsimmavissuata, nuna tamakkerlugu napparsimmaviunerup saniatigut Nuummiunut qitiusumik napparsimmaviunera patsisaavoq. Taamaallutik sulisut uninngasunik sullissisut Dronning Ingridip Peqqissaaviani sulisunut ilaangillat.

Takussutissiaq 3. napparsimmaviit, peqqissaaviit nunaqarfinnilu nakorsiertitsiviit- sulisut amerlassusaat ilanngullugit.

Qitiusumik immikkoortut	Qitiusumik napparsimmaviit/peqqissaaviit	Nunaqarfinni nakorsiertitsiviit	Sulisut
Avanna Innuttaasut 10.726	Qitiusumik napparsimmavik: Ilulissat (75) Peqqissaaviit: Ummannaq (40) Upernavik (40) Qaanaq (17)	21	242
Disko Innuttaasut 6.340	Qitiusumik napparsimmavik: Aasiaat (70) Peqqissaaviit: Kangaatsiaq (5) Qeqertarsuaq (16) Qasiqannguit (14)	13	120

Qeqqa	Qitiusumik napparsimmavik: Sisimiut (73)		
Innuttaasut 9.378	Peqqissaavik: Maniitsoq (55)	6	129
Sermersooq	Qitiusumik peqqissaavik: DIP (55)		
Innuttaasut 23.123	Peqqissaaviit: Paamiut (22) Tasiilaq (52) Ittoqortoormiit (5)	7	144
Kujataa	Qitiusumik napparsimmavik: Qaqortoq (60)		
Innuttaasut 6.413	Peqqissaaviit: Narsaq (26) Nanortalik (19)	12	118

Kisitsisit ungaluusikkat sulisut missiliorlugit amerlassusaat oqaatigaat. Najoqqutarisaq: Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik, Aaqqisuusnaanermut takussutissiaq 2020. Kisitsisit takussutissiami 2-mi nunap assingani kisitsisinut naapertuuteqqissaanngillat, tamanna nunarfiit inuerutsitaanerannik imal. nunarfiit illoqarfittut inissineqarnerannik imal. akerlianik pisoqarnerannik patsiseqarsinnaavoq. Nunap assinga ullulerneqarsimangimmat matumani aaqqisuusnaanermut takussutissiami 2020-imeersumi kisitsisit aalajangiusimanissaat toqqaarneqarpoq.

Sinerissami qitiusumik immikkoortuni sulisut innuttaasut amerlassusaat katitigaanerallu tunngavigalugit amerlassusiligaapput. Sulisunik napparsimmavinnut peqqissaavinnullu agguataarineq ilaatigut qitiusumik immikkoortumi pisortat aalajangersinnaavaat aammali aaqqissuusseqqinneq sioqqullugu sulisoqarnikkut ileqqunit, sulisussarsisinnaanermut, nunap ilaani sumiinnermit, sulisorisassat ikinnerpaaffissaat pillugu maleruagassanit il.il. sunnerneqarluni.

Napparsimmavinni peqqissaavinnilu peqqinnissakkut sullissisut ilinniarsimasut agguataarsimanerat isigissagutsigu, annertuumik assigiinngissuteqarsinnaavoq. Uummannaq Tasiilallu peqqissaaviinik assersuussineq ima takutitsivoq:

Uummannaq 2300-it pallingajallugit inoqarpoq taakkunanga 1450-it missaat illoqarfittaani najugaqalutik 850-illu nunaqarfinni najugaqarlutik; peqqissaavik 40-inik sulisoqarpoq, taakkunanga marluk nakorsaallutik, sisamat aaffaalu peqqissaasuullutik tallimallu sundhedsassistentiullutik (takussutissiaq 4). Qitiusumik napparsimmavinnut eqiterutsitsinermut atatillugu meeraaqqerisoq, juumooq timimillu sungiusaasoq/pillorissaasoq, Ilulissani qitiusumik napparsimmavimmut nuunneqarput.

Assersuusiussagaanni Tasiilaq 3000-it missaannik inoqarpoq taakkunanga 2000-ingajaat Tasiilami najugaqarput 1000-illu missaanniittut nunaqarfinni tallimaasuni najugaqarlutik. Tasiilami peqqissaavik 55-inik sulisoqarpoq, taakkunanga 3,5 nakorsaallutik, qulit peqqissaasuullutik (taakkunanga ataaseq meeraaqqerisuulluni), arfinillit sundhedsassistentiullutik, marluk juumuujullutik ataaserlu timimik sungiusaasuulluni/pillorissaasuulluni.

Taakkunani innuttaasut amerlassusaat sanilliukkaanni 4:3-missiliorpaat (Tasiilaq 4, Uummannaq 3). Taamaalluni Uummannaq sanilliullugit Tasiilami nakorsat peqqissaasullu amerlanerungaatsiarput (nakorsat 7:4, peqqissaasut 2:1). Tamatuma saniatigut immikkut ilisimasallit qitiusumik napparsimmavinnut eqiterunneqarnissaat, qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermi toqqammaviugaluq, Tasiilami peqqissaaviup immikkut ilisimasallit pigiinnarpaat.

Tamanna Nuup inuttunerujussuanik Peqqinnissaqarfiullu Sermersuup nuna tamakkerlugu napparsimmavissuaqarfiuneranut atuumassuteqarsinnaavoq; taamaalilluni Nuummi peqqissaavik immikkut ilisimasalinnik pilersugaalluareerpoq Napparsimmavissuarmilu immikkut ilisimasalinnut innersuussinissamut periarfissagissaarnerulluni, taamaalillunilu immikkut ilisimasalinnik Tasiilami avinngarusimasumiittumi tikinniarneralu ajornakusoorsinnaasumi peqqissaavimmiititsinnarnissamut periarfissaqarnerulluni. Pissutsit immikkut ittut taamaattut qitiusumik mimmikkoortumi peqqissaavinni allani marlunni; Paamiuni Ittoqqortoormiinilu atuuppassinngillat, tamannalu sulisussarsiniarnerup ajornakusoorneranik Paamiunullu tunngatillugu illoqarfiup Nuummiit tikikkuminarnerukannerneranuttaaq atuumassuteqarsinnaalluni.

Takussutissiaq 4. sulisut amerlassusaat taakkulu qitiusumik napparsimmavinnut peqqissaavinnullu agguataarneqarnerat.

Qitiusumik immikkoortut	Napparsimmaviit/peqqissaaviit	Nakorsat	Peqqissaasut*	Sundheds assistentit	Juumuut	Timimik sungjusaasut/pillorissaasut		
Avannaa Innuttaasut 10.726 ind- ***	Qitiusumik nap.: Ilulissat (75) **	7,5	17	6	3,5	2,5		
	Peqqissaaviit: Uummannaq (40)	2	4,5	5				
	Upernavik (40)	2	3,5	6				
	Qaanaq (17)	1	1,25	3				
Disko Innuttaasut 6.340	Qitiusumik napparsimmavik: Aasiaat (70)	5,5	16,5	11	1,5	3		
	Peqqissaaviit: Kangaatsiaq (5)	-	- 2	- 1				
	Qeqertarsuaq (16)	1	2	1,5				
	Qasigiannugit (14)	1						
Qeqqa Innuttaasut 9.378	Qitiusumik napparsimmavik: Sisimiut (73)	5,5	16	19	1	2,5		
	Peqqissaaviit: Maniitsoq (55)	2,25	10,5	10			1	
Sermersooq Innuttaasut 23.123 (taakkunangga Nuummi: 18.000-it)	Qitiusumik peqqissaavik: Nuuk (55)	14	32	6				
	Peqqissaaviit: Paamiut (22)	0	4	2				
	Tasiilaq (52)	3,5	10	6			2	1
	Ittoqqortoormiit (5)	0	2	1				
Kujataa Innuttaasut 6.413	Qitiusumik napparsimmavik: Qaqortoq (60)	4,5	13,5	9,5	2	3		
	Peqqissaaviit: Narsaq (26)	1,2	4	6				
	Nanortalik (19)	1,2	3	4				

Sulisut assigiinngitsunik ilinniagallit pillugit kisitsisit Peqqinnissaqarfimmi sulisoqarnermut pilersaarutinit 2021-imeersunit tigusaapput. Taamaallit taakkuupput sulisut amerlassusisaattut naatsorsukkat, ilaatigut inuttaqanngissinnaasut, matumani inuit pineqaralik suliat inuup ataatsip ukiumut naammassisinnaasai pineqarput. Decimalit ilivitsunngorlugit affanngorlugilluunniit akunnaalisaapput. Immikkoortut annikitsut ilaatigut inuup ukiumut sulinerata sisamararterutaanik sulisullit pineqanngillat.

* Peqqissaasunut tunngatillugu kisitsisini meeraaqerisut ilaapput, taamaalluni tabelimi sumi meeraaqerisunik atorfeqartoqarnera takuneqarsinnaanngilaq.

** Kisitsisit ungaluusikkat amerlassusaannik missiliupput.

*** Innuttasut amerlassusaat 2020-imi naatsorsugaapput. Najoqqutarisaq: Kommunit nittartagaat / stat.gl-ilu

2021-imi Peqqinnissaqarfimmi sulisoqarnermut pilersaarutit aallaavigalugit qitiusumik immikkoortuni nakorsaqaarnikkut kiffartuussineq assigiinngilaq. Nakorsaqaarneq innuttaasunut ataasiakkaanut naatsorsuullugu:

Avannaa: Innuttaasunut 858-inut nakorsaq ataaseq
Disko: Innuttaasunut 845-inut nakorsaq ataaseq
Qeqqa: Innuttaasunut 1210-nut nakorsaq ataaseq
Sermersooq: Innuttaasunut 1321-inut nakorsaq ataaseq
Kujataa: Innuttaasunut 916-inut nakorsaq ataaseq.

Immikkoortuni assigiinngitsuni taartaagallartartunik atuineq assigiinngissuteqarportaaq. Ass. Uummannami peqqissaasunit 4,5-init pingasut- taakkununga ilaalluni immikkoortortami peqqissaasutut aqutsisoq- qaammatit pingasut arfinillilu akornanni taartaagallartutut sulisarput; Tasiilamili peqqissaasuni procentinngorlugit ikinnerusut taartaasarput, taartaasartullu arlallit, sulilerlaanik ilitersuisarnermut oqilisaataasumik, kulturi Peqqinnissaqarfiullu aqqisuusnaanera pillugit paasisimasaqalereersut uteqqittarlutik.

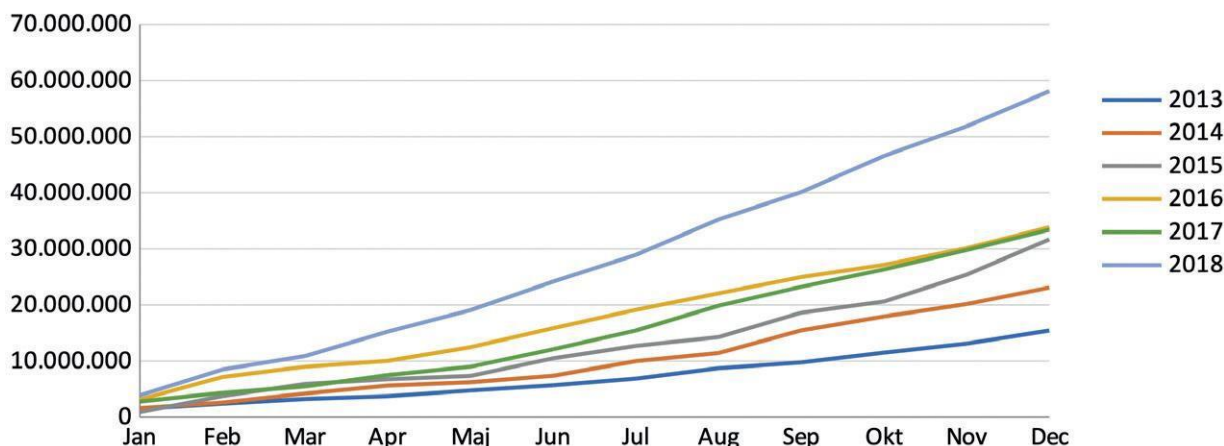
Taartaasartut matumani pineqartut tassaapput Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmi Namminersorlutik Oqartussat kattuffiullu isumaqatiginninniarinnaatitaasup isumaqatigiissutat naapertorlugi sivikitsumik taartaagallartussat atorfinitsitat kiisalu taartaagallartartunik atukkiussisarfinniit atukkiussat. Ukiumut nutaanik 1000-it missaannik atorfininnissamat isumaqatigiissusiortoqartarpoq (Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik pillugu Peqqinnissaq pillugu Ataatsimiititaliarsuarmut saqqummiussaq /Peqqinnissaqarfimmi qullersaneersoq, september 2020). Taakku tassaapput sap. akunnialunniit ukiup aappaa affaa pallillugu taartaagallartussat atorfinitsitsinerit. 2021-imi oktobarimi taartaagallartunut piffissaq atorfiniffiusartooq agguaqatigiissillugu qaammatip ataatsip aappaatalu affaata akornanniippoq.

Ukiut ingerlanerini atorfinitsitsinerit sivikilliarporput, tamanna taartaagallartartut Danmarkimi peqqinnissaqarfimmi ilungersunartorsiorfiujartuinartumi suliffigisaminniit sulinnigiffeqartitaasariaqarajunnerannik patsiseqarsinnaavoq. Taartaasartut ilarpaalui utikattuupput⁵.

⁵ Immikkoortumi matumani paasisutissanut najoqqutarisaq (allamik allassimasoqanngippat): Sulisoqarnermut allaffeqarfimmi siunnersorti Marie Louise Chemnitz Egede.

Takussutissiaq 5. 2013-imiit 2018-imut Peqqinnissaqarfimmi sulisunik taartaagallartunik attartortitsisarfinmiit sulisunik atuineq (Peqqissutimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik, 2019).

Total vikar forbrug (2013 - 2018)

2019-imi taartaagallartunik atukkiussisarfinneersunik atuineq 2018-imi 51,3 mio. koruuniniit 36,6 mio. koruuninut annikilliarpoq. Tamanna tamatuma nalaani Peqqissutimut Naalakkersuisoq Martha Abelsen naapertorlugu sulisussarsiniarnermut tunngatillugu iliuseqarnerup Nuummiit Danmarkimut nuunneqarneranut taamaalillunilu sulisorilersinnaasanut qaninnerusumik attaveqarsinnaanermut attuumassuteqarpoq (KNR.gl, 2020). taamaalilluni taartaagallartut Namminersorlutik Oqartussanit atorfinitsitat taamatuttaaq amerlinissaat naatsorsuutigineqarsinnaassaaq. Taamaattoqanngilarli, takussutissiaq 6 takuuk.

Takussutissiaq 6. 2018-imiit 2020-imut qitiusumik immikkoortuni nalinginnaasumik atorfinitsitat taartaagallartunik atuineq.

Amerlassusaat	Ukioq akissarsivik			
	2018	2019	2020	Katillugit
Isumaqatigiissutini				
Aaviisartut- taartaagallartut	79	41	35	155
Pillorissaasut- taartaagallartut	9	5	5	19
Timimik sungiusaasut- taartaagallartut	12	5	6	23
Juumuut- taartaagallartut	72	58	50	180
NAKORSAT- taartaagallartut	374	386	370	1130
Sundhedsassistentit- taartaagallartut	112	57	61	230
Peqqissaasut- taartaagallartut	900	543	595	2038
Kigutilerisut- taartaagallartut	77	53	56	186
Økonomaassistentit- taartaagallartut	1	1	1	3
Katillugit	1636	1149	1179	3964

Nalinginnaasumik isumaqatigiissut naapertorlugu taartaasartunik atuineq 2018-imiit 2019-imut pingajorarterutingajammik annikillivoq 2019-imiillu 2020-imut qaffarialaarluni. Taartaasartunik attartortitsisarfinmiit sulisunik atuinerup annikillierujussuarneranut sanilliikkaanni, kisitsisit atorfippaalunnik inuttaqanngitsunik matussusiimanissaat ilimagisariaqarpoq. Kisitsisini piffissaq suliffiusartoq tamakkerlugu atorfiit pineqaratik atorfinitsitinerik matussusiinerat erseqqissarneqassaaq. Najoqqutarisaaq: Sulisoqarnermut allaffeqarfik, Peqqissutimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik.

Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini nalinginnaasumik taartaasartut taarsaannerat qitiusumik immikkoortuni atorfeqartunut tamanut sanilliullugu taamaaginnangajattutut isikkoqarpoq (takussutissiaq 7 takuuk). Tamatuma saniatigut taartaagallartussanik atukkiussisarfinneersooqarpoq. Atorfininnerit assigiinngitsunik sivilisussuseqarsinnaasarpur taartaasartullu aallajangersimasut arlaleriarlutik atorfeqarsinnaasarlutik.

Takussutissiaq 7. Atorfeqartunut tamanut saniliullugit taartaasartut taarsaannerat.

Qitiusumik immikkoortoq	Qitiusumik immikkoortumi sulisut	2020-imi taartaasartut Namminersorlutik Oqartussanit atorfinitsitat
Avannaa	242	166
Disko	120	113
Qeqqa	129	102
Sermersooq	144	111
Kujataa	118	121
Katillugit	753	613

Najoqqutarisaq: Sulisoqarnermut allaffeqarfik, Peqqissutimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik.

Ilinniagaqassuseq tunngavigalugu innuttaasunik peqqinnissakkut kiffartuussineq- najukkani sulisut assigiinngitsunik ilinniagaqarmata piginnaaneqarmatalu- assigiinngissuteqarpoq. Sumiiffinni ilinniarsimasunik sulisussarsinianermik ajornartorsiupeqarfiusuni amigaateqarneq iliuuseqarfiginiarlugu, ass. piffissap ilaani qitiusumik illoqarfimmiit sulisussanik illoqarfinnut aallartitsinikkut annertuumik iliortoqaraluarpuunniit, innuttaasunik kiffartuussineq ajornerulersinnaavoq. Najukkamili sulisuni immikkut piginnaasaqarnerup, immikkoortumi innuttaasunut immikkut kiffartuussisoqarneranut ass. angajoqqaanik mikisunik meeralinnik, nammineq meeraanermi kinguaassiuutitigut atornerlugaasimasunik oqaloqateqartarnikkut katsorsaanernik, imal. piartortunik paaqqutarinninnermut tunngatillugu immikkut iliuuseqarnermik nassataqarsinnaaneranut assersuutissaqarportaaq.

2010-mi Peqqinnissaqarfiup aqqisuuteqqinneqarneranik naliliineq

Peqqinnissaqarfiup aqqisuuteqqinneqarnerata aqutsisuniit isigalugu naliliivigineqarnera 2017-imi Kalaallit Nunanni innuttaasut peqqissusaannik ilisimatusarfimmit ingerlanneqarpoq. Ataatsimut isigalugu apersorneqartut ikaarsaarniarnerup piumasaqaatitaqarisup kingorna Peqqinnissaqarfiup aqqisuulluagaanerutut ataqatigiinnerusutullu misigineqarnera ”sinerissamilu qitiusumik immikkoortut nukissanik, atortorissaarutininik nakorsaanermilu neqeroorutininik atuinnermut tunngatillugu paasilertoruminarnerulersut, assigiiaarnerulersut pissutsinullu malinnaanerulersut[...]” naliliinermit inermiliunneqarpoq. *Peqqissaaveqarporli aqqisuusseqqinnerup nassatarisaanik peqqissaavinni minnerusuni sipaarniuteqarnerit pissutigalugit nukissatigut sulisutigullu ilanngarteriffigineqartutut misigisimasunik*” (Ingemann & Larsen, 2018, qup. 4). Nalinginnaasumik unammilligassaq tassaavoq sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarniarneq. Unammilligassaq alla tassaavoq inissaqartitsiniarnikkut sulisullu akornanni atortorissaarummik atuisinnaanissamut piginnaasatigut amigaateqarneq pissutaallutik qarsasaasiakkut nakorsiatitsissummik atuisinnaannginneq.

Nalinginnaasumik suleqatigiinnermi attaveqatigiinnermilu, ilinniagaqassutsikkut kulturikkullu assigiinngissutsit aallernerfigisinnaasaanni, aqutsisut immikkoortullu akimorlugit unammilligassaqarpoq.

Naliliinnermi makku iliuseqarfigineqarnissaat innersuussutaavoq: Aqutsinerup napparsimasullu/nakorsiallu aqqusaartugassaannik ataqatigiissitsineq, sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarneq, misilittakkanik katersineq, piginnaasanik inerisaaneq ilinniaqinnerlu kiisalu kommuninik suleqateqarneq (Ingemann & Larsen, 2018).

Innuttaasut nunatsinni Peqqinnissaqarfiup (aaqqisuusseqqinerup kingorna ingerlanera) pillugu qanoq misiginerannik aaqqisuussamik apersuinikkut misissuineq 2020-mi ingerlanneqarpoq. Peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanermut periarfissap qanoq misigineqarnerata, siunissarlu ungasinnerusoq isigalugu atuisunik peqataatitsinissaq naliliisitsinissarlu siunertaralugu, atuisut Peqqinnissaqarfimmik naapitsinerminni sunik pingaaruteqarsorinnerisa paasisaqarfiginissaa siunertaavoq. Misissuinnermi paasisat ima eqikkaavigineqarput:

” Peqqinnissaqarfimmi misigisanut pitsaasunut pitsaannigitsunullu tunngatillugu, oqaloqatigiinnerup paasisutissiinerullu pingaaruteqarluinnarnerannik, apersuinikkut misissuineq tikkuussivoq [...] oqaloqatigiinneq paasisutissiinerlu, oqaatsitigut unammilligassaqarnermut, Peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanissamut, peqataatinneqannginnermut Peqqinnissaqarfimmullu tatiginninnginnermut akisussaaqataasutut misiginnermut attuumassuteqarajupput. Ataatsimut isigalugu atuisut najukkaminni neqeroorutaasinnaasut pillugit periarfissat killiliisullu suunerannik naammaginavinnigitsumik paasisutissinneqartartutut misigaat. Atuisut naatsorsuutigisaat najukkamilu neqeroorutaasut imminnut naapertuuttuaannangillat. Atuisulli amerlasuut, siullertut pingaarnertullu Peqqinnissaqarfitsik qujamasuutigigaat najukkaminnilu Peqqinnissaqarfimmi tamakkiisumik neqerooruteqartoqarsinnaannginnera paasisinnaagaat, misissuinerup takutippaattaaq. Atuisut akornanni Peqqinnissaqarfimmik naapitsinermi kalaallisut oqalussinnaaneq annertuumik kissaataavoq, tamatumali annertoqataamik paasineqarnissaq, naammagittarfigineqarnissaq inussiarnisaarfigineqarnissaq kissaataapput. Tamatuna saniatigut atuisut Peqqinnissaqarfiullu akornanni ataatsimoornermik annertunerusumik pilersitsinissamut peqataanissaq kissaataavoq ” (Olesen allallu, 2020).

Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misigisaat misilittagaallu: Angusat

Siusinnerusukktu nassuiaatigineqareersutut misissuinnermi paasisutissiisut Peqqinnissaqarfiup aaqqisuuteqqunneqarnerani nukittorsagassani pitsannorsagassanilu misigisaat misilittagaallu pillugit apersorneqarput. Paasisutissiisut soorunami suliffeqarfiup iluani immikkoortuni assigiinngitsuni inissisimasianermikkut assigiinngitsunillu suliaqarsimanermikkut immikkoortut tamaasa assigiimmik paasisimasaqarfiginngilaat.

Sulisunit isigalugu aaqqisuusseqqinneq suleriaatsit ilaannik eqaallisaasimavoq qarasaasikkullu nakorsiarfitsisarneq siuarsarsimallugu, taamaalilluni nunaqarfinni innuttaasunik kiffartuussineq nunaqarfinnilu sulisut peqqissaavinnut qitiusumillu napparsimmavinnut attaveqarnerat, sumiiffinni amerlasuuni anertuumik pitsannoriaateqartoq, misissuinerup ilimanarsisikkaa ataatsimut oqaatigineqarsinnaavoq. Kisiannili qitiusumik napparsimmavinni ilinniagaqassutsikkut avatangiisini kajuminnartuni, taakkunangalu aallaaveqartumik peqqissaavinnik kiffartuussinermik pilersitsinikkut, sulisussarsiniarnerup ajornannginnerulernissaanik siunertamut, aaqqisuusseqqinneq tamatigut naapertuuttanngitsutut isikkoqarportaaq. Ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinnerup ajornakusuulernera sulisullu nunaqavissut (taartaasartullumi) sulisoriinnarnissaasa ajornartorsiutaajuarnera, tamatuma nassatarisaasa ilagerpasippaat. Najukkanilli tamatuma assigiinngissuteqarnera misissuueqqissaarnermi annertunerusumik sammineqassaaq.

Peqqinnissamik siuarsaanermut pitsaaliuinnermullu tunngatillugu inuunerissaaviit sumiiffinni amerlasuuni, immaqqa pingaartumik illoqarfinni qitiusumik napparsimaveqarfiusuni ingerlalluarpasippat. Peqqinnissamik siuarsaaneq pitsaaliuinnerlu peqqissaavinni nunaqarfinnilu periarfissagissaarpasinnigilaq, najukkani iliuserisat nikerarput, najukkamilu sulisut piginnaasaallu ilaatigut apeqqutaallutik iliuisissat piviusunngorsinnaasarlutik.

Meeraaqerisut juumuullu illoqarfinni nunaqarfinnilu iliuuserisaat qitiusumik napparsimmavinnut iserternerup kingorna allanngorartutut isikkoqarput.

Tulliuttumi sulisut misigisaat misilittagaallu aaqqisuusseqqinnermi ukkassanut tunngatillugu sammisanut immikkoortiterlugit misissoqqissaarneqassapput: Qitiusumik immikkoortunut eqiterussineq, qarasaasiakkut nakorsartitsineq, sulisussarsiniarneq aalakkaasunillu sulisoqarneq, ilinniartitaaneq piginnaasanillu inerisaaneq, kommuninik suleqateqarneq kiisalu pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq (ilanngussaq 1, apersuinermi najoqqutassaq takuuk). Misissueqqissaarnermi inerisaanissamut periarfissat unammilligassallu ukkanneqarput. Tamatuma kingorna sammisat pingaarnerusut ilaat, toqqammavissanik pioreersunik inerisaaqqinnissamut periarfissanik ukkassinerup nukittorsarnissaa siunertaralugu immikkoortinneqarput ersersinniarnearlutilu. Apersuinerit aaqqisuusseqqinnermi ukkassat tunngavigalugit sammisakkuutaarlugit ingerlanneqarmata, paasissutissiisut misigisaanni misilittagaannilu immikkoortut ilaat ass. akissarsianut tunngasut qulaajarneqannginnerat erseqqissarneqassaaq.

Peqqinnissaqarfiup immikkoortuinik eqiterutitsineq

Peqqinnissaqarfiup aaqqisuuteqqinneqarnissaanut aallaavisoq tassaavoq aalajaannerulersitsinissaq kiisalu sulisussarsiniarnermut, aqutsinermut ilinniagaqassutsimullu tunngatillugu pitsanngorsaanissaq. Qitiusumik immikkoortunut eqiterussinerup, peqqinnissaqarfiup immikkoortuisa 16-iusut kommunit agguarneqarnerattut, tallimanngorlugit eqiterunneqarnerat nassataraa (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010).

Illoqarfiit qitiusumik napparsimmaveqarfiusut, qitiusumik immikkoortumi peqqinnissamut tunngatillugu suliassat pingaarnertut akisussaaffigaat qitiusumillu immikkoortumi immikkut ilisimasallit peqqissaavinnik nunaqarfinnillu kiffartuussisussat pigalugit.

Illoqarfinni minnerni napparsimmavimusimasut peqqissaavinngorput; Peqqinnissaqarfimmik aaqqisuusseqqinneq pillugu nassuiaat naapertorlugu peqqissaaviit atortutik piginnassavaat nakorsaanerullu qaffasissusaa, piginnaasalinnik sulisussaaneq apeqqutaatillugu, attatiinnarsinnaassallugu (siuliani eqqartorneqartoq). sulisut immikkut ilisimasallit qitiusumik napparsimmavinnut katersorneqarnissaat pilersaarutaammattaq, tamatuma piviusunnginngissinnaanera takuneqarsinnaaerpoq.

Nunaqarfinni nakorsartitsiviit sulisunit immikkut ilisimasalinnit peqqissaavinneersunit qitiusumillu napparsimmavinneersunit angalasoqartarnikkut, siunnersuinikkut ikorfartuinikkullu/supervision isumagineqartussaapput, nappaatinillu suussusersiniaaneq nakorsaanerlu nunaqarfinni sulisut piginnaasaat naapertorlugit ingerlanneqassallutik.

Misissuineq naapertorlugu aaqqisuusseqqinnermut atatillugu qitiusumik immikkoortut immikkoortortaasa assigiinngitsut akornanni attaveqatiginneq pitsaanerulerpoq. Tamatuma saniatigut sumiiffinni tamani qaammatit pingasukkaarlugit nunaqarfinnut nakorsat angalasarnerat ajunngitsumik ingerlarpasippoq. Tamatuma innuttaasunik kiffartuussineq pitsaanerulersikkaa paasissutissiisut oqaatigaat (qarasaasiakkut nakorsartitsinermut atatillugu tamanna uterfigineqassaaq). Immikkut ilisimasalinnit soorlu juumuunit, meeraaqerisumit, timimik sungiusaasumit/pillorissaasumit il.il. tikinneqartarneq nikerarpoq; sumiiffiit ilaanni sulisut naammagisimaarinnippot, allani qitiusumik napparsimmavimmit immikkut ilisimasalinnik angalasoqartillugu peqqissaavinni nunaqarfiit mininneqartarnerat misigineqarpoq.

Peqqissaaviit qitiusumut eqiterussinermit ilungersortitaallutik isumaqarput. Qitiusumik napparsimmavinnut sulisunik nuussineq peqqissaavinni sulisunut sinneruttunut annertunerusunik suliakkinneqarnerat sumiiffinni amerlasuunit misigineqarpoq. Qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermut atatillugu sulisorisassat aalajangersakkat ikilisaavigineqarnerat ilaannit misigineqarportaaq.

Qitiusumik immikkoortunut eqiterussineq sioqqullugu sulisut tamangajammik aalajangersimasumik suliffeqartuunerat, sulisut nalinginnaasumik naammagisimaarinnittuunerat, peqqissaaviullu suliffigisallugu kajuminnartuunera, paasissutissiisup ataatsip oqaluttuaraa. Qitiusumik immikkoortumut eqiterutsitsinerup kingorna sulisut ilarpasui nuupput, paasissutissiisorlu eqiterutsitsinerup kingorna peqqissaasutut kisiartanngorluni. Atorfiit

taartaagallartartunik inuttalerneqartarput, tamannalu sullivimmi atugassarititaasut ilungersunarmata, ikittuinnaat aalajangersimasumik sulisuunissamik attassisinnaanerisigut sakkortusilluni.

Peqqissaasutut atorfiit ikilisarneqarput, immikkut ilisimasallit peqqissaavimmut angalasarnerat akuttuvoq, pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq tunulliuineqarput.

Peqqinnissaqarfiup aaqquisuuteqqinneqarnera sioqqullugu peqqissaavik qaffasinnerusumik ilinniarsimasunik sulisoqartoq, paasisutissiisooq peqqissaavimmit allameersoq oqaluttuarpoq. Taassuma ilinniagaqassutsikkut ineriartorneq ilinniagalinnik/qaffasinnerusumik ilinniagalinnik allanik ilaqarnermut attuumassuteqartoq amigaatigaa; immikkut ilisimasallit angalasut tikittarnerisa ulluinnarni peqatigiinneq taarsersinnaanngilaat. Aaqquisuuseqqinnerup kingorna aqutsisut ungasinnerat misigaattaaq: ” *Qitiusumik napparsimmavimmi suleqatinit puigugaasutut tapersersorneqanngitsutullu misinnarsinnaasarpoq* ”.

Tamanna peqqissaaviit pingajuanni qitiusumik mimmikkoortumi aqutsisulimmi atuupportaaq. Tassani paasisutissiisup sundhedsassistentiusup, aqutsisut qitiusumik napparsimmavimmiimmata peqqissaanermik suliallit suliasaanut oqimaatsunut amerlasuunut aqutsinikkut tapersersorneqarnissaq amigigaatigaa oqaatigaa. Peqqissaavik taanna ataatsimik nakorsaqarsimasooq eqiterussinerup kingorna nakorsaaruppoq, atorfeqavissunillu peqqissaasoqarani, peqqissaasutullu aqutsisoqarani. Tamanna aaqqiissuteqarfiginarlugu piffissat ilaanni qitiusumik immikkoortoq sulisunik ilinniarsimasunik peqqissaaviliartitsisarpoq.

Peqqissaaviit sisamaanni immikkoortortami uningavimmi peqqissaasut sisamat tamarmik taartaagallartuusut taakkulu qaammatini pingasuni arfinilinniluunniit sulisartut, peqqissaasutut aqutsisup oqaluttuaraa. Tamanna ilitersuinerup, nutserussinerup il.il., nunaqavissut aalajangersimasumik atorfininnissaannut tunuarsimaartitsisumik annertuumik suliakkiivoq. Tamanna ” *suleriaatsinik inerisaanissamut piffissamik atuinani* ” ” *ilaartuinermik* ” kinguneqarportaaq. Pissutsit taamaattut taartaagallartartut uteqqiannginnerannik kinguneqartarputtaaq atorfiillu ilaat inuttassaqaartinneqarajussanatik.

Peqqissaaviit tallimaanni paasisutissiisooq akerlianik sulisoqarnikkut pissutsit pitsaasuunerannik sulisoqarnikkullu aalaakkaakkaannersumik inissisimanermik misigisaqarpoq. Tassani nakorsat arlallit peqqissaanermillu suliallit amerlanersaat atorfeqavissuupput taartaagallartartullu nakorsat, immikkullu ilisimasallit allat, peqqissaasullu piffissap aalajangersimasup qaangiunnerani uteqqittarlutik, ” *taamaalillutillu sumiiffik ilisimasaqafigereersarpaat ilitersortariaqaratillu* ”. Taamaattuni nutserussinissaq ilungersunartutut misigineqartaraluaq pisariaqarajunngilartaaq. Paasisutissiisooq ima oqarpoq: ” *Isumaga naaportorlugu atorfeqavissorpasuaqarnera pissutigalugu nukittuumik inissisimavugut* ”, suleqatigiillu aalajangersimasut sulilluarnissamut periarfissaqarmata tamatuma sulisut suliffimmiiginnarusunnerannut patsisaaqataagunarnera erseqqissarlugu.

Qitiusumik napparsimmaviit sisamaasut misissuinermi ilaasut akornanni pingasuni sulisut immikkoortuni minnerniittut qitiusumik napparsimmavimmut saffiginnikkajunnerummata, sulisunik nuussinerup qitiusumik napparsimmavimmi suliasaqarnerulersitsinera misigineqarpoq. Maanna qitiusumik napparsimmavinni sulisoqarnerulersussaammat tamanna ajornartorsiutaasariaqanngikkaluarpoq. Kisiannili ass. nakorsat peqqissaavinni nakorsatut atorfiit inuttassaqaanngitsut taartaaffigisariaqartarmatigik, ilaat piffissap ilaanni qitiusumik napparsimmavimmiittanngillat. Akuttunngitsunik qitiusumik napparsimmavinni atorfeqartarpoq inuttassaqaanngitsunik taartaagallartartullu amerliartorlutik. Taamaalilluni qitiusumik napparsimmavinni atorfininnissaq kajungernerulersimasorinannngilaq, atorfeqavissunillu sulisussarsiniarnerup ajornartorsiutaanera misigineqarlunissaq. Tamatumunnga atatillugu sivikitsumik taartaagallartartut sulinikkut killilimmik tunniussinnaasarnerat uparuarneqartuarpoq. Massakkorpiaq suliasaqarput naammattunik napparsimasulli aqquusaartugaannut malitseqartitsinerit suliasaapput oqimaallutillu piffissartornartut. Sulisut innuttasut oqaasiinik, kulturiannik Peqqinnissaqarfiullu aaqquisuussaananeramik ilisimaarinninnerisa, innuttaasunik kiffartuussinerup annertuumik pingaaruteqarnera, apersuinerup amerlasuuni tikkuarneqarportaaq. Paasisutissiisup Peqqinnissaqarfimmi ukiuni 30-ini misilittagallip taartaagallartunik paasisutissiinerup ilitersuisarnerullu qangaaniit qarsupinneqarnerulernera misigaattaaq.

Apersuinerni eqqaaneqaraangat tamanit pitsaasutut oqaatigineqartoq tassaavoq arlaannik pinartoqalissagaluarpat, upalungaarsimasoaqanngippat ernisussioqataanissaq ilungersunartutut misigineqartarmat, naartusut arlaatigut ajornartorsiutitalimmik ernisinnaasutut naliliivigisat, maanna qitiusumik napparsimmavimmi ernisinnaanngornerat.

Qarasaasiakkut nakorsiertitsineq

Ataatsimut isiginnilluni peqqinnissakkut sullissineq, innuttaasumut sapinngisamik qaninnerpaami, sulisoqarnikkut aningaasaqarnikkullu nukissanik pitsaanerumik atuinissamik Peqqinnissaqarfiullu neqeroorutaanik atuinissamut naligiinnerusumik periarfissiinissamik qulakkeerinissaq siunertaralugu, Peqqinnissaqarfimmik aaqqissuusseqqinnermi qarasaasiakkut nakorsiertitsisarnermik annertusaanissamik ukkassineq, napparsimmaviit avataanni peqqinnissakkut sullissinerup nukittorsarnissaa pillugu aaqqissuusseqqinnermi siunertaasup angunissaanut, sakkussatut isigineqarsinnaavoq.

2000-ip aallartisimalerneraniit nunatsinni qarasaasiakkut nakorsiertitsisarneq misilerarneqalerpoq. 2008-miit 2010-mut politikkikkut aalajangererup kingorna sumiiffinni 50-it sinneqartunik inulinni qarasaasiakkut nakorsiertitsissutini ikkussuisoqarpoq. Atortorissaarut kalaallisut niviarsiaqqap aqqanik Pipalummik tungiujumatumik isumalimmik atserneqarpoq (takussutissiaq 8). nukissanik atuilluarnerunissamik ilaatigut pitsaanerumik nakorsartinnissamut innersuussinissamik, misiuinissat ikilineqarnissaannik, pilertornerusumik nappaammik suussusersinissamik nakorsaanissamillu, sivikinnerusumik utaqqinissamik kiisalu napparsimasunik angallassinerit ikilineqarnissaannik qulakkeerinissaq anguniagaavoq. Qarasaasiakkut nakorsiertitsisarnequt nakorsaanernik pitsaanerulersitsinissaq taamatuttaaq qarasaasiakkut nakorsiertitsisarnerup, pingaartumik innuttaasunut avinngarusimasumiittunut, Peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanik naligiimmik pissarsitseqataasinnaanissaa naatsorsuutigineqarsimavoq. Aallaqqaammut atortorussaarut naatsorsuutigisatut annertutigisumik atorneqanngilaq; atuutilersitsinissaq ingerlatsilernissarlut iluatsilluassappat, pimoorussisunik kajumittunillu, aqutsinikkut aaqqissuussaannikkut qaffasissutisuni tamani inissisimasunit tapersorsorneqartunik sulisoqarnissaq apeqqutaasoq, misilittakkat takutippaat. Tamanna ukiuni tulluuttuni ilaatigut sulisunik ilinniartitsinikkut sulissutigineqarpoq, qarasaasiakkullu nakorsiertitsineq kigaatumik annertusiartorpoq (Højgaard, 2016).

Takussutissiaq 8. Pipaluk: Aap taqqanut naqitsinera, tillerit, aap ilteqassusaa, puat sulisinnaassusaa, uummatisiineq (EKG), siutit qinngullugit misissuineq, naalaartaaneq, teknikki digitali atorluu assiliineq, qarasaasiakkut allakkiorneq skype-ilu.

Peqqinnissaqarfiup immikkoortuini assigiinngitsuni Pipaluup qanoq atorneqartiginerata assigiinngissuteqarnera misissuinerup matuma takutippaa. Qarasaasiakkut nakorsiertitsisarnermik ingerlatsiviusuni, sakkutut ulluinnarni pinngitsoorneqarsinnaannginnera, sulisut oqaatigaat

Peqqissaavinni qitiusumillu napparsimmavinni qarasaasiakkut nakorsartitsissut atorlugu nunaqarfinnik kiffartuussisunik sulisoqarpoq. Sulisut taakku Pipalummik atuinissamik ilinniartinneqarsimapput sungiusarneqarsimallutillu nunaqarfimmilu peqqinnissakkut sullissisunik ilitsersuinissaat siunertaalluni (nunqarfinni peqqinnissakkut sullissisutut ilinniartitaanermit tamatumunnga piginnaasaqariinngippta). Tamanna sumiiffinni amerlasuuni ingerlanneqarpoq; allanili taamaatiinneqarsimammat, qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup nunaqarfinnut akisussaasunut, periarfissamut annertuumik naatsorsuuteqarsimasunut pakatsissutaqaaq. Nunaqarfimmissaaq sulisut taarseraattarmata, nutaat qarasaasiakkut nakorsartitsissummik atuisinnaajuaannartuusangillat. Qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup nunaqarfinni 50-it sinneqartunik inulinni atulersinneqarnissaa politikikkut aalajangiunneqarsimammat, nunaqarfinni sulisut atortumik atuinissaannik ilitsersuinissaq ukkanneqarnerusariaqaraluartoq, paasissutissiisup ataatsip uparuarpa.

Sumiiffinni qarasaasiakkut nakorsartitsiviusartuni, qarasaasiakkut nakorsartitsisarneq nunaarfinni kiffartuussinermik pitsaannguisimasoq, sulisut misigaat. Sulisut ilinniarsimasut napparsimasullu/nakorsiallu imminnut isigalutik toqqaannartumillu attaveqatigiissinnaanerit iluaqutaqaaq.

Sulisut ilinniagallit nalinginnaasumik maluginiagaqarsinnaapput, misissuinerillu ajornaatsut Pipaluk atorlugu ingerlanneqarsinnaallutik. Tamanna peqqissaavimmit imal. qitiusumik napparsimmavimmit angalanissaraluanut annertuumik sipaarutaavoq.

Qarasaasiakkut nakorsartitsisarneq innuttaasut saaffiginnissutaasa pilertortumik iliuseqarfigineqartarnerannik kinguneqarportaaq. Innuttaasut qaammaterpassuarni utaqqissanngikkunik saaffiginneqattaartariaqanngillat. Qarasaasiakkut nakorsartitsinerit immikkut ilisimasallit angalasut (nakorsat, nakorsat immikkut ilisimasallit, meeraaqqerisut, timimik sungiusaasut/pillorissaasut allallu) tikinnissaannut utaqqisunik ikilisaapputtaaq, tamannalu immikkut ilisimasallit nunaqarfimiinnerminni innuttaasunik ataasiakkaanik isumaginnissamut piffissaqarnerulerannik kinguneqarpoq. Sulisut naalaarnissaq piffissaqarfigippasuk innuttaasullu ajornartorsiutaa – timikkut ajoqusernerup saaffiginnissutaasup saniatigut–akuersaarpasuk saaffiginneqataarnissaq pisariaqartittanngikkaat, paasissutissiisut arlallit erseqqissarpaat. Sumiiffinni Pipalummik (atuiffiujuartuni), innuttaasut iluarigaat, sulisut oqaatigaat.

Pipaluk misissuineritut assigiinngitsunut atorneqartarpoq, tamatumali saniatigut allarpasuarnut ass. Skype-ikkut timikkut sungiusaanerut, napparsimasut immikkullu ilisimasallit- soorlu tarnip pissusaanik immikkut ilisimasalimmik tarnillu nakorsaanik oqaloqateqarnerut sulisullu akunnerminni siunersioqatigiinnerannut atorneqartarlunissaaq.

Nunami ikittuinnarnik siammasissumilu najugaqartunik innuttalimmi qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerissamik siunertamut tunngatillugu, sumiiffinni atuuffiusuni siunertamut naapertuuttumik atorneqartoq oqaatigisariaqarpoq. Tamannali akornuteqanngitsumik ingerlasanngilaq.

Illoqarfinni nunaqarfinnik sullissisut arlallit akornanni qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerissamik kimigiisernissap illoqarfinni sulisuniinnera erseqqissaatigineqarpoq. Ulluinnarni atortorissaarummik tamatumunnga atuinikkut ilinniarnearlunilu attanneqartarpoq. Illoqarfinni atorfeqavissunik sulisoqartuaannarpoq, taakku nunaqarfinni sulisunik taarseraattunik ilitsersuisusariaqarput. Nunaqarfinni sulisut atortorissaarummik atuinissamut kajumittuaannartuunngillat imal. sungiusimanngisamik atuinissartik ornigissanagu. Atortorissaarutip atornissaa nalunanngilluinnartoq peqqissaasup nunaqarfinnut akisussaasusup oqaatigaa, namminerlu sulisunik qarasaasiarsornermik takornartunik ilitsersuisimanini assersuutigalugu.

Pipaluk atorlugu nunaqarfinni nakorsartitsisarnerut nunaqarfinnilu sulisunik Pipalummik atuinermut ilinniartitsinissamut piffissamik atuinissamut aqutsinikkut ikorfartorneqarnissap piumasaqaataanerit, paasissutissiisunit arlalinnit oqaatigineqarpoq. Peqqissaavit ilaanni ataatsimi atuinissamut ilitsersuinissamullu piffissaqannginneq pissutaalluni Pipalummik atuneq taamaatiinneqarpoq. Nunaqarfinni nakorsartitsinerit maanna oqarasuaatikkut ilaatigullu Skype-ikkut ingerlanneqarput. Tamanna nakorsiat/napparsimasut Pipaluk atorlugu misissortissinnaagaluit misissortinniarlutik qitiusumik napparsimmaviliartariaqarnerannik kinguneqarpoq.

Pipalummik atuisunit tamanit oqaatigineqartoq alla tassaavoq atortorissaarutip pisoqalisimanermik atortut arlaat aserorpat taartissat pissarsiassaajunnaarsimanerisa annertuumik ajornartorsiutaanera. Sumiiffiit ilaanni atortorissaarutip atorsinnaannginnera pissutaalluni misissuinerit ilaat taamaatiinnartariaqartarput. Paasissutissiisut Pipalummik nalinginnaasumik iluarisimaarinneqaat, taartaajumaartussamulli kissaatigaat: Oqinnerunissaa (Pipaluk oqimaaqimmat), taartissat pilertortumik pissarsiarisinnaanissaat, aseruuttoornermut ersiuteqarnermut CRP uuttuut (penicillinamik atuinikinnerunermik kinguneqarsinnaasoq) aallu akuinut taratsunut uuttuut. Nutaamik pisaarsinissap maanna pisariaqarlunnersimanera, Pipaluullu taartissaata ukiuni arlalinni utaqqineqarsinnaannginnera erseqqisaatigaattaq.

Sulisussarsiniarneq aalaakkasunillu sulisoqarniarneq

Nunatsinni innuttaasut ikittunnguummata sulisunik immikkut ilisimasalinnik naammattunik ilinniartitsisoqarsinnaanngilaq. Nunatsinni nakorsanngorniartoqarsinnaanngilaq, juumuunngorniartoqarsinnaanngilaq, timimik sungiusaasunngorniartoqarsinnaanani pillorissaasunngorniartoqarsinnaanngilaq il.il., ukiumullu peqqissaasutut ilinniarnerminnik naammassinnittartut qulit inorpaat. Taamaammat Peqqinnissaqarfik immikkut ilisimasalinnik avataaneersunik pisariaqartitsiuassaaq.

Ukiuni kingullerni taartaagallartartunik atuineq annertusiartorsimavoq. Tamatuma peqatigisaanik taartaagallartussanik avataaneersunik pissarsiniarneq ajornakusoornerullissalluni. Aningaasartuutitik misissueqqissaarneq 2019-imeersoq naapertorlugu tamatumunnga pequtaasut arlalippuut: 1. Danmarkimi nunanilu allani nakorsat, peqqissaasut il.il. immikkut ilisimasaqartuunissaat annertusiartuinnarpoq, taakkulu nunatsinni atorfissaqartitanik nalinginnaasunik piginnaasaqanngillat, 2. Danmarkimi nunanilu allani peqqinnissakkut sulisussaaleqinerup annertusiartornera, kiisalu 3. Nunatsinni peqqinnissakkut sullissisussanik naammattunik nunatsinni ginnartunillu ilinniartitsisoqannginnera (Peqqissutsimut Pitsaaliuinerullu Aqutsisoqarfik, 2019).

Ilinniagaqassutsikkut avatangiisinik kajungernartunik, ilinniarsimasunik immikkut ilisimasalinnik qitiusumik napparsimmavinnut immikkoortortaminnut sullissisunut eqiterussinikkut, suleqatigiinni toqqissisimanermik pilersitsinissaq, Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermi siunertat ilagaat. Napparsimmavinnut annerusunut sivisunerusumik atorfeqartussanik sulisussarsiniarnissap misilittakkat tunngavigalugit ajornannginnerulernissaa, Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermut atatillugu nassuiaammi oqaatigineqarpoq (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010).

Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermi sulisussarsiniarnermut aalaakkaasunillu sulisoqarniarnermut ataatsimoorussamik iliuusissanik aalajangersaanermi, ataqatigiissaarinnermut akisussaaffik qitiusumut inissinneqarpoq (Nuummi Peqqinnissaqarfimmi qullersat). 2019-imi peqqinnissaqarfimmut sulisussarsiniarnissamut iliuusissatut siunniussassanik suliaqartoqarpoq. Tassani ilaatigut oqaatigineqarpoq *”sulisut tamarmik atorfeqavissuugunik, nikittaraallutik atorfeqartarunik, sivikitsumilluunniit atorfeqarunik, assigiinngitsutigit ilinniagaqassutsikkut inuttullu ineriartorneq misigissavaat. Peqqinnissaqarfimmi sulineq pissarsiviuvoq pissarsiviussallunilu. Atorfinitsitseriaatsit ilinniagallillu assigiinngitsut eqqarsaatiginissaa, Peqqinnissaqarfiup ineriartortuarnissaa, sulisullu kajumissuseqarnissaa nalerisimaarnissaallu aqutsisutut sulissaavoq”* (Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik, 2019).

Peqqinnissaqarfimmi sulisunik nunaqavissunik naammattunik ilinniartitsisoqannginnera taartaagallartartunik atuinnermi ajornartorsiutit ilagaat. Misissuinerli una naapertorlugu, sulisussarsiniarnermut atatillugu iliuusissatut siunniussamissaaq oqaatigineqartut, nunaqavissunut suliffimmi ginnarnissap kajuminnarnerulernissaanut toqqammavissanik aqqisusseqqinnermut periarfissaasinnaavoq.

Misissuinerli paasissutissiisut amerlanersaasa suliassat annertusiartuinnarnerannik, taartaagallartartut amerliartuinnarnerannik piffissallu ilaanni atorfiit ilaasa inuttaqartannginnerannik ilungersortitaaneq misigaat⁶. Sumiiffinni amerlasuuni atorfeqavissut suliffitik qimattarpaat atorfiillu piffissami sivikitsumi taartaagallartartunik taarserneqartarlutik. Tamanna taartaagallartartut amerliartornerat ilutigalugu suliffiup kajungernarunnaariartortarnera pissutaalluni pissutsinik ajorsartortitsivoq. Suliffimmi pissutsit pisuullutik ilaqutariittut inuunerup attatiinnarnissaa ajornakusoortoq, paasissutissiisooq peqqissaavimmeersoq oqarpoq. Taassuma peqqissaasut nunaqavissut marluk suliffimmi atugassarititaasut pissutigalugit peqqissaasutut sulionnaarsimasut ilisimasaqarfigai.

⁶ Suliassat annertusiartuinnarnerisa arlalippassuarnik patsiseqarsinnaanera, ass. aqqisusseqqinnermut nunaqavissunillu atorfeqavissunik pinnani taartaasartunik atuinerneq kisimik patsisaatinneqarsinnaannginnerat, nappaatilli anigugassaangitsut nakorsaansamullu periarfissat amerliartornerisa patsisaqataanerit erseqqissarneqassaaq.

Illoqarfimmi peqqissaasut arlallit ullup unnuallu ingerlanerani qaangiuttoortarneq pigaartuuffissallu pinaveersaarniarlugit kommunimi utoqqarnik paaqqutarinniffinni allamiluunniit sulinissaq toqqartaraat, paasissutissiisooq peqqissaavimmi allameersoq oqarpoq.

Sulisut nunaqavissut attaveqatigiinnermik pitsaanerulersitsisuusut, ataqatigiissaarinermik qulakkeerisuusut, sulilerlaanik ilitersuinissamut piffissamik sipaarutaasut, atorfinnik inuttaqanngitsoqartillugu qaangiuttoorneriassanut sipaarutaasut paasissutissiisut arlallit tikkuarpaat. Paasissutissiisut aalaakkaasunik sulisoqarsinnaanissamut piumasaqaatinik assigiinngitsunik tikkussippot: Ilinniagaqassutsikkut inerisaaneq pikkorissaanerillu tamakkiusallutik oqaatigaat, tamatuma saniatigut naleqartitatut misigineq, atorfeqavissunik sulisoqarneq, qaangiuttoorpallaartannginneq kalerritassatullu pigaartuusarpallaannginneq, sulinerullu tunngatillugu aalajangiinnerut sulisut peqataatinneqarnissaat. Suliartornissap nuannarineqartariaqarnera, paasissutissiisut arlallit oqaatigaat. Naammattunik sulisusaqarpat, ilinniagaqassutsikkut ineriartorsinnaagaanni, napparsimasunik pitsaasumik sullissinissamut ilisimasaqarlunilu nukissaqaraanni, sulinermi eqaatsumik periaaseqarnissamut isumassarsiorsinnaanissamullu piffissaqaraanni, tamanna anguneqassaaq. Suliffimmi pissutsit pitsaasuunerat tusaamaneqalerpat, tamanna nunaqavissunut kajungilersitsisinnaavortaaq.

Taartaagallartartussanik pissarsiniarnerup, suliffiup taartaagallartussallu avataaneersut akornanni naatsorsuutigisanik naapisitsinikkut pitsaanerulersinneqarsinnaaneramik, paasissutissiisut amerlasuut isummersuuteqarput. Sulilersussat pinngortitami misigisassarsiornisaq sunngiffimmilu sammisassat kisiisa neqitsiunnagit ormitassamik suuneramik paasisimasaasa piviusorsiortuunissaat, amerlasuunit pingaartinneqarpoq. Ataatsip isumaa naapertorlugi danskit Peqqinnissaqarfianut tunngatillugu, nunatsinni inuiaqatigiinnit Peqqinnissaqarfimmiillu misilittagaqalernikkut ilikkagaqarsinnaaneq pingaartinneqarpat, tamanna danskinut taartaagallartartunut kajungilersitsisinnaavoq. ” *Inuiaqatigiinni tikitaminni misigisaqaannaratik sunniuteqarsinnaaner* at taartaagallartatunut maluginiaqquneqartariaqartoq, taanna isumaqarportaaq ”. Danmarkimisut innani Nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi iliuuseqarnissamut periarfissarpassuaqarnera ataatsip erseqqissarpaa; taassuma avataaneersut takusinnaassagaat periarfissallu napparsimasunut iluaqutaasussamik atorluassagaat kissaatigigaluarpa. Kiisalu sulisussarsiniartarnerup qitiusumit ingerlanneqarnerata pissusissamisuunnginneramik tikuussisut arlaqarput; taartaagallartussat atorfiniffissaanni qinnuteqartunik oqaloqateqarnerit ingerlanneqarnerat iluaqutaasinnaassaaq. Tamatuma saniatigut nunatsinni aviisini taartaagallartussanik sulisussarsiniartarnissamik, paasissutissiisut ilaat siunnersuuteqarput – peqqinnissakkut sullissisut nunaqaviussut sivikitsumik sulinissamut soqutiginnittunik ilaqarsinnaapput.

Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnerup sulisussarsiniarnermi aalakkaasunillu sulisoqarniarnermi ilinniagaqassutsikkut immikkoortunik annerusunik kajungernartunillu, akuttunngitsunik angalasarnikkut immikkoortortanik minnerusunik sullissisussanik pilersitsinissaq pillugu iliuusissatut siunniussanut tunngatillugu, innuttaasunik toqqaannartumik sullissisuniit isigalugu iliuusissanik siunniussinermi, immikkut ilisimasalinnik sulisussarsiniarneq annertunerusumik pineqartutut oqaatigineqarsinnaavoq. Napparsimmavinni Peqqinnissaqarfiullu immikkoortuini minnerusuni peqqissaanermik sulialinnik pissarsisinnaanissaq, taamatulli annertutigaaq. Sulisut taakku napparsimasunut qaninnerpaajummata, oqaatsitigut kulturikkullu piginnaasat immikkut pingaaruteqarput. Taamaammat avataaneersunik sivikitsumik taartaagallartartunut tunngatillugu unammilligassarpasuit pissutigalugit, paasissutissiisut nunaqavissunik amerlanerusunik suleqateqarnissamik ujartuipput, qanorlu pissarsiarineqarsinnaanerannut aalaakkaasumillu sulisorineqarsinnaanerannut isummersuutissarpassuaqarlutik. Tamatuma saniatigut qitiusumik napparsimmavinni nunaqavissunik peqqissaanermik sulialinnik sulisoqarnerunerup, tassani sulisunut immikkut ilisimasalinnut, avatangiisinik kajungernartunik pilersitseqataasinnaanissaattaq ilimagisariaqarpoq.

Ilinniartitaaneq piginnaasanillu inerisaaneq

Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermi siunertat naapertorlugit ilinniartitaaneq, piginnaasanik annertusaaneq sulisunillu ilitersuineq, Peqqinnissaqarfiup pissusissamisoortumik eqaallisaavigineqarnissaanut aqqisunniissaanullu piumasaqaatit ilagaat (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010). Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermut nassuiaat naapertorlugi oqaatigineqarpoq ” *Peqqinnissaqarfimmi sulisut qaffasinnerusumik ilinniaqqinnissaannik piginnaasatigullu qaffassaaviginissaannik pisariaqartitsineq, aqqisusuaanikkut allannguinerup nassatarissavaa* ” (siuliani eqqartorneqartoq, qup. 15)

Sulisunut assigiinngitsunut amerlaneranut tunngaviusumik ilinniartitaanerit ingerlariaqqiffiusullu, pisariaqartitanut nutaanut sammititat pilersinneqarput.

Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinnermi piginnaasanik inerisaanermik ukkassineq, ilitseruinerit, pikkorissaanerit ilinniagaqassutsikkullu inerisaanerit ulluinnarni sulinermi pingaaruteqassusaat, misissuinermi matumani sulisut misigisaannut naapertuuppoq.

Qitiusumik napparsimmavimmi ilitserorneqarnikkut, nunaqarfimmi peqqissaavimmiluunniit sulinissamut qanoq piginnaanngorsarneqarsimaneq, amerlasuunit iluarisimaarneqarluni oqaluttuarineqarpoq; sumiiffiit ilaanni aalajangersimasumik ukiup affakkaartumik ukiumulluunniit ataasiarluni nunaqarfimmi sulisunik pikkorissaasoqartarpoq.

Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuata immikkoortortaani sulisut akimorlugit ataatsimoortillugit pikkorissaanerit, ilinniagaqassutsikkut isumassarsititsisut, misilittakkanik paarlaasseqatigiinnissamut periarfissiisut sulinermilu piunasaqaatinik assigiinngitsunik ilikkagaqarfiusut, allat oqaluttuaraat; ass. illoqarfimmi sulisut nunaqarfimmi suleqatigisaminni pissutsinut paasisimasaqalerneq pissarsiaqarfigigajuppaat.

Peqqissaasup peqqissaavimmi qitiusumilluunniit napparsimmavimmi nunaqarfimmut akisussaasup, ulluinnarni nunaqarfimmi sulinermi kiserliornarsinnaagajuttumi unammilligassat oqallisiginissaat siunertaralugu, nunaqarfimmi sulisut ataatsimoortillugit Skype-ikkut ataatsimiititsisarneri, allanit aamma oqaluttuarineqarput; ataatsimiinnerit taamaattut ilinniagaqassutsikkut piginnaaneqalersitsipput, suleqatigiittullu siunersioqatigiinnissamut tapersersoqatigiinnissamullu periarfissiillutik.

Sundhedsassistentit apersukkat arlallit modulit ingerlariaqqiffissat atorlugit ass. meeraaqqerinermi assistentinnorsimapput imal. qinnguartaanermi assistentinnorsimallutik. Sundhedsassistentit taakku immikkut piginnaasaat atorluarneqarpassipput taakkulu sulinerminni annertuumik iluarisimaarinnipput. Peqqinnissaqarfiup aqqisuuteqqinneqarneranut atatillugu nakorsat peqqissaasullu ilinniartitaanikkut ingerlariaqqiffigisimasinnaasaannik eqqaasaqartoqanngilaq. Paasisutissiisulli unammilligasaqarneranittaaq oqaluttuarput.

Sulisuqarniarnikkut pissutsit pissutaallutik piginnaasat killinganiittunik suliaqartariaqarneq, sivikitsumik ilinniagalinnut amerlasuunut unammilligassaavoq annertooq. Peqqissaasut taartaagallartut napparsimasunut tunngatillugu nakorsaanermi suliasanik immikkut ittunik ukkassisariaqarajummata, sivikitsumik ilinniagalit suliasanik aqutsinermut allaffissornikkullu ingerlatsinermut tunngasunik, tamatigut piginnaasaqarfigisatut misigisanngisaminnittaaq tigusigajupput. Sulisut taakku tamatumunnga ilinniagqinnissamik, pikkorissarnissamik, ilinniartinneqarnissamik aqutsinikkullu ikorfartorneqarnissamik ujartuipput.

Immikkoortumi qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermut tunngasumi tikkuarneqareersutut, qaffasinnerusunik ilinniagalinnik qitiusumik napparsimmavinnut eqiterussineq, peqqissaavinni taamaallunilu aamma nunaqarfimmi ilinniagaqassutsikkut siunersioqatigiittarnermik sanngiillisitsivoq. Qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermut atatillugu pikkorissarnissamut neqeroorutit annikillisisanerit misinnartoq, arlallit oqaatigaataaq. Suliffimmi taakkulu akimorlugit misilittakkanik paarlaasseqatigiittarnerup isumaliutersuutiginninnerullu amigaataanerit, paasisutissiisut nalinginnaasumik misigaa.

Paasisutissiisooq peqqissaavimmeersoq ima oqarpoq: *Inerisarneqannginnerput misigisinnaasarpara ineriartunngikkaannilu sulinnavillunilu sulinissamut kajumissuseq annikillisinnaavoq. Sulinermit tunngatillugu misigisat oqaluserisannikkaanni, misigissutsikkut ulikkaartoortoqarsinnaavoq, misigisallu ituallaalerpata, sulinissamut kajumissuseq annikillisinnaalluni*. Paasisutissiisup taassuma peqqinnisakkut sullissinerup misissuinerit nakorsaanernullu tunngaassuteqaannannginnera tikkuarpaa. Sulisut inuttut ajornartorsiuterpasuarnik ikiorneqarsinnaanissamillu naatsorsuutinnik naapitsisarput – tamatumunngali piginnaaneqarlunngitsutut misigigajupput tamannalu ilungersunarunilu kajumissuseerunnarsinnaavoq.

Paasisutissiisup allap nuna akimorlugu suleqatinik naapitsisinnaaneq ”akissarsiatut” oqaatigaa.

Ulluinnarni ilungersorluni sulinermi ilinniagaqassutsikkut isumassarsitinneqarnissap/immersorneqarnissap sumiiffimmilu allami ulluinnarni ulapaarfiusanngitsumi avatangiisinilu allani suleqatinik ataatsimoqateqarnissap pisariaqartinneqarnerattuttaaq paasineqarsinnaavoq.

Ilinniagaqassutsikkut ineriartornissaq paasisutissiisut tamarmik ujartorpaat. Annertunerusumik ilinniagaqassutsikut ineriartornissamik kissaateqarnermi, nappaatit ass. diabetes aamma KOL nakorsaanerlu pillugit ilisimasat nutaat, atortunillu nutaanik atuinissap pikkorissaatigineqarnissaat; aammali peqqinnissaqarfiup immikkoortui akimorlugit misilittakkanik paarlaasseqatigiissinnaaneq ataatsimoorlunilu sulinermi unammilligassat pillugit isumaliutersuuteqarsinnaaneq pineqarput.

Nunaqarfimmi sulisut ilinniarsimanningsut ilinniarusukkaluit nunaqarfimmili pisussaaffiit qimannissaat ajornakusoortoq, paasisutissiisooq peqqissaavimmeersoq oqarpoq. Taassuma alisissumiit ilinniartitsialersinnaaneq kaammattuutigaa. Taanna nunaqarfimmi peqqinnisakkut sullissisut tamarmik naapertuuttumik ilinniagaqarnissaannik politikkikkut kissaateqarnermit

isigineqassaaq (nunaqarfinni peqqinnissakkut sullissisut ilinniartitaanerisa qaffasissusaa pillugu takuuk Ingemann allallu, 2020).

Tarnikkut nappaatinik paasinninnerup annertunerusup, sulisut napparsimasup ajornartorsiutaanut ilisimasaqarnerusutut periuseqarsinnaangortissammagit, tarnikkut nappaatilinnik sullissisut ilinniaqqinnissaat annertuumik pisariaqartinneqartoq, tarnimikkut nappaatilinnik najukkaminniittunik sullissivimmi sulisoq oqarpoq.

Kiisalu ilinniartitaanerup piginnaasatigullu inerisaanerup aqutsisunit tapersorneqarnissaa paasisutissiisunit ujartorneqarpoq. Aqutsisunit tapersorneqangippat, sulisut namminneq iliuseriniagaat naammattuaannangitsut imal. sulisoqarnikkut qanoq ingerlaneq, suliassat annertussusaaq il.il. apeqquataallutik, piginnaasatigut inerisaasoqassanersoq nalaatsornerussalluni. Piginnaasatigut inerisaanermi pingaarnersiulluni tullerriaarineq pilersaarusiernerlu paasisutissiisunit ujartorneqarpoq.

Sulisut suliassaannut piukkunnarsaannarnagit piginnaasatigut inerisaanerup, sulisussarsiniarnermut aalaakkaasunillu sulisoqarnissamut atatillugu iliuusissatut siunniussani, inuttut ilinniagaqassutsikkullu inerisaaneq aqutugalugu suliffinnik kajuminnartunik pilersitsinissamut anguniakkanut iliuusissatullu siunniussami aalaakkaasunik sulisoqarnissamut toqqammavissiinissap, aqutsisunit akisussaaffigineqarneranik erseqqissaanermut atassuserneqarsinnaavoq.

Kommunik suliqateqarneq

Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermi ukkanneqartut ilaat tassaavoq napparsimasut/nakorsagassat aqqusaartugassaasa ataqatigiissaarneqarnissaat. Tamanna pisortaqarfiit akimorlugit- ilaatigut utoqqarnik paaqutarinninnermut tarnimikkullu nappaatilinnik najukkaminniittunik sullissinnermut tunngatillugu, kommunik suliqateqarnissamik piunasaqaatitaqarajuppoq. Immikkoortut taakku Peqqinnissaqarfiup aqqisuteqqinneqarneranik toqqaannartumik sunnerneqangillat, suleqatigiinnerli Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinneq pillugu nassuiaammi oqaatigineqartut *”Pisarnertut Peqqinnissaqarfimmit pingaarnersiulluni tullerriaarinermi pingaarnermut ilaatinneqassaaq”* (Peqqisutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010, qup. 13).

Sumik suliaqarneq apeqquataalluni paasisutissiisut kommunik suliqateqarneq qanoq misigeneraat assigiinngilaq. Tassaaneruset nakorsat angerlarsimaffinnilu peqqissaasut kommunik suliqateqartut namminerli paasisani naapertorlugu suleqatigiinneq unammillernartuusooq, Peqqissaavimmi peqqissaasoq oqarpoq. Peqqissaavimmi allami sundhedsassistentip, meeraaqqerisup juumuullu siusissakkut iliuuseqarnermik qulequtserlugu suliniummut peqataanerannut atatillugu taamaallaat kommuni eqqaavaa. Tamatumunnga atatillugu kommunik sulianik ingerlatsisut isumaginninnerup iluani naapertuuttumik ilinniagaqarsimagajunnginnerat, taamaammallu meeqqat pillugit suliani inuttut akuliutinnginnissamik ajornartorsiuteqartarnerat, suliqatigiinnermi aqqiagiinnginnermik pilersitsisinnaasarnera, peqqissaaviit pingajuanni paasisutissiisup tikkuarjaa. Kommunik sulisut saaffiginnissutit akissuteqarfigisanngimmatigik kommunik qarasaasiakkut attaveqateqarneq ingerlalluannangitsoq, paasisutissiisooq taanna oqarpoq. Sulianik ingerlatsisut akornanni napparsimasooqartarnera sulianik ingerlatsinnermut sivitsorsaataasaqisooq, taanna isumaqarportaaq. Kommunik sulisut napparsimasunut tunngatillugu isumaginnikkut suliassanik suliaqarnissamut nukissatigut piginnaasatigullu amigaaqateqarnikkut peqqinnissaqarfimmut ingerlateqqiisarnerat, taamaalillunilu Peqqinnissaqarfik *nammineq* suliassami qiterisaanik isumaginninnissamut piffissaaruttartoq, paasisutissiisooq qitiusumik napparsimmavimmeersoq oqarpoq. Allat utoqqarnik paaqutarinninnerup peqqinnissaqarfiullu akornanni akisussaaffimmik illikaanerit taamaaqataat tikkuarpaat.

Arlallit namminneq inuttut kommunimik suleqateqarnertik pitsaasutut misigaat; tamatumunnga atatillugu suleqatigiinnerup inuup qanoq ittuuneranut annertuumik attuumassuteqartoq arlallit tikkuarpaat. Napparsimasunut tunngatillugu angusat pitsaasut piginnaangorsaaqqinnerlu⁷ pillugit kommunit Peqqinnissaqarfilla akimorlugit suleqatigiinneq iluatsikkaangat, sulisut suliaminnik nuannarinnittarnerat, ataatsip erseqqissarpaa. Tamatumunnga atatillugu kommunimi aamma pikkorissunik sulisoqarnera erseqqissarpaa.

Utoqqarnik paaqutarinninnermut tunngatillugu immikkut unammilligassaqaarnera, Peqqinnissaqarfimmi utoqqarnillu paaqutarinninnermi sulisut misigaat.

Utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisut ilinniagakinnikkunik ilinniagaqanngitsusarnerat, illugiinnit nalinginnaasumik naamagittaalliutaavoq.

Tamanna ilaatigut Peqqissaavimmi sulisut, utoqqaat utoqqaat illuinniittut nakorsaatissaannik immikkoortiterivinnut issoraasariaqartarnerannik kinguneqarpoq. Utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisut, peqqissaanermi suliassat annertunersaat namminneq isumagisariaqarpoq, sumiiffiit ilaanni Peqqinnissaqarfimmi sulisunit ilinniartinneqartarput, ilaannilu Peqqinnissaqarfimmi sulisunit ikiorneqartarlutik. Angerlarsimaffinni peqqissaasut amigaataanerat arlalinnit tikkuarneqarpoq (peqqissaavimmi ataatsimi atorfik peerneqarsimavoq). Utoqqarnik paaqutarinninnermi peqqissaanermik ilinniagallit sulipilutsitaasut, tamanna ilaatigut qaangiuttoornerpassuarnik kinguneqartoq, utoqqaat illuanni pisortaq peqqissaasutut ilinniarsimasoq oqarpoq. Utoqqarnik paaqutarinninnerup peqqinnissamat tunngatillugu ilinniagaqassutsikkut - ilaatigut timimik sungiusaasunik/pillorissaasunik ikiorserneqarnissamik⁸ amigaateqarnera, allattaaq oqaatigaat. Unammilligassat iliuuseqarfignissaanissaannut, ilinniaqqinneq piginnaasanillu inerisaaneq, utoqqarnik paaqutarinninnermi nalinginnaasumik ujartorneqarpoq.

Pisortarqarfinni taakkunani marlunni Peqqinnissaqarfimmi utoqqarnillu paaqutarinninnermi kulturit /ileqqut assigiinngimmata paatsooqatigiittoqartartoq, utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisut arlallit oqarput. Peqqinnissaqarfimmi utoqqarnik isiginnittariaaseqarneq utoqqarnik paaqutarinninnermi paasissutissiisut arlallit misigisaat; ataatsip tamanna ima issuarpaat: "Utoqqaat toqtsiiinnagassaapput". Tamanna suna pillugu utoqqaat peqqissusaannik pimoorussinissap napparsimmavimmullu/peqqissaavimmullu unitsitsinissap Peqqinnissaqarfimmi sulisunit ajornasaarutaasarneratut, utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisut misigisarnerannut tamakkiinngikkaluamik nassuiaataasinnaavoq.

Misissuinnermi immikkuullarissumik inissisimasoqarpoq. Kommunimi tassani ukiut kingulliit marluk -pingasullu akornanni- ilaatigut aqutsisunik sulisunillu piginnaasatigut inersiaaneq aqutugalugu, utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarneq qitiutillugit suliniummik ingerlatsisoqarpoq. Najukkami tassani pisortaqarfinni taakkunani marlunni suleqatigiinneq pitsaasumik ingerlavoq. Tassani napparsimmavimmi utoqqaat illuanni najugallit sallinneqartarnerat unitsinneqarnissaasalu ajornasaarutaasanninnera misigineqarpoq. Mailikkut oqarasuaatikkullu pitsaasumik suleqatigiittoqarportaaq.

Immikkoortumi tamatumani utoqqarnik paaqutarinninnermi sulisussaaleqisoqanngitsoq aalaakkaasunillu sulisoqartoq, paasissutissiisooq oqaluttuarpoq. Suliunnaartoqaraangat patsisaasartut tassaapput illoqarfimmut allamut nuunneq imal. soraarninngorneq. Utoqqarnik paaqutarinninnermi nammineru suleqatigiinneq pitsaasuuvortaaq. Peqqissaanermik suliqaartunit 20-iusunit marluinnaat sundhedsassistentit ilinniarsimasuupput, taakkunanga ataaseq aqutsisuulluni sinnerilu ilinniarsimasuunatik; tamannali ajornartorsiutit oqaatigineqanngilaq. Suliniutip pineqartup nassatarisaanik sulisut ilinniartinneqartarnissaat pikkorissarneqartarnissaallu ilimagisariaqarpoq. Suliniummut atatillugu aqutsisooq aqutsisutut inerisaanermut atatillugu pikkorissartarsimavoq, sulisullu tamatuma utoqqarnik paaqutarinninnermi ulluinnarni sulinnermut pitsaasumik sunniuteqarsimanera oqaatigaat.

⁷ Piginnaangorsaaqqinnermi uninnganermut malitseqartitsinnermut, timikkut piginnaangorsarnerinnaangitsoq iliuuserisalli tamakkiisut pineqarnerat erseqqissarneqassaaq.

⁸ Peqqinnissamat tunngatillugu, najugaqarfinni najugalinnut ikiortissanik ilinniagalinnik amigaateqarnerup napparsimmavimmut unitsinneqaaqtaanermik kinguneqartarnerata tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissivimmit tikkuarneqarnera, tamatumunnga atatillugu oqaatigineqassaaq.

Peqqinnissaqarfiup kommuninik suleqateqarnerata sallinneqarnissaa pillugu aqqisusseqqinnermi anguniakkamut tunngatillugu, arlalinnik ajornartorsuieqartutut isikkoqarpoq: Peqqinnissaqarfimmi isuma naapertorlugu kommunit suliassatut akisussaaffimminnik nammineq aqqiivigisinnaangisaminnik Peqqinnissaqarfimmut ingerlatitseqqiisarmata; pisortaqaarfinnilu taakkunani assigiinngitsunik kultureqarmat, ilinniartitaanikkut nukissat pisortaqaarfinni taakkunani marlunni assigiinngitsorujussuupput. Suleqatigiinnermi iluatsitsilluarnissamut inuttut attaveqarneq apeqqutaasinnaasarpoq. Kommuniti utoqqarnik paaqqtarinninnermi suliniuummi angusat pitsaasut, pisortaqaarfiit akimorlugit suleqatigiinneq siuarsarniarlugu iliuusissatut pilersaarummik siunniussisoqartariaqarpassippoq (imm. isummersorfimmi tamanna annertunerusumik sammineqassaaq).

Pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq

Qitiusumik immikkoortumi peqqinnissamut tunngatillugu nappaatinik suussusersiniaasarneq, pinasuartarialinnut upalungaarsimaneq, nakorsaaneq, peqqissaaneq pitsaaliuinerlu, kiisalu illoqarfinni nunaqarfinnilu sulisunut ilinniagaqassutsikkut tapersersuineq ikorfartuinerlu/supervision pillugit neqeroorutit, qitiusumik napparsimmaviup suliassatut pingaarnertut akisussaaffigigai, Peqqinnissaqarfiup aqqisusseqqinnerneqarnissaa pillugu nassuiaammi nassuiarneqarpoq. Aqqisusseqqinnerup kingorna nakorsaanermt, peqqissaanermt, pitsaaliuinermt peqqinnissamillu siuarsaanermt atatillugu suliassat arlallit peqqissaaviup isumagisassarai, taamatuttaaq piginnaasat apeqqutaatillugit nunaqarfimmi sulisut taamaaqataannik suliaqartussaallutik (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010). Peqqinnissaqarfiup aqqisusseqqinnerneqarneranut siunertami *"Peqqinnissaqarfimmi suliassat qiterisaasa, tassalu najukkami nappaammik suussusersiniaalluni misissuinerit, nakorsaaneq peqqissaanerlu kiisalu annertusiartortumik pitsaaliuinermt peqqinnissamillu siuarsaanermt atatillugu neqeroorutit"* ukkanneqarnissaat oqaatigineqarpoq (siuliani eqqartorneqartumi, qup. 6, allaaserinnittup ataatigut titarlugit erseqqissagai). Tamatuma saniatigut aqqisusseqqinnermi innuttaasut peqqisuutinnissaat, nappatsaaliinissaq napparsimmavimmullu unittariaqalernissamik pitsaaliuinissaq, pingaarnertut siunertaapput.

Peqqissaavinni nakorsaasinnaasut ikilinerisigut, peqqissaaviit (nunaqarfiillu sulisussaqaarpata) pitsaaliuinermt peqqinnissamillu siuarsaanermt, aqqisusseqqinnerup ilimasaarutaanik, ukkassinerup annertusineranut tunngatillugu, pingaarutilimmik inissisimaffeqartutut naatsorsuutigisariaqarput (*napparsimmaviit peqqissaavimmik* taaguuteqalernerat naapertorlugu).

Pitsaaliuinerup peqqinnissamillu siuarsaanerup qanoq paasineqarnerat assigiinngilaq. Paasissutissiisut amerlanersaanit iliuuserisanut pioreersunut- soorlu inuunerissaavimmumt meeraaqqerisullu juumuullu suliniutaannut toqqaannartumik attuumassuteqartinneqarput. Apersuinerit amerlasuut naapertorlugit inooriaatsimut nappaatinullu anigugassaangitsunut tunngatillugu iliuuseqartoqarpoq, taakku aqqisussaapput ukiullu arfineq pingasut qulillu akornanni pitsaangorsaavigineqarlutik. Anigugassaangitsunik nappaatilinnut tunngatillugu, nakorsattaq taarsaannerujussuni, ataqatigiissaarisutut ataavartumik iliuuseqartoqarnissaanik, najukkami peqqissaasut atorfeqavissut qulakkeerinnittuunerannik, arlallit assersuusiorputtaaq. Paasissutissiisut arlallit aqqisussummik illoqarfinni nunaqarfinnilu naartusunut angajoqqaanngorlaanullu tunngatillugu suliniuteqartoqarneranik oqaluttuarputtaaq.

Paasissutissiisut arlallit illoqarfinni nunaqarfinnilu suliniuteqarnermik peqqinnissarlugu paasititsiniaanernik aqqisussummik oqaluttuaat. Ataaseq Peqqinnissaqarfimmi utoqqarnik paaqqtarinninnermi illuunniit ikiorserneqarnissamik pisariaqartitsisoqarnera paasiniarlugu nunaqarfimmi utoqqarnik oqaloqateqartarpoq. Ataatsip oqalugiarnermut taarsiullugu nunaqarfimmi najugaqartunut arpatitsinertut (orienteringsløb) peqqinnissaq pillugu paasititsiniaasimanini oqaluttuaa. Paasissutissiisooq taanna peqqissaavimmi nunaqarfinnut akisussaasuusoq, isumaginninnermik suliallit politiillu suleqatigalugit kinguaassiutitigut atonerluineq kinguaassiutitigullu peqqisusseqqinnerup pillugit innuttaasunik paasissutissiinissaq siunertarlugu, nunaqarfinnut angalanissamik aqqisussummik arparpoq. Iliuserisatulli nassuiarneqartut amerlanertigut sulisut namminneq suliniuteqarnerisigut pisarput, peqqinnissamillu siuarsaanerup pitsaaliuinerullu peqqissaanermit nakorsaanermiillu tunullinneqartariaqarnerat, arlallit uparuuppat.

Tamanna nunatsinni taartaagallartartorpassuaqarneranik, peqqissaanermut nakorsaanermullu tunngasunik sulialinnit amerlanertigullu peqqinnissamik siuarsaanissamut pitsaaliuinissamullu piginnaaneqanngitsunit annertunerulersinneqartarpoq. Peqqissaavinni paasissutissiisut arlallit sulisussaaleqinerup imal. atorfiit taartaagallartartunik inuttaqarnerisa, iliuseqarnissaq soorlu inuunerissaavimmik ingerlatsineq imal. suliniuteqarneq peqqinnissarlu pillugu paasissutissiisarnerit ingerlatiinnarnissaat ajornakusuulersinnerarpaat. Peqqissaavinni sulisussaaleqinermit aamma/imal. taartaagallartorpassuaqarnermit annertuumik eqqugaasuni, paasissutissiisut isumaat naapertorlugu, pitsaaliuinermit peqqinnissamillu siuarsaanermut tunngasunik ingerlatsisoqanngilaq. Tamanna pillugu aperineqarnermi peqqissaasoq ima akivoq: *”Tamakkunanga suliaqarnerput annikeqaaq– tamakkoqanngitsoq oqartoqarsinnaavoq”*. Suliniuteqarnikkut peqqinnissarlu pillugu paasititsiniaanikkut, peqqinnissamik siuarsaaneq pitsaaliuinerlu matumani pineqarput. Tamatuma pisariaqartinneqarnera paasissutissiisunit arlalinnit erseqqissarneqarpoq–ass. peqqinnissaq inooriaaserlu kiisalu imminut toquttoqartarneranik kinguaassiutitigullu atonerluinernik pitsaaliuineq pillugu ilisimasaqarnissaq innuttaasunit pisariaqartinneqarpoq. Peqqinnissaqarfutaaq neqeroorutaanut atuuffianullu tunngatillugu ilisimasaqarnerunerup, sumiiffinni pinasuartarialinnut upalungaarsimasoqanngitsuni innuttaasuni toqqisinermit pilersitsinnaanissaa, arlalinnit tikkuarneqarpoq.

Peqqinnissaqarfimmik aaqquisusseqqinnermut tunngatillugu qitiusumik immikkoortunut eqiterussineq nammineq sumiiffiit ilaanni ajornerulersitsisimavoq imal. peqqissaavinni nunaqarfinnilu pitsaaliuinermit peqqinnissamillu siuarsaanermik ukkassinermik annertusaasimarpasinngivippoq. Paasissutissiisup peqqissaavimmeersup oqarneratut: *”maanna napparsimmaviujunnaarluta peqqissaavinnigoratta, peqqinnissamik siuarsaanerutaaq annertuumik ingerlatilermisaa qilanaarisimagaluarpara – tamannali piviusunnorsimasutut oqaatigineqarsinnaanngilaq”*. Aaqquisusseqqinnerup peqqinnissamik siuarsaanerup pitsaaliuinerullu nukittorsarneqarnissaannik siunertaata, taavalu meeraaqerisunik juumuunillu peqqissaavinniit qitiusumik napparsimmavimmut nuussineq, akerleriittutut isikkoqarput. Sulisunik nuussineq qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermit ikorfartuivoq, taamaaqataanilli immikkoortortani pitsaaliuinermit peqqinnissamillu siuarsaanermik suliaqarnissaq ikorfartorneqarani. Taakkunani tamakkunanga suliaqarnissaq najukami sulisut, peqqissaanermilli nakorsaanermillu suliassanit ilungersortitaagajuttut, namminneq iliuseqarfigisussaassavaat. Peqqinnissamik siuarsaanissamik pitsaaliuinissamillu ukkassinissamik kimigiisernissamut aqutsinikkut ikorfartorneqarnissaq ujartorneqarpoq.

Angusanik eqikkaaneq

Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunit apersoneqartunit isigalugu, qitiusumik immikkoortunut eqiterussinissami sulisussarsiniarnermut, aqutsinermit ilinniagaqassutsimullu tunngatillugu, siunertaq suli anguneqanngilaq. Qitiusumik napparsimmavinni tamani ilinniagaqassutsikkut avatangiisit nukittuut atorfeqavissunik kajungilersitsisussat pilersinneqanngillat, akerlianik qitiusumik napparsimmavinni arlalinni taartaagallartartut amerliartortutut misigineqarput. Peqqissaavinni ilinniagaqassutsikkut avatangiisit sanngiillinerat, taamatutaaq taartaagallartartut amerliartornerat misigineqarpoq. Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunit isigalugu aqutsineq nukittunerulinngilaq sumiiffinnili arlalinni sanngiillisimasutut misigineqarluni. Sumiiffinni amerlasuuni nunaqarfinnik nakorsaqarnikkut sullissineq pitsaanerulersimasutut isikkoqarpoq.

Qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup qanoq atorneqartiginera nikerarpoq. Qarasaasiakkulli nakorsartitsisarnerni ingerlalluartuni, nunaqarfinni peqqinnissakkut sullissinerup nukittunerulernera, innuttaasullu misissuinerup, nakorsaanermut utaqqisarnernullu tunngatillugu, illoqarfinni neqeroorutaasunut assingunerusumik kiffartuunneqarnerat, tamatumalu peqatigisaanik neqeroorutut arlallit innuttaasumut qanittumiinnerat, innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut misigaat. Atortunut pisoqalisimasunut nunaqarfinnilu sulisut atortumik atuinissamut ilinniartinneqannginnerannut tunngatillugu unammilligassaqarpoq.

Immikkoortunik annerusunik ilinniagaqassutsikkut soqutiginaatilinnik suleqatigiittullu tapersersoqatigiinnikkut toqqisinartunik pilersitsinikkut sulisussanik pissarsiniarsinnaaneq, Peqqinnissaqarfimmik aaqquisusseqinnermi isumassarsiat

ilagaat. Iliuussissatut siunniussami tamatumani Peqqinnissaqarfiup immikkoortuini minnerusunissaq nunaqavissunik peqqissaanermi sulisoqarnissap pingaaruteqassusaa arajutsineqarsimasutut oqaatigineqarsinnaavoq; ilaatigut ilinniagaqassutsikkut ineriartorneq, akuersaartunik peqataatitsisunillu aqutsisoqarneq suliassatigullu ilungersortitaannginneruneg, nunaqavissunik sulisussarsiniarnissaq aalaakkaasunillu sulisoqarnissaq, peqqissaanermik sulialinnit pisariaqartitatut tikkuarneqarput.

Sulisut sulianik ingerlatsinissamat piginnaasatigut inerisaavigineqarnisaat, Peqqinnissaqarfimmik aaqquisusseqqinnermi pingaartinneqarpoq. Piginnaasanik inerisaanerup napparsimasunut/innuttaasunut tunngatillugu angusaqarfiusarnera sulisunilu sulinermik iluarisimaarinnilersitsisarunilu kajumilersitsisarnera; piginnaasanillu inerisaannginnerup ataatsimoorlunilu ilinniagaqassutsikkut isumaliutersortannginnerup, sulianik ingerlatsinissamat ajornartorsiuutinik pilersitsisarnera sulisullu akornanni pakatsisitsisarnera, misissuinerup takutippaa. Piginnaasatigut inerisaanermik Peqqinnissaqarfiup aalaakkaasunik sulisoqarnissamat tunngatillugu iliuussissatut siunniussaanut naapertuuttumik aqutsineq ujartorneqarpoq.

Peqqinnissaqarfiup kommunillu suleqatigiinneranni piginnaasatigut sulinermilu ileqqutigut inunnillu isiginnittariaatsikkut assigiinnngissutsit unammilligassaapput. Pisortaqaarfiit akimorlugit suleqatigiinneq unammilligassaajuarpog, immikkullu Peqqinnissaqarfiup aaqquisuteqqinneqarneranut attuumassuteqanngikkaluaq, Peqqinnissaqarfimmi peqqinnissamik siuarsaanermi pitsaaliuermilu piumasaqaatitut oqaatigineqarluni. Suleqatigiinnerup naammaginarturnik ingerlanissaanut, aqutsinikkut aaqquisuussaanermi inissisimaffimmi qaffasinnerusumi iliuussisanik isummernissaq piumasaqaataavoq, ajornartorsiuutinik aaqqiinissaq tamanna innuttaasunik toqqaannartumik sullissisunuinnaq suliakkiunneqarsinnaanngilaq.

Peqqinnissamik siuarsaaneq pitsaaliuinerlu, ukiuni arlertuni ilinniagalinnit aalajangersimasunit peqataaffigineqartumut, ilaqutariinnut meerartalinnut, inooriaatsimut il.il. tunngatillugu iliuuseqarnerit aqutugalugit, Peqqinnissaqarfiup aaqquisuussaananeranut ilaasimapput. Peqqinnissaqarfimmi aaqquisusseqqinneq naapertorlugu, aaqquisusseqqinnermi siunertamik pingaartumik eqquutsisinnissaq, tassalu napparsimmavinni peqqinnissakkut sullissinermik oqilisaassinissaq siunertarlugu, peqqinnissamik siuarsaanermik pitsaaliuermillu ukkassinissaq sallinnigussaaq. Qitiusunut eqiterussinermi siunertaq taanna akerlilersorneqarpassipog. Innuttaasunik toqqaannartumik sullissisut akornanni immikkut iliuuserisat suliniuteqarnermut peqqinnissarlu pillugu paasititsiniaanissanut periarfissanik tikkuussipput, taakkuli aqutsinikkut ikorfartorneqassallutik.

Inerisaanissamat periarfissat pillugit isummersorneq

Nunatsinni Peqqinnissaqarfik asseqanngilaq. Innuttaasut 56.000-it, 2 mio. km²-it sinnerlugit isorartussusilimmi illoqarfini nunaqarfinilu 75-it missaanniittuni siammarsimapput– taamaakkaluaq Peqqinnissaqarfik (naak ilaanneeriarluni nunaqarfiit ilaanni atorfiit inuttassaqartanngikkaluit) inoqarfinni tamaniippoq. Sumiiffinni tamani innuttaasut ulloq unnuarlugu Peqqinnissaqarfimmut attaveqarnissamat periarfissaqarput.

Peqqinnissaqarfimmiipputtaaq pitsaaliuinerup saniatigut, nappaatinik suussusersiniaaneq, nakorsaaneq peqqissaanerlu taamatuttaaq nakorsartitsineq, angerlarsimaffimmi peqqissaasoqarneq, kigutigissaaneq nakorsaanerlu. Peqqinnissaqarfimmi kiffartuussinerit tamarmik- nakorsaatit kigutileritinnerillu ilanngullugit- akeqanngillat.

Peqqinnissaqarfik suliffeqarfittut anginngilaq (1600-it missaannik sulisoqarpoq), qullersaniillu illoqarfinni nunaqarfinilu sulisunut aqut takinngilaq. Teknologimik atuineq siuarsimaqaaq; qarasaasiakkut nakorsartitsisarneq 00-ikkunnili atorneqalerpoq sulilu inerisarneqarluni 2015-imiillu nuna tamakkerlugu napparsimasut pillugit qarasaasiakkut nalunaarsuiffik atuutierluni.

Peqqinnissaqarfimmut unammilligassat ilisimaarilluarneqarput: Inniarsimasunik najugaqarvissunik amigaateqarneq nappaataasartullu- utoqqaat amerliartornerannut kiisalu nappaatinut anigugassaannngitsunut- ilaatigut inooriaatsip nassatarisaanik- ineriartornerat. 00'iniilli inooriaatsimut tunngatillugu iliuuserisat- napparsimmavinni peqqissaavinnilu

Inuunerissaaviit aqqutigalugit; kingullermik 2020-imi Inuunerissaavik Steno Kalaallit Nunaat, nappaatinut inooriaatsimik patsiseqartunut iliuuserisanik annertusaanissamik, kiisalu pitsaaliuineramik peqqissuunissamillu ukkassinerunissamik pilersaarutitallip pilersinneqarneragut- annertusiartortinneqarput.

Peqqinnissaqarfiup 2010-mi annertuumik aqqisuuteqqinneqarnera, Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusaannik Ilisimatusarfiup (Center for Folkesundhed i Grønland) 2017-imi naliliinera naapertorlugu, Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini immikkoortortat maanna nukissamik, atortunik atuinnermut nakorsartinnissamullu neqeroorutitut tunngatillugu, paasilertoruminarnerulersimanerannik, assigiiaalerannik nutarterneqarnerannillu kinguneqarpoq. Naliliinermi, sulisussarsiniarnermut aalaakkaasunillu sulisoqarnermut, Peqqinnissaqarfiup immikkoortui akimorlugit aqutsinermut napparsimasullu aqqusaartugassaannik ataqatigiissaarinnermut, kommuninik pitsaanerumik suleqateqarnermut kiisalu sulisunik piginnaasatigut inerisaanerut tunngatillugu pitsannguissamat periarfissat tikkuarneqarput (Ingemann & Larsen, 2018). Pitsannguissamat periarfissat taakku misissuineri matumani paasisutissiisut tikkuagaannut naapertuulluqaat. Sulisuniit isiginninnermik paasisimanneq, tamakkunuunatigut iliuuserisat qanoq inerisarneqarsinnaanerannut tigussaasumik tikkuussivortaaq. Tamanna tulliuuttumi isummersorfigineqassaaq.

Aalaakkaasunik sulisoqarniarneq

Taartaagallartartorpasuit nunaqavissunut suliassaqarnerulersitsinerat pissutaalluni nunaqavissunik aalaakkaasunik sulisoqarniarneq unammilligassaarpasippoq. Suliassat annertusinerannik patsiseqartumik; taartaagallartussanut paasisutissiinerit, aqutsineri suliassat malitseqartitsinerlu suliassallu allat napparsimasunut tunngasut taartaagallartunit isumagineqarsinnaanngitsut, qaangiuttoornerillu kiisalu pitsaaliuinerut, peqqinnissamik siuarsaanerut piginnaanngorsaaqqinnermullu piffissakillineq piffissaarunneruluunniit, pissutsit ajorsiaruinnerannik kinguneqassaaq. Taamaalillutik sulisut nukissatigut piiaaffigineqartarput; sulisunik attanneqarsinnaasumik atuisinnaanissaq, nukiisa kinguneqarluartussamik atornerisigut taamaalillunilu sulinermik nuannarinnerup siuarsarneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Tulliuuttumi aalaakkaasunik sulisoqarnissamat pingaarutillit misissorneqassapput.

Suliaq isumalik

Pitsaaliuinerup, peqqinnissamik siuarsaanerup piginnaanngorsaaqqinnerullu innuttaasuni annertuumik pisariaqartinneqarnerat, sulisut ulluinnarni sulinermini misigisarpaat; sulisut suliamik isumaqassusaa attassinnaassappasut pingaarnersiuineri tamanna sallinneqassaaq.

Pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq ilaatigut juumuunit meeraaqqerisuniillu isumagineqarpoq; Sulisut taakku sumiiffinni amerlanerpaani peqqissaavinniit qitiusumik napparsimmavinnut nuunneqarnerisigut, ilaqutariinnut meerartalinnut tunngatillugu pitsaaliuineq peqqinnissamillu siuarsaaneq qitiusumik napparsimmavimmiit sallinneqanngimmat, peqqissaaviit nunaqarfiillu ilaanni ajornerulerpoq. Tamanna sulisunit, iliuuserisanut toqqaannartumik attuumassuteqanngikkaluani, malugineqarsinnaavortaaq. Misissuineq, qitiusumik napparsimmavinni immikkut ilisimasallit, peqqissaavinni nunaqarfinnilu sulisut, ajornanngippallu innuttasunik toqqaannartumik- qarasaasiakkut nakorsartitsissut atorlugu- attaveqarnermik pingaarnersiuinikkut, periarfissaqarneranik tikkuussivoq. Skype-ikkut timimik sungiusaanerimi immikkullu ilisimasallit nakorsiallu akornanni oqaloqatigiinnerni misilittakkat pitsaasut, pitsaaliuineri peqqinnissamillu siuarsaanerimi (sumiiffinni atuuffiirinningsuni) atorneqarsinnaassapput.

Pitsaaliuinerut peqqinnissamillu siuarsaanerut tunngatillugu suliniut alla tassaavoq inuunerissaavinnik pilersitsineq. Inooriaaseq pillugu suunnersuisarnerup Peqqinnissaqarfiup immikkoortuini assigiinngitsuni qanoq ingerlanneqarnera, misissuineri ersarinngilaq, paasisarli tassaavoq qitiusumik napparsimmavinni inuunerissaavinni immikkooluni tamanna ingerlanneqartoq, immikkoortunili minnerusuni nalinginnaasumik nakorsartitsisarnerni ilaassalluni. Sumiiffinni immikkut inuunerissaavilinni suliniut annertuumik pingaartinneqarpasippoq tunngavilersorluugaallunilu. Sumiiffinni minnerusuni suliniutit assigiinngiaarpasippot qanorlu suliassaqartigenera pingaarnersiuinerillu apeqquaarpassillutik. Sulisut inooriaatsimut attuumassutilinnik suliaqarnermi toqqaannartumik akuunngikkaluarlutik, iliuuseqartoqannginnerata innuttaasunut kinguneri kajumissuseerutsisutut misigisaraat, misissuinerup takutippaa. Taamalilluni sumiiffinni minnerusuni inooriaatsimut tunngatillugu sulianik aqutsinermik pingaarnersiuinermillu pisariaqartitsineq, misissuinerup takutippaa.

Peqqinnissamik siuarsaaneq pitsaaliuinerlu pillugit misissuineri tikkuarneqartuni immikkoortut pingajuat tassaavoq nalinginnaasumik suliniuteqarneq qaammarsaanerlu. Sumiiffinni taamatut pitsaaliuinermik peqqinnissamillu siuarsaaneramik suliaqarfiusuni, innuttaasunut isumaqarpasillunilu pisariaqarpasimmat, annertuumik iluarisimaarnartutut misigineqarpoq.

Sumiiffinni allani taama iliuuseqartoqanngilaq. Taamaammat suliniuteqarluni qaammarsaallunilu peqqinnissakkut sullissinerup, ullumikkutut sulisut namminneq suliniutaat apeqqutaatinnagu, pingaarnertut iliuusissanik siunniussinermi ilaasinnaanera, misissuinerup paasinarsisippaa. Sulisunullumi ataasiakkaanut suliffimmi ilungersorfioreersumi taamaammallu suliassanut pinasuartaariaanerusunut ukkassinissamik piumasaaqatitalimmi, pingaarnersiulluni tulleriarinissaq ajornakusoorsinnaarpasippoq.

Piginnaangorsaaqqinnermut tunngatillugu napparsimmavimmi uninnganerup nalaani iliuuserisat, angerlartitaareernerup kingorna malitseqartinneqarajussimangillat. Tamanna sulisunit pakatsinartutut misinnarsinnaavoq. Piginnaangorsaaqqinneq qitiusumik aqutsisoqarfimmiit aningaasartuutissanut tunngatillugu tulleriarinermi suli sallinneqanngilaq. 2017-imili iliuusissatut siunniussanik siunnersuorsiortoqarpoq (Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, 2017). Iliuusissatut siunniussat, ass. kommuninik suleqateqarnerup pitsaanerulerneragut, napparsimasunik qanigisaasunillu peqataatitsinikkut, iliuusissanik amerlasuunik aningaasartuutitaqanngitsumik aallartinneqarsinnaasunik imaqarput. (peqataatitsinnermut tunngatillugu takukkit Mougard- Frederiksen & Seibæk, 2021; Seibæk, 2021). Misissuineq taamaalilluni, innuttaasunut iluaqutaasumik, piginnaangorsaaqqinnerup saniatigut, peqqinnissamik suliqaarnerup isumaqarneranik misigilersitseqataasinnaanissaanik tikkuussivoq.

Innuttaasut pisariaqartitaannut tunngatillugu iliuuserisat naapertuunnerat sulisullu suliata isumaqarnerannik misiginerat imminnut ataqatigiilluinnartut, nalinginnaasumik oqaatigineqarsinnaavoq. Taamaammat pitsaaliuineq, peqqinnissamik siuarsaneq piginnaangorsaaqqinnerlu, pingaarnersiulluni tulleriarinermi pingaarnernut ilanngunneqarnerat, aalaakkaasunik sulisoqarsinnaalersitseqattaasinnaassaaq.

Aalaakkaasunik sulisoqarniarnermi piginnaasanik inerisaanerup pingaaruteqassusaa

Piginnaasanik inerisaaneq nunaqavissut aalaakkaasumik sulisorilernissaannut piumasaaqataavoq pingaarutilik.

Immikkoortortani minnerusuni immikkut piginnaasallit imaaliallaanaq pissarsissaanngimmata ilinniartinneqarnissamut, pikkorissarnissamut ilinniagaqassutsikkullu siunersioqateqarnissamut pisariaqartitsineq annertuneruvoq. Suliassat sularinissaannut ilinniagaqassutsikkut piginnaangorsarsimangikkaanni, sulinermi inuttut misigissutsikkullu unammilligassat suleqatit peqatigalugit oqallisiginissaannut periarfissaqanngikkaanni, sulinnissamut kajumissuseq annaaneqarsinnaavoq. Akerlianik piginnaasanik inerisaanerup suliassanut piginnaasaqalersinnaanermut periarfissamik annertusititsisarnera sulinermillu nuannersisitsisarnera, misissuinerup takutippaa.

Napparsimmavimmi /peqqissaavimmi qarasaasiakkut nakorsartitsinnerut akisussaasup nunaqarfinnilu sulisut akornanni ilinniagaqassutsikkut inuttullu paarlaasseqatigiinneq, nunaqarfinni sulisunut kisimiillutik sulisunut annertuumik pingaaruteqartoq, misissuinerup takutippaattaq. Taamaammat piginnaasatigut inerisaanermik pingaarnersiullinikkut inerisaanissamut annertuumik periarfissaqarpoq. Pikkorissaanerit sulisut nakorsaanernut atortorissaarutinillu atuisinnaanermut annertunerusumik paasisimasaqalersinnissaanik siunnerfeqarsinnaapput. Sulisut kajumissusaannut pingaarutilittut isumaqarfiginartumik, piginnaasat najukkami pisariaqartitsineq tunngavigalugu ineriartussapput. Qitiusumik immikkoortumi sulisut, ilinniartitsisoqarluni aammalu misilittakkanik paarlaasseqatigiittoqarluni, periarfissat unammilligassallu ataatsimoorussat assigiinngitsullu, iliuusissat innuttaasut pisariaqartitaat oqallisigalugit ataatsimoorlutik pikkorisartarnissaasa pingaaruteqassusaaanik, misissuineq tikkuussivoq. Piginnaasatigut inerisaanissamut taama periuseqarneq nunap immikkoortuini inuisattuni sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarneq pillugit issittumi ilisimatusarnermit ikorfartorneqarpoq. Periarfissat ilisimatusarnermi tikkuarneqartut ilaatigut tassaapput: Sumiiffimmi pineqartumi innuttaasunik sullissisinnaanissamut tunngatillugu ilinniakkat naapertuunnissaat – kiffartuussineq piginnaasaqarlunarnissamik piumasaaqatitalik – sumiiffinni minnerni sulisut- suleqatinik inuttut attaveqarnikkut ilinniaqateqarnikkullu- kisimiigunnaanissaat, taamaalillunilu najukkameersunik atorfeqavissusanik sulisussarsinissap ajornannginnerulernissaa (Abelsen allallu, 2009).

Najukkami sulisusanik pissarsisinnaassagaanni najukkamiittut ilinniarsinnaanissaannut tapersersuinissap pisariaqarneranik, ilisimatusarneq tikkuussivortaaq (siuliani eqqartorneqartoq). Misissuineq una naapertorlugu nunaqarfimmi sulisunut- ilaqtut pisussaaffiillu allat qimallugit- Nuummot ilinniariarnissaq unammillernartuuvoq. Tassani nunaqarfimmi peqqinnissakkut sullissisutut, qanittukkut nunaqarfimmi sulisut ilinniagaasa qaffasissusaannik aqqissuussamik misissuinermit ikorfartorneqartumitta, alisissumiit ilinniartitaanermik pilersitsinissaq periarfissaavoq, (Ingemann allallu, 2020).

Qitiusumik napparsimmavinni peqqissaavinnik sullissisussani immikkut ilisimasalinnik pissarsisinnaanissaq aalaakkaasunillu sulisoqarnissaq, Peqqinnissaqarfimmi aqqisusseqqinnermi qitiutinneqarpoq. Tamanna Peqqinnissaqarfimmi anginngitsumi siammasissumilu naapertuullunarsinnaavoq isumatusaarnerusinnaallunilu. Immikkullu

ilisimasalinnik qitiutitsinerup sivikinnerusumik ilinniagaqartut suliaat pingaernerunngitsutut isikkoqalersissinnaavaat. Misissuinermi paasissutissiisup qitiusumik napparsimmavimmi nakorsap, nakorsartitsivimmi peqqissaasut nunaqavissut kalaallisut oqaasillit, anigugassaangitsunik nappaatilinnik (amerliartupiloortunik) nakorsaanermi ataqatigiissaarisuunissamut piukkunnarnerpaajugaluartut tikkuarpaa. Peqqissaasut napparsimasunut taakkuujuarpata, peqqissaasut nakorsanit avataaneersunit taarseraattunit taartaagallartartuniillu siunnersortitussaanerat pingaaruteqannginnerusiq, paasissutissiisooq oqarpoq. Taama aqqisuussinerup iluatilluarnera, Peqqinnissaqarfimmi siunissami immikkut ilisimasalinnik avataaneersunik pisariaqartitsiviujuartussami sulisunik nunaqavissunik naatsorsuuteqarmissaq imminut akilersinnaarpasippoq. Peqqissaasulli nunaqavissut sumiiffinni amerlasuuni amigaataapput, sundhedsassistentilli, peqqissaanermi ikiortit nunaqarfinnilu peqqinnissakkut sullissisut, anigugassaangitsunik nappaatilinnut tunngatillugu, suliassanik pingaartunik ilinniaqqikkunik piginnaasatigullu inerisaavigineqartuarunik peqqissaanermilu suleqatiminnik immikkullu ilisimasalinnik akuttunngitsunik siunersioqateqartarsinnaagunik, isumaginnissinnaassapput. Sulisunik sivikitsumik ilinniagalinnik suliassanik taamaattunik isumaginnissamut piginnaaneqalersitsineq, sulinermik iluarisimaarinnilersitsissaaq sulisullu suliffimminniiginnarnissaannut piumassuseqalersitsinnaalluni. Tamanna misissuinermi matumani paasissutissiisunit ilinniaqqissimasunit ilinniaqqinnerallu suliffimmi kinguneqarluartumik atornerqartunit taperserneqarpoq.

Qarasaasiakkut nakorsartitsinerup annertusisinnaanissaanut periarfissat

Qarasaasiakkut nakorsartitsisarneq pinngitsoorneqarsinnangilaq sumiiffinnilumi amerlasuuni annertuumik atornerqarluni. Sumiiffinni allani amerlasuuni qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup ulluinnarni sulinermit aallaaveqarmissaa amigaataavoq, tamannalu sulisunut naammaginnangilaq. Tamanna napparsimasunut/nakorsianut pisariaqanngikkaluamik angalasarialinnut, qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup periarfissiisutigisarluanut, peqqinnissakkut sullissisunut attaveqarsinnaangitsunut, ajoqutaasutut misigineqarpoq. Matumani misissuineq napparsimmavinni peqqissaavinnilu nunaqarfinnut akisussaasut pingaaruteqassusaanik tikkuussivoq; taakku, nunaqarfinni sulisuni atortorissaarummik atuisinnaanissamut ilinniartitsinermi piginnaasanillu attassiinnarnissami, pingaarutilimmik inissisimapput. Tamanna nunaqarfinnut akisussaasut, immaqa ilinniartitsissutaasimangitsunik ilinniartitsinissamut piginnaaneqarmissaannik piumasaqaatitaqarpoq; taamatuttaaq piffissamik piumasaqaatitaqarpoq taamaalillunilu aqutsisut pingaartitsinerat taperseriuinerallu apeqqutaalluni. Misissuineq naapertorlugu nunaqarfinnut akisussaasut ilaat nunaqarfinni sulisunik ilaatigut 'teknologimut tataatsunik' ilinniartitsinerminnik iluatitsilluarput. Taamaammatt nunaqarfinnut akisussaasunik ilinniartitsinermut tunngatillugu suliassanik ilinniartitsinermi, nunaqarfinnut akisussaasut ataatsimoortillugit pikkorissaanerit- ilaatigut misilittakkanik taamaattunik paarlaasseqatigiiffiusinnaasut ilinniaqatigiiffiusinnaasullu- ilaasinnaapput.

Misissuinermi amerlasuunit pingaartinneqartoq alla tassaavoq qarasaasiakkut nakkorsartitsinermi atortut pisoqalisimanerat amigaateqarnerallu, qarasaasiakkullu nakorsartitsisarneq attanneqaannassappat pilertortumik taarsertariaqarnerat. Inuunerissaavik Steno Kalaallit Nunaanni nakorsatut pisortaaq Michael Lyng Pedersen naapertorlugu atortorissaarummik Pipalummatt taartaasumik, sulisut atortorissaarummatt ullutsinnut naleqqussakkamut kissaataannik eqquutitsisumik, atornissaatalu pisariitsuunissaa pingaartillugu inerisaasoqarsimavoq. Atortorissaarutip atulersikkiartuaarnissaa maanna (2022) aallartippoq, 2024⁹-imilu tamakkiisumiik atornerqalersimanissaa pilersaarutaalluni.

Aqutsinikkut qarasaasiakkut nakorsartitsisarnerup piginnaasatigut atortorissaarutitigullu, sulisut misigisaasa pisariaqartutut kissaataasutullu tikkuussineratut, inerisaaviginissaata piffissaqarfiginissaa pingaartinneqarpat, sulisut innuttaasunik sullissinissamut periarfissaat annertusineqassaaq, taamaalillunilu sulinermi iluarisimaarinninneq suliffimmiiginnarnissallu kajuminnassusaata annertusinissaanik, misissuineq tikkuussivoq.

Sulisorisassatut naatsorsuussat

Aalaakkaasunik sulisoqarnermut tunngatillugu erseqqissagassaaq alla tassaavoq immikkut ilisimasallit, ilaatigut peqqissaasut ikilileqarnerat, qitiusumik immikkoortunut eqiterussinermi peqqissaaviit ilaannit misigineqartoq. Suliassatigut ilungersortitaanerit misigineqartoq taartaagallartartut atorfeqavissunik taarserneqarnerisigut iluarsivigineqarsinnaassagunarpoq; sumiiffiilli ilaanni sulisorisassatut naatsorsuussat suliassanut naapertuuttunngorlugit nalimmassaqqinneqarsinnaapput. Misissuineq naapertorlugu peqqissaavik sulisoqarinnikkut pitsaanerusumik inissisimasooq qitiusumullu eqiterussinerup kingorna immikkut ilisimasalinnik sulisoqaannartoq tassaavortaaq peqqissaavik sulisut suliffimminni atukkamikkut pitsaasumik misigiffiat, taamaalillutillu naggataagut suliffimminniiginnarusunnerannut (taartaagallartartullu uteqqikkusunnerannut) tunngatillugu ingerlalluarneq. Pissutsit amerlasuut allat patsisaaqataasinnaapput soorlu nujukkami innuttaasut naatsorsuutigisaat pisariaqartitaallu, peqqissaavimmi aqutsinerup pitsaassusaa aalaakkaaneralu

qarasaasiakkullu nakorsiertitsisarneq; taamaattorli sulisorisassatut naatsorsuussat sulisullu qitiusumik napparsimmaviup peqqissaaviillu akornanni agguataarneqarnerisa pingaaruteqassusaa isumaliutigineqartariaqarpoq.

Najugaqavissunik taartaagallartartunillu aalaakkaasunik sulisoqarniarneq

Sulisunut najugaqavissunut suliffimmi pissutsinik pitsanngorsaaneq, suliassanik tulleriiarineq, qarasaasiakkt nakorsiertitsisarnermik annertusaaneq piginnaasatigullu inerisaanermik nukittorsaaneq iluatsissappata, tamannalu aqqutigalugu najugaqavissunik amerlanerusunik sulisussarsinissaq taartaagallartartunillu atuinerup annikillisinnessaa ajornannginnerulissappattaq– taava 'tunngaviusumik sulisorisat' nunaqavissut ilinniagaqassutsikkut piginnaanillit immikkut ilisimasallit avataaneersut sivikitsumik taartaasartut aalaakkaanerusumik sulisalernissaannut sunniuteqarsinnaassapput. Najukkami sulisut pisunik nakkutilliisinnaanersigut ilinniagaqassutsikkullu piginnaaneqarnerisigut toqqissisimasinnaaneq, avataaneersut immikkut ilisimasallit nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi atorfinikkusussusaannut pingaaruteqarpoq. Sulisut atorfeqavissut piginnaasaminnik, qaqugulu immikkut ilisimasalinnik pisariaqartitsinermik ilisimaarinnippata, taartaagallartartunut sulisinnaanissap ajornannginnerunissaa toqqissinernerunissaalu naatsorsuutigisariaqarpoq.

Eqikkaalluni oqartoqarsinnaavoq; aalaakkaasunik sulisoqarniarluni qulaani pineqartunik iliuuseqarnikkut, sulisut nunaqavissut atorfeqavissut amerlineqarsinnaanersa ilimanaateqarnera, tamatumalu peqatigisaanik taartaagallartartunut atugassarititaasunik pitsanngorsaanikkut sivisunerusumik sulerusussinnaanerat, uteqqissinnaanerat ilaasalu immaqa atorfinivissinnaanerat ¹⁰.

⁹ Michael Lynge Pedersen Peqqinnissaq pillugu Ataatsimiititaliarsuup ataatsimiinnerani 16. december 2021.

¹⁰ Inernerit taakku aalaakkaasunik sulisoqarniermut tunngasut PPK-mit aallartitat qulaalut peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup 2021-imi decembarimi ataatsimiinnerannit ikorfartorneqarput. Peqataasut, pissutsit arlallit, isummatik naapertorlugit, aalaakkaasunik sulisoqanissamat akornutaasut: Ilinniagaqassutsikkut ineriartornissap amigaataanera, aqutsisunik piginnaanilinnik siunissamat takorluugalinnik amigaateqarneq, sinerissami sumiiffippassuarni pigaartuusarnissat annertuallaar nerat, sulilerlaanik ilitersuisarnerup amigaataanera pilersaaruisiornernilu iliuusissanik inerisaanermi sulisunik peqataatitsisanninneq saqqummiuppaat; tamatumata saniatigut atorfininnermi isumaqatigiissutinik, akissarsianik il.il. tunngavilersukkamik iliuuseqafigininnerup amigaataanera oqaatigineqarpoq.

Nunaqarfinni peqqinnissakkut sullissisuni pissutsit, peqqissaavinni napparsimmavinnilu sulisuni pissutsinit annertuumik allaassuteqarnerat/immikkooruteqarnerat oqaatigineqassaaq. Ajornartorsiutip annertunerusumik iserfiginissaa misissuinermit matumani toqqamavigisat avataanniippoq.

Taartaagallartussanik pissarsiornermi ilinniagaqassuseq pingaartillugu

Sulisussarsinarneq qitiusumiit suliniutaavoq, maannalu toqqaannarnerusumik taartaagallarsinnaasunik Danmarkimeersunik attaveqateqarneq aqutugalugu sulisussarsinarnermut tunngatillugu, pitsaasunik angusaqartoqareerpoq. Tamanna suli pitsaanerulersinneqarsinnaavoq. Tulliuttumi qanoq tamatuma anguneqarsinnaanera misissorneqassaaq.

Oqaatigineqareersutut taartaagallartussanik atorfinittisarneq qitiusumiit ingerlanneqarpoq. Tamatumani misissuineq taartaagallartussatut qinnuteqartunik oqaloqateqarnikkut suliffissamut aalajangersimasumut pitsaaneruserusumik attaveqateqarnikkut, suliassanut tunngatillugu naatsorsuutigisat nalimmassarnissaannut periarfissaqarneranik tikkuussivoq. Taamaalillutik taartaasussat suliartorfissartik piviusorsiornerusumik takorloorsinnaassavaat. Tamatuma saniatigut qinnuteqartunik oqaloqateqarnerni taartaagallartartut sunngiffimmi sammisassat pivallaarnagit, innuttaasunik kiffartuusinermit inerisaanermut tunngatillugu qanoq suleqataasinnaanerat ukkanneqarnerussaaq. Pinngortitami misigisassanik assigisaannillu nunatsinnut ussassaarneqarnissaat taartaagallartartunik nikaginninnerusinnaavoq. Taartaagallartartut ilinniagaqassutsikkut tunniussinnaasaat pissarsiassaallu pingaartinneqarnerusinnaapput. Danmarkimimi Peqqinnissaqarfimmi immikkut ilisimasaqarfiunerusumi taamaammallu periusissiaqarnissamik maleruagassaqarnisamillu piumasaaqatitalimmi, ilinniagaqassutsikkut suliniuteqarnissamut immaqa periarfissaannginnerusumut sanilliullugu, nunatsinni Peqqinnissaqarfik periarfissarpassuaqarpoq. Taamatuttaaq taartaagallartartut peqqinnissamut tunngatillugu allatut sulinermit ilinniarneq iluaqutigisinnaavaat; ass. ilaatigut napparsimasunik ataatsimut isiginninnikkut tamatigoortumik piginnaaneqalersinnaanermut pitsaasunik periarfissaqarpoq.

Taartaagallartartut nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi atorfeqarnerminni misigisaannik misissuinermit, najukkami sulisunik pitsaasunik suleqateqarneq, paasissutissiisut tamarmik tikkuarpaat (Aljjakly, 2020). Taamaakkaluaq misissuinermit matumani allanilu (fx Mougard-Frederiksen & Aagaard, 2020), najukkani sulisut taartaagallartartunik suleqateqarneq, saniatigut suliassarpassuaqartarneq pissutigalugu, ilungersunartutut misigisaraattaq ilisimavarput. Suliffigiligassami qinnuteqartunik oqaloqateqarnikkut nukissat tamakkiisut pitsaanerpaamik atorniarlugit qanoq suleqatigiinnissaaq ilaatigut ukkanneqarsinnaavoq.

Kiisalu nunatsinni tusagassiorfitsigut kalaallinik taartaagallartussanik pissarsiorsinnaaneq misissuinermit tikkuarneqarportaaq.

Ataatsimoorluni ilinniarnikkut kommuninik suleqateqarnerup pitsaanerulersinnissaa

Sulisuniit isiginninnermik misissuineq nalinginnaasumik suleqatigiinnermi unammilligassanik pingartunik marlunnik tikkuussivoq: Kommunini sulisut piginnaasatigut amigaateqarnerat kiisalu pisortaqaarfii taakku marluk akornanni ileqqut assigiinnginnerat. peqqinnissaaq pillugu ataatsimiititaliarsuup februaari qaammat 2021 ataatsimiinnerani kommuninik suleqateqarneq oqaluserineqarpoq. Kommuneqarfik Sermersuumi innarluutilinnut tarnimikkullu nappaatillit inuttut atugaannut suliassaqarfimmi pisortaq, kiisalu Nunatsinni Nakorsaaneq Napparsimmavissuarmit Dronning Ingridillu Peqqissaavianit aallartitat saqqummiussipput. Saqqummiussisut tamarmik misissuinerup matuma inernerinut sanilliullugit oqallisisassanik pingaarutilinnik oqariartuuteqarput.

Peqqinnissamut tunngatillugu Peqqinnissaqarfimmi kommuninilu ilinniagaqassutsikkut naligiinnginnermi unammilligassat, tamanit isumaqataaffigineqarlutik tikkuarneqarput. Suleqatigiissinnaanerup ajornartorsiutitaqarnera tikkuarneqarportaaq; kommunimit isigalugu Peqqinnissaqarfimmi kommunip neqeroorutai pillugit ilisimasaqannginneq pingaarnertut tikkuarneqarpoq, Peqqinnissaqarfimmit isigalugu kommunip aqqisuussaaneqanik aqutissamik nassaarnarnerup ajornartorsiutaanera tikkuarneqarpoq ¹¹.

Utoqqarnik paaqqutarinninnermi innarluutilinnut tarnimikkullu nappaatilinnut najugaqatigiiffinni peqqinnissamut tunngatillugu suliasat annertusinissaat, ukiunilu tulliuuttuni kommunini sulisuni piginnaasat naammattumik qaffanneqarnavianninnerat, Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmiit naatsorsuutigineqarpoq. Taamaammatt peqqinnissamut tunngatillugu suliasanut akisussaaffik Peqqinnissaqarfimmut nuunneqassanersoq, ajornanngippallu peqqinnissamut tunngatillugu immikkut ilisimasallit tamarmik ataatsimut katersorneqarlutik innuttaasunik kiffartuussissanersut apeqqutigineqarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuanit /Peqqissaavianit aallartitat, akerlianik Peqqinnissaqarfiup kommunillu akornanni suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutinik, anguniagaqartitsillutillu pisussaaffiliisunik, pitsaanerumik suleqatigiinnissamut sakkussanik, pitsaasunik misilittagaqarfigisaminnik atuinerunissaq kaammattuutigaat. Taamatuttaaq suleqatigiinnerup pitsaanerulersinnissaa kommunimi suliasaqarfimmi pisortap isumaqataaffigaa. Taassuma pingaartumik pisortaqrarfiit akimorlugit piginnaasanik inerisaaneq attaveqatigiinnerlu soqutigisarai. Taakkorpiaappullu misissuinermi sulisut pingaartitaat, taamaammatt suliasaqarfimmi pisortap pitsannguutissatut siunnersuutai uani issuarneqarput:

- Peqqinnissaqarfik kommunilu pineqartoq akimorlugit ilinniartitsineq/ilitsersuineq.
- Akimuilluni sammisaqartitsinerit
- Peqqinnissaqarfimmi kommunimilunniit sulisut ilinniarsimasut ilinniarsimangitsullu sulinermik sungiusarsinnaangorlugit suliasanik aalajangersimasunik sanilerisamit ilitsersorneqarsinnaanerit.
- Angerlarsimaffinni ikiortit Peqqissaanermik Ilinniartarfimmi piginnaasatigut naliliivigineqarneq aqquutigalugu ilinniartitaanissaannut periarfissap attatiinnarnissaa.
- Sulisunut ilinniarsimangitsunut – angerlarsimaffinni ikiortinut, utoqqarnik paaqqutarinniffinni sulisunut, tapersersueqatigiinnut kommuninilu najugaqarfissatut neqeroorutinut, Peqqissaanermik Ilinniartarfimmi pikkorisaaernerut assigiinngitsunut suliaminnut naapertuuttunut peqataaniarlutik nalunaarsinnaanissaannut periarfissiinissaq.
- Ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinni ataatsimiittarnerit nuna tamakkerlugu siammarneqarnerunissaat – ajornanngippat qarasaasiakkut ingerlanneqarsinnaanissaat.
- Innuttaasunut pitsaasumik kiffartuussineq qulakkeerniarlugu, illuatungeriit suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutinik periusissianillu sulilerlaanut paasissutissiarnissaat pingaaruteqarpoq (peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup 2021-imi februaarip ulluisa qulinganni ataatsimiinnerani sarsuatitakkut saqqummiussamit issugaq).

Tamatuma saniatigut Peqqinnissaqarfimmi sulisut kommunit neqeroorutigisinnaasaannik neqeroorutigisinnaanngisaannillu ilisimasakippallaernerat, suliasaqarfimmi pisortap tikkuarpaa.

Utoqqarnik paaqqutarinninnermi suliniut iluatsilluartoq- ilaatigut utoqqarnik paaqqutarinninnerup Peqqinnissaqarfiullu suleqatigiinnerannik pitsannguisoq, misissuinermi matumani ukkanneqarpoq. Tassani sulisut piginnaasaannik inerisaanerup, sulisut pitsaasunik atugassaqartinnissaasa aqutsisullu piginnaasaasa suliniummi ukkanneqarnerat pingaaruteqarlunnarpasippoq. Naleqqat tassaasut kommunip utoqqaat pillugit iliuusissatut siunniussaat, aqutsisullu sulisullu akornanni sulinermi naleqartitatut toqammavissanik ataatsimoorluni aalajangiineq, suliniummik misissueqqissaarnerup takutippaa (utoqqarnik paaqqutarinninnermi inerisaanermi suliniut pillugu allakkiaq, 2021). Innuttaasunut tunngatillugu suleqatigiinneq tamatumunngalu atatillugu piginnaasanik inerisaanissaq inuttullu inerisarnissaaq, ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinnissaq, eqaatsumik periaaseqarnissaaq sulianillu pilersarusiornermi il.il. sulisunik peqataatitsinissaaq qitiutinneqarput.

¹¹ Saqqummiussat marluk immikkut Peqqinnissaqarfiup Kommuneqarfik Sermersuullu suleqatigiinnerannut tunngassuteqarput. Peqqinnissarli pillugu ataatsimiititaliarsuup juuni qaammat 2021 sinerissami angalanerani, kommunini allani taamaaqataannik ajornartorsiuteqarneq tikkuarneqarpoq (angalanermi nalunaarussiaq, 2021).

Inerisaanissap piviusunnngortinneqarsinnaanissaanut tunngavissatut piumasaqaatitullu aqutsisunik piginnaasatigut inerisaaneq aqutsisullu akornanni suleqatigiinneq pingaartinneqaqaat. Suliniutip ilaatigut nassatarai sulisuni ilinniagaqaassutsikkut piginnaasat qaffannerat, akisussaassuseqarnerulerneq, suliffimmik nuannarinninneq, napparsimakulannginneq atuisullu iluarisimaarinninnerat. Tamatuma saniatigut ilinniarsimasunik sulisussarsiniarneq ajornanninneruleqaq, ilinniarsimannigsullu ilinniagaqartalerlutik (siuliani eqqartorneqartoq).

Kommunimi tassani utoqqarnik paaqqutarinninnerup Peqqinnissaqarfiullu akornanni suleqatigiilluarneq, matumanilu utoqqarnik isiginnittariaatsit ileqqulluunniit assigiinninnerisa oqaluuserineqannginnerat, misissuinermi matumani tikkuarneqarpoq. Suliniut pillugu nassuiaammiit isigalugu tamatumunnga patsisaasinnaasunik isumaliutersortoqarsinnaavoq: Kommunimi sulisut peqqinnissamat tunngatillugu piginnaasatigut inerisarnikkut, ass. nakorsaatinik immikkoortiterivnut poortuisarnernut, ikinik passussisarnernut il.il. tunngatillugu peqqinnissaqarfimmit iliuuserisassat atorfissaqartippallaarunnaasavaat. Taamalilluni Peqqinnissaqarfimmi piffissaq allamut atorneqarsinnaanngussaaq immaqalu taamaaliornikkut utoqqarnik paaqqutarinninnermut isiginninnermik pitsaanerulersitseqataasinnaassalluni. Peqqinnissaqarfimmi kommuninilu immaqa utoqqarnik assigiinnigitsumik isiginnittariaaseqarneq sulinermilu assigiinnigitsunik ileqqoqarneq pineqanngilluinnarlutik, pisortaqarfiilli taakku peqqinnissamat tunngatillugu suliassat pillugit suleqatigiinnissaq pisariaqartikkaat, kommunillu tamatumani peqqinnissamat tunngatillugu naammattunik piginnaasaqannginnerat pineqarluni. Tamatuma peqatigisaanik kommunimi sulisut innuttaasunut ass. pitsaaliuinnermut, peqqinnissamik siuarsaernerut piginnaanngorsaaqqinnermullu tunngatillugu, peqqinnissaqarfimmit amigaatigineqartunik ilisimasaqakkajunneraasoqarsinnaavoq. Ulluinnarni innuttaasunut nappaateqarluni inuunermik iliuuseqarfiginnissamat suut atugassarititaappat, najukkami suut periarfissaappat? il.il. taama ilisimasaqarnissap Peqqinnissaqarfimmi sulisunit pisariaqartinneqarnera immaqa ersarivinnigilaq. Peqqinnissamat tunngatillugu suleriaatsimi nappaammik suussusersiniaaneq, nakorsaaneq peqqissaanerlu qitiutinneqarmata, napparsimasut ulluinnarni inuunerat pillugu ilisimasat naleqartinneqaratillu pisariaqartinneqanngissinnaapput. Ilisimasalli taamaattut pisortaqarfiit akornanni paarlaaseqatigiiffiuppata, Peqqinnissaqarfimmi sulisut suli takusimanngisaminnik periaffissinneqarsinnaapput. Danmarkimi misilittakkat tamanna takutissinnaavaat:

Danmarkimi ukiut kingulliit qulit missaasa ingerlanerini, Fælles Skolebænk-imik ataatsimut qulequtsikkami ataatsimoorluni ilinniarnikkut piginnaasanillu inerisaanikkut, Peqqinnissaqarfiup kommunillu akornanni suleqatigiinneq ukkanneqarpoq. Suliniummut atatillugu kommunimi napparsimmavimmit angerlarsimaffinnilu peqqissaasunit, peqqissaasut arfineq pingasut pisortaqarfiit taakku akornanni sap. ak. marlunni paarlaateqatigiippat. Paarlaaseqatigiinnermi peqqissaasut suleqatsik pisortaqarfiup aappaaneersoq, ulluinnarni sulinerani suleqatigiinneq attaveqatigiinnerlu immikkut qitiutillugit malittaraat. Tamatuma kingorna peqqissaasut peqataasut ataatsimoortillugit apersuinikkut naliliinermi, paarlaaseqatigiinnerup peqataasunut annertuumik pingaaruteqarsimanera isumaqatigiissutaavoq. Sulinermi atugassarititaasut pissutsillu suleqatigiinnerup peqqissaanerullu pitsaassusaannut pingaateqartut paasisimasaqarfiginerulersimavaat. Kommunimi peqqissaasut napparsimmavimmi peqqissaasut immikkut ilisimasaqarnerujussuat pissutaalluni suleqatigiinnerup naligiinnigitsutut misigigajunnera oqaluttuaraat. Paarlaaseqatigiinnerli pisortaqarfinni taakkunani marlunni ilisimasanik pingaarutilinnik piginnaasanillu assigiinnigitsorpassuarnik peqarneranik ilisimaarinnilersitsisinnaavoq. Pisortaqarfiup aappaani toqqammavissat sulinermilu atugassarititaasut nammineq misilinnerat, peqqissaasut naapertorlugit arlamik suliannik paasinninnermik ataqinninnermillu annertusititsivoq namminerlu suliffigisami peqqissaanermerk piukkunnarsititseqataalluni. Inerniliineq alla, peqataasut naapertorlugit paarlaaseqatigiinnermut tunngassuteqartoq, pisortaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnermi periarfissanik nutaanik neqeroorutillu ataasiakkaat imminnut ataqatigiinnerannik, napparsimasullu aqqusaartugassai ataqatigiissappata pitsaasuussappatalu, immikkoortinneqarsinnaannginnerannik ilisimasaqalersitseqataavoq (Tousig allallu, 2020)¹².

Nunatsinni sulisunik sivikitsumik ilinniagalinnittaaq peqataatitsinikkut, assinginik makkunangga misilittagaqartoqarsinnaassaaq: Arlamik suliassaannut pisortaqaqfiillu taakku marluk ilisimasanik napparsimasut innuttaasullu nappaamminnut, pitsaaliuinnermut, nakorsaaneremut, piginnaanngorsaaqinnermut peqqinnissamillu siuarsaaneremut tunngatillugu qanoq iliuseqarsinnaanissamut periarfissaannut pingaarutilinnik peqarnerannik paasinninneruneq ataqqinninnerlu. Peqqinnissaqarfiup Kommuneqarfik Sermersuullu suleqatigiinnerannut tunngatillugu suliassaqaqfimmil pisortap siunnersuutai amerlasuut periarfissanik taakkunanngarpiaq imaqaqpoq.

Kiisalu kommunimi utoqqarnik paaqutarinninnermi inerisaaneremut atatillugu suliniutip pineqartup sukkut ilinniarfusinnaanerattaaq tikkuarneqassaaq: Suleqatiinnerni pitsaasuni inuit ataasiakkaat apequtaasariaqanngillat piginnaanilinnilli aqutsisoqarluni iliuusissatut pilersinneqarsinnaallutik. Iliuusissat taamaattut naleqartitanut tunngatillugu suleqatigiinnerup kimut iluaqutaanissaannut (atuisunut) qanorlu ilillutik iluaqutaanissaannut isumaliutersuutinik tunngaveqartariaqarput. Aqutsisut piginnaaneqarunik, suliani siunertat naleqartitalu ukkannissaat pillugu sulisullu akunnermimi suleqatigiikkunik, taava allanngortitassaannqipassissoq ilorraap tungaanut saatinneqarsinnaavoq. Utoqqarnik paaqutarinninnermi pineqartumi (amerlangaatsiartunik sulisulimmi) ukiup ataatsip ingerlanerani napparsimasarnerit affaannanngortinneqarput; piffissami tamatumani suliar tunngitsoortarnerit tallimararterutaannut apparput, sulisullu peqqinnissamut tunngasumik ilinniagallait 40 %-imiit 80 %-imut amerlillutik. Angusat taakku suliniummilu piginnaasanik inerisaaneremut tunngatillugu suliniutaasut, Peqqinnissaqarfimmik pitsaanagerusumik suleqateqarnissamut ataatsimoorlutik pitsaasumik tunngavissiipput. Iliuusissatut siunniussat Peqqinnissaqarfimmil aqutsinermi, sulisoqarnikkut pissutsini allanngortikkuminaarpassissuni isumassarsisitsinnaapputtaa.

Eqikkarlugu oqaatigineqarsinnaavoq Peqqinnissaqarfiup kommunillu akornanni suleqatigiinnermi unammilligassat annersarisinnaasaat tassaasoq, kommunini sulisunik peqqinnissamut tunngatillugu suliassanut piginnaasatigut inerisaanissaq. Tamatuma peqatigisaanik Peqqinnissaqarfimmil suliassat suut pitsaaliuinnermut, peqqinnissamik siuarsaaneremut piginnaanngorsaaqinnermullu tunngasut kommunini isumagineqarnerannik, taakkulu napparsimasup aqqusaartugassaani pisortaqaqfiit taakku marluk iliuseqarnissaannik imaqartunik sunik periarfissiinerannik ilisimasaqarnerulernissamik (immaqa nassuerutigineqanngitsumik) pisariaqartitsisoqarpoq. Pissutsit taamaattut pisortaqaqfiit akornanni sulianik paasinninnerunissaq siunertarlugu attaveqatigiinnerunissamik oqariartorput. Kommuneqarfik Sermersuumi suliassaqaqfimmil pisortap siunnersuutaatut Danmarkimilu Fælles Skolebænk-imi ukiuni qulini pitsaasunik angusaqarfiulluni misilittagaqarfioersutut, ataatsimoorluni ilinniarnissamut piginnaasanillu inerisaanissamut toqqammavissanik pilersitsinissaq periarfissaavoq. Peqqinnissaq pillugu Ataatsimiititaliarsuup sinerissami angalanerani nunatsinni sumi tamaani taamaattoqallattaalereersimanera takutikkaa, ilanngullugu oqaatigineqassaaq (Angalanermi nalunaarussiaq, 2021).

Aqutsineq sulisunullu pitsaasunik atugassaqaqartitsineq

Misissuinnermi immikkut apequtigineqanngitsoq pingaarutilittulli saqqummersoq tassaavoq aqutsineq.

Aqutsisumit tapersersorneqarnerup tapersersorneqarnerullu qanoq kajumilersitsisartiginera paasissutissiisut ilaasa oqaluttuaraat. Allat ulluinnarni sulinnermi unammilligassatigut aqutsinikkut tapersersorneqarnissaq ujarortpaat. Paasissutissiisut amerlasuut ass. nunaqarfimmi sulisut qarasaasiakkut nakorsiarfittissummik atuinissamik ilitsersorneqarnissaannut piginnaasatigut inerisaavigineqarnissaannut sulisoqarniarnikkullu pissutsit iliuseqarfiginissaannut, aqutsinikkut tapersersorneqarneq amigaatigalugu paatsuugassaannqitsumik oqaatigaat. Sulisut namminneq kajumissuseerutissanngikkunik, aqutsisut pitsannguinnissamut inerisaanissamullu pilersaaruteqarnissaannik ujartuipput.

¹² Ataatsimoorluni ilinniarneq sulisunik paarlaasseqatigiinnerup saniatigut iliuusussanik allarpasuarnik, ass. ataatsimoorluni sammisaqarnermik, ilinniakkat tunngavigalugit saqqummiussinernik, pikkorissaarnermik il.il. ilaqaqpoq

'Ataatsimoorluni silatunerulernissaq' attaveqarfimnullu pisortaqaqfiit akimorlugit nukittorsaanissaq siunertaavoq.

Paasissutissiisut ilaasa, aqutsisut aningaasarqarnikkut isumaliutersuutit salliullugit pingaarnertullu tunngavigalugit pingaarnersiuisarsoraat.

Ataatsip namminersuutigalugu napparsimasunut aalajangersimasumik iliuuseqarnissamik inerisaanissamut periarfissiinerat pillugu aqutsisuni nersualarpai, tamatumali peqatigisaanik ima oqarluni: ”*Maani susoqarnera nalulluinnarpaat* [immikkortortamini]”. Oqaatiginiagaa tassaavoq sulilluarnera aqutsisunut ajornartorsutissaagaluanik pitsaaliisoq iluatilluarneralu taakkununga tuttussa q pissutigalugit akuliunnaveersaartut, aappaatigulli qanoq ililluni suliarnik ingerlatsinera soqutiginnikkaat. Taamaallit aqutsisut inerisaanissamut periarfissat pillugit paasisimasat pissarsiarinngitsoorpaat; paasissutissiisummi suleriaasaa, ilinniarnissamut ineriartornissamullu periarfissanik, immikkoortumi sulisunut allanut annertuumik isumassarsisitsinnaasunik imaqarpoq.

Pitsaaliuinnermut peqqinnissamillu siuarsaannermut tunngatillugu nammineq inerisaaniarnerit, suliassat pinasuartariallit pissutigalugit unitsinneqartarnerat imal. taamaatinneqartarnerat, amerlasuut oqaluttuaraat. Inerisaaniarnerni sulisut ataasiakkaat apeqquutaasarpasippot taamaallitullu sanngiiffeqarlutik. Iliuserisat unitsinneqarnerat taamaatinneqarneralluunniit tassaavoq pitsaaliuinnermik peqqinnissamillu siuarsaannermik aqutsisut salliussinginnerat.

Sulisut isumaliutiginnittarnerisa qanorlu annertutigisumik namminneq suliarnik allanut sanilliullugit ataatsimut takunnissinnaanerisa qanoq assigiinnngissuteqartiginera, misissuinnermi apersuinerit takutippaat. Ulluinnarni sulinnermi suleqatigiilluni isumaliutersortarnek siunersioqatigiittarnerlu annikingaatsiarpasippoq. Isumaliutersuutiginninnissamut piginnaasanik annertusaasinnaanissap imal. taakkununga inerisaasinnaaffiusumiinnissaq sulisuni tamani naatsorsuutigineqarsinnaanngilaq. Taamaammata ataatsimoorluni isumaliutersuuteqarnissamut ilinniagaqasutsikkullu inerisarnissamut toqqammavisiinnissaq, aqutsinikkut suliassaavoq pingaarutilik.

Aqutsineq immikkut misissuiffiqineqanngikkaluaq aqutsisut nakorsaaniikkaunnaq aningaasartuutissatullu missingersuutit aningaasaqarnerlu eqqarsaatigalugit ulluinnarnik ingerlatsinissaq soqutiginerugaat paasinarpoq (takuutaaq Mougard-Frederiksen & Aagaard, 2020). Iliniagaqasutsikkut inerisaanissap aqutsisunit suliassaanera, aqutsisut akornanni isummatut nalinginnaarpasinnngilaq. Taamaammata ilinniagaqasutsikkut inerisaanerup aqutsinikkut suliassat pingaarutilittut nassuiarnissaa nukinginnarpoq. Ataatsimut sulisoqarnermut politikki aqutugalugu, qanoq ililluni nunaqavissunik sulisoqarnissap angujartuaarneqarsinnaanera, sulisut nunaqavissut taartaasartullu (ajornanngippat nunatsinniit annertunerisumik pissarsiarineqarsinnaasut) pitsaasunik atugassinnerisigut ¹³, aalaakkaasunik sulisoqarnissaq siunertaralugu suliniutinik aallartitsisoqarnissaanut iliuusissanik siunniussinissaq pisariaqarpoq.

Misissuineq naapertorlugu, aqutsinnermut pitsaasumut tunngatillugu sulisut neruuutigaat: Atorfeqavissunik sulisussarsarnissaq, sulisut qaangiuttoornikinnerulernissaat angerlarsimaffimmiillu upalungaarsimatitaanerit annikillineqarnissaat, sulisut naleqartinneqartutut misigitinneqarnissaq sulianut tunngatillugu aalajangiinissani peqataatinneqarnissaq, ilinniagaqasutsikkullu inerisaanerit pikkorissaanerillu pingaartinneqarnissaat. Tamatuma saniatigut utoqqarnik paaqqutarinninnermi sulisoqarnikkut ilungersunartorsiornerup ataatsimut iliuusissatut siunniussanik tunngaveqarnikkut, aqutsisunik ilinniartitsinikkut aqutsisullu akornanni suleqatigiinnermik aalajaatsumik pilersitsinikkut allannguilluinnarneq isumassarsiorfissaavortaaq.

¹³ *Sulisunut pitsaasunik atugassiinerup*, sulisut innuttaasunut tunngatillugu ass. piffissamik, piginnaasatigut inerisarnikkut il.il. suliassaminnik isumagininnissanaanissamut periarfissaannik pitsaanerulersitsisunik isumaqarnera erseqqissarneqassaaq. Tamatumani sulisunut pitsaasunik atugaqartitsineq; kaffimut kaagissaqarnissamit, nalliuttuni tunissutisinnissamit il.il. paasinittariaatsimit allaanerulluni. Taamaattut ’tuppallersaatitut’ misigineqarsinnaapput. Sulisunut pitsaasunik atugasiineq tassaassaaq suliassanik naammaginatsumik isumagininnissanaanissamut piimasaqaatinik pitsanngorsaaq.

Innuttaasunik oqaloqateqarneq

Apersuinerneq misissueqqissaarnerni saqqummersut ilaat Peqqinnissaqarfiup innuttaasullu akornanni pissutsinut tunngassuteqarpoq. Misissuinerneq matumani paasisutissiisut amerlasuut isumaat naapertorlugu innuttaasut paasisutissanik amigaateqarput. Timip sananeqaatai sulineralu kiisalu nappaatit taakkulu nakorsarneqartarnerat pillugit paasisutissinnissaat pisariaqarpoq.

Paasisutissiisut isumaat naapertorlugu ilaatigut innuttaasut Peqqinnissaqarfimmit suut neqeroorutaanerit suullu neqeroorutaannginnerat pillugu ilisimatinneqarnissamik amigaateqarput (takuutaaq Mougard-Frederiksen & Seibæk, 2021). Peqqissaavinni nunaqarfinnilu nakorsartitsivinni innuttaasut siornatigut ulloq unnuarluloo saaffiginnissinnaagaluit sulisullu upalungaarsimasussaasut, aalajangersimasunik ammasarfeqalerneq atuutilersinneqarsimasoq, arlalinnit oqaluttuarineqarpoq. Maanna innuttaasut ammasarfiit avataanni qitiusumik napparsimmavimmut sianeqaartariaqarput tamannalu amerlasuut sungiunnaqqaartussaavaat iluarineqartuaannangimmallu; peqqinnissakkut sullissisut innuttaasullu akornanni aaqiagiinnginnerneq pilersitsisinnaavoq. Saaffiginninnerit inuiaqatigiinni inukitsuni, kikkut tamarmik imminnut ilisarisimasut, killiliiniarneq ajornakusoorsinnaasoq, paasisutissiisooq ataaseq oqarpoq.

Innuttaasut piunasaqarpallaartut naapertuutinningsunillu ass. kimillannernik saaffiginnissuteqartartut, paasisutissiisup ataatsip oqaatigimisaarppaa. Paasisutissiisup allap taama misigineq ilisaraa, inuilli saffiginninnerminnut patsisigissaat itinerusut tusarnaaraanni misissoraannilu suut paasinarsinissaat pingaartillugu. Inuit attavigisartakkaminut tatiginnillutik oqaloqateqarsinnaannginnerit pissutigalugu Peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittarnerannut patsisissarpassuaqarsinnaasoq, taanna oqarpoq. Saaffiginnissutit ilaqutariinni ajornartorsiuutinut, nappaammut atatillugu isumaliutinut il.il. tunngassuteqarsinnaapput. Ajornartorsiuutit taamaattut timikkut peqqissutsimut tunngatillugu innuttaasut ajornartorsiuutigeriigaannut sunniuteqarajussapput; ass. ilaqutariinni imigassamik ajornartorsiuuteqarnerup nappaateqartup nappaammi diabetes-ip iliuuseqarfigisinnaanissaanut sunniuteqarsinnaavoq. Peqqinnerup tassaaginnanginnera timikkut peqqinneq aammattaarli tarnikkut inuttullu atukkatigut ilorrisimaanerunera akuerisaavoq (WHO, 1986). Paasisutissiisup taassuma misillitagai naapertorlugit, nappaateqartut akuerigaangamigik ajornartorsiuutaallu pillugit oqaloqatigalugit, taava namminneq aaqiissutissamik nassaarsinnaasarajupput saaffiginneqqinnissarlu pisariaqartissanagu; imal. nakorsiaq/saaffiginnittoq peqatigalugu aaqiissutissamik, saaffiginneqqaarnermi anguniarneqartumit naapertuunnerusumik nassaartarput– ass. nakorsiamik /saaffiginnittumik, angerlarsimaffimmi pissutsit eqqarsaatigalugit, nappaammi diabetes-ip qanoq iliuuseqarfigisinnaaneranut ajornartorsiummut aaqiissuteqarsinnaanera pillugu oqaloqatiginninneq. Paasisutissiisup misigisaa tassaavoq saaffiginnittunik itigartitsineq akerlianik sunniuttartoq/kinguneqartartoq– taama pineqartut ajornartorsiuutit aaqiivigineqanngimmat uteqqittarput. Tamanna Paamiuni inerisaanermut atatillugu suliniunimmit paasisanik, illoqarfimmi innuttasut ajornartorsiuutit pillugit oqaloqatigiittalernerisigut, Peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittartut ikilinerannit ikorfartorneqarpoq (Berliner & Hovgaard, 2020). Peqqinnissakkut sullissinnermi tarnikkut ajornartorsiuutinut inuuniarnermilu ajornartorsiuutinut, timikkut ajoqusernerit nakorsarneqarnissaannit salliunneqakkajunngitsunut tunngasortaata, timikkut qanoq misigisimaneq tarnikkullu inuuniarikkullu qanoq inissisimaneq imminnut ataqatigimmata, tamatuma eqqumaffigineqarnerunissaa 'imminut akilersinnaasoq' oqartoqarsinnaavoq. Sulisulli napparsimasunik/nakorsianik/innuttaasunik ajornartorsiuutit oqimaatsut pillugit oqaloqatiginninnissamut tunuarsimaartarneq anigorniartariaqartussaagunarpaat. Amerlasuunit tarnip pissusaanik immikkut ilisimasalimmit suliassaasutut isumaqarfigineqarpoq. Siuliani paasisutissiisup oqarnera naapertorlugu, siullertut pingaarnertullu innuttaasunik inoqatit naapitsinissaq pineqarpoq– tamannalu tamanit ilikkarneqarsinnaavoq (takuutaaq Schultz, 2020). Suliassap tamatuma piffissaqarfiginissaa apeqqutaavortaaq.

Qarasaasiakkut nakorsartitsissummik atuneq tamatumunnga assersuutissaavoq. Siuliani eqqaaneqareersutut sumiiffiit ilaanni qarasaasiakkut nakorsartitsisarneq, saaffiginnissutit pilertornerusumik isumagineqartarmata, taamaammallu nakorsartitsinnerneq ataasiakkaanut piffissaqarnerulersitsillutik, nunaqarfinni nakorsiarneqarnissamut immikkullu ilisimasalinnut allanut utaqqisunik ikilisisivoq. Innuttaasut taamaallutik Peqqinnissaqarfimmit akuerineqarnerusutut misigaat. Tamannali qarasaasiakkut nakorsartitsinnermi isumaminik ilaangilaq. Qarasaasiakkummi nakorsartitsineq *atorneqarpoq*–

assigiinngitsumillu atorneqarsinnaalluni.

Napparsimasunik/nakorsianik Skype aqputigalugu toqqaannartumik attaveqarnikkut pitsaanerumik attaveqatigiinneq, taamaalillunilu Peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerit ikilinerisigut neriuutigisatut piffissaqarnerulerneq napparsimasut/nakorsiat immikkut, najukkaminilu akuuffigisaminni pisariaqartitaasa sukumiinerumik suussusersiniarnissaannut atorneqarsinnaavoq – napparsimasut/nakorsiat tusaaneqartutut pimoorunneqartutullu taamaalillutillu naapertuuttumik ikiorneqartutut misiginerat, siunissaq ungasinnerusiq isigalugu pitsaasunik angusaqarfiunissaa, misissuinerup takutippaa. Napparsimasut/nakorsiat/innuttaasut najugaanni periarfissanik ass. nappaateqaraluarluni piginnaanikillismagaluarlunilu nunaqarfimmiinnarsinnaanermut piumasaqaatinik ilanngussinikkut, qarasaasiakkut nakorsiatitsisarneq napparsimasut/nakorsiat peqqinnissamut tunngatillugu neqeroorutininik naligiinnerusumik iluaqateqarnissaannut periarfisseeqataasinnaavortaaq, taamaalillunilu ataatsimut isigalugu peqqissutsikkut naligiinnerulersitsillunissaaq.

Allatut isigalugu tassaavoq sulisutut innuttaasut akuerigaanni ajornartorsiutaallu pimoorullugit taava aamma piumasaqaateqartoqarsinnaavoq. Innuttaasut namminneq aaqqiivigisinnaasaminnik saaffiginnissuteqartarnerat soorunami pissusissamisuunngilaq. Peqqinnissaqarfiulli innuttasullu akornanni tatigeqatigiinneq pilersissagaanni, oqaloqatigiittoqartariaqarpoq. Tamatuma nassatarissavaa innuttaasut inuunerminnik iliuseqarfigininnissaannut piumasaqaatinik sulisut paasiniaannissaat, tamannalu tunngavigalugu nappaateqarluni inuunerup allatut ingerlassinnaanissaannut periarfissat pillugit oqaloqatigiinnissaaq.

Toqqissisimaneq nunaqarfimmi annertuumik eqqartorneqartarpoq – ajutoortoqassappat napparsimasoqaleriasaassappallu upalungaarsimasoqanngikkaluaq, inuit qanoq ilillutik toqqissisimasutut misigilissappat? peqqinnissaaq pillugu ataatsimiititaliarisup 2020-imi septembari qaammat siullermik ataatsimiinnerani pinasuartariallit ikilisut (kisitsisaatigineqannginneralli erseqqissaatigalugu) Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmi pisortaasimasup Tine Parsip oqaluttuaraa. Nunaqarfimmi aalajangersimasumi peqqissaaveeqqamik piumasaqaammut atatillugu, nunaqarfimmi peqqinnissakkut sullissisut, timikkut ajoqusernereq aaqqiiniersariinnarnani toqqissisitsinissarli siunertaralugu innuttaasunik oqaloqateqarnikkut, annertunerumik iliuseqarsinnaanissaat isumaliutersuutigaa. Isumaliutersuutit taakku paasisutissiisup siuliani pineqartup misilittagaanut naapertuulluarput. Peqqinnissakkut sullissisut nalinginnaasumik – nunaqarfiinnaanngitsuni – inuit ajornartorsiutaat pillugit, ass. anigugassaannngitsumik nappaateqarnermut atatillugu oqaloqateqartarunik, taava taakku pisariaqartitatut namminneq oqaatigisaminnut tapersorsorneqarneq misigissavaat, taamaalillutillu toqqissinerusutut misigissallutik. Timikkut ajoqusernereq innuttaasut nakorsiuuttagaanni tunngaviosiq tassaasinnaavoq sulisut tarnikkut inuttullu atukkatigut ajornartorsiutinik paasilertoruminaannerusunik, timikkut ajoqusernertulli Peqqinnissaqarfimmutaaq susasaqarfiusunik paasiniffigisinnaasassaat. Siuliani nassuiarneqartututaaq iliuserisat innuttaasut pisariaqartitaannut naapertuunnerat, sulisut suliamik isumaqarnerannik misiginerannut attuumassuteqarlunnarpoq.

Innersuussutit pingaarnerit

Isummersorneq sulisuniit isigalugu misissueqqissaarneq aallaavigalugu innersuussuterpassuarnik tigussaasunik, peqqinnissakkut sullissinermik pitsanngorsaasussanik imaqarpoq. Immikkoortumi matumani pingaarnerisuiilluni tulleriiarinissamut innersuussutit siunnersuutillu pingaarnerit erseqqissarneqassapput.

Siullermik: Misissuinerup nunaqavissunik aalaakkasunik sulisoqarnissamut annertuumik periarfissaqarnera ersersippaat. Tunngaviulluinnartumik aalaakkaasunik sulisoqarnissami sulisut nunaqavissut najukkamik ilisimaarinninnikkut, oqaatsitigut, kulturikkut, ataavartitsinikkut il. il. piginnaasaasa akuersaarnissaat piumasaqaataavoq. Sulisut nunaqavissut Peqqinnissaqarfimmut aalajaatsumik tunngavissiipput taakkulu nukissaat, piginnaasanik inerisaanikkut atorluarneqarnerusinnaapput. Kalaallit Nunaat peqqissaasunik naammattunik pilersorsinnaajunnaangimmat, sulisut sivikitsumik ilinniagallit ilinniartitaanikkut, pikkorisarnikkut aqqisuussamillu ilinniagaqassutsikkut siunersioqateqartarnikkut, suliassanik immikkut ittunik amerlasuunik isumaginnissinnaapput.

Suliassat taamaattut ilarpassui- pitsaassusaa qaffasippalaarajunngitsunik tunngaveqarlutik- ullumikkut isumagisarpaat. Ataatsimoortumik sulisut nunaqavissut piginnaasatigut inerisaaviginissaannut iliuusissiorinissaq innersuussutaavoq. Imarisai innuttaasut peqqissusaannik tamatumalu nassatarisaanik peqqinnissakkut iliuuseqartoqarnissaanik pisariaqartitsinermik tunngaveqartariaqarput. Innuttaasut peqqissusaannut tunngatillugu ineriartorneq utoqqaat amerliartornerannik, anigugassaangitsunik nappaateqartut amerliartornerannik, kræftimik patsiseqartumik toqusartut amerliartornerannik, imminut toquttartut akulikinnerujussuannik tarnimikkullu nappaateqartut amerliartornerannik nassataqartoq, pitsaaliuinerimik, peqqinnissamik siuarsaanermik piginnaangorsaaqqinnermillu ukkassinerunissamik piumasaaqatitaqarpoq. Tamakkunani sulisut nunaqavissut sivikitsunik ilinniagallit nalilimmik iliuuseqarsinnaassapputaaq.

Appaattut: Misissuineq sulisut aqqisuussaannikkut inissisimaffinni arlalinni aqutsinermik ujartuinerannik tikkuussivoq. Aalaakkaasunik sulisoqarnissaq ullumikkut aqutsinikkut naammattumik ukkanneqanngilaq; tamatuma saniatigut Peqqinnissaqarfiup suliassaminik- tassalu aqutsinermi tunngavissatut napparsimasunut/innuttaasunut tunngatillugu pitsaaliuinerup, peqqinnissamik siuarsaanerup, nakorsaanerup peqqissaanerullu naammassinissaannut iliuusissanik ataatsimoorussanik siunniussaqaqnginnerup, massakkorpiaq Peqqinnissaqarfiup immikkoortuani najukkami qanoq pisoqarnerata suliassatigut tatineqarneq, pinasuagassat il.il. aalajangiisuusussanngornerat kinguneraa. Taamaammat qanoq iliornikkut nunaqavissunik ilinniarluarsimasunik aalaakkasunik sulisoqalernissamat, piffissarlu qaninnerusoq isigalugu qanoq iliornikkut pissutsit aqqiivigineqarnissaannut pilersaarutitalimmik, ataatsimoorussamik sulisoqarnermi politikkilliortoqarnissaa innersuussutaavoq. Siunissaq ungasinnerusoq isigalugu misissuineq piginnaasatigut inerisaanissamat iliuusissanik ataatsimoorussanik siunniussinissamik pisariaqartitsinermik tikkuussivoq (siulianiittoq takuuk). Siunissaq qaninnerusoq isigalugu misissuineq periarfissanik ('atoriaannarnik/pisariunngitsunik') tikkuussivortaaq: Aqutsisut sulisunik iliuuserisaannik annertunerusumik akuersaarnissaat, pilersaarutini aalajangiinissanilu sulisunik peqataatitsinissaat, ajornanngippat sulisut pigaartuuffilersorpallaannginnissaannut qaangiuttoortitaavallaannginnissaannullu iliuuseqarnerunissaat, piffissaliinikkut aqqisuussamillu piginnaasatigut inerisaanermik piffissap ingerlanerani aallartisaanikkut, ilinniagaqassutsikkut ineriartornissamat tapersersuinissaat. Siunissaq ungasinnerusoq isigalugu nunaqavissunik ilinniarluarsimasunik sulisoqalernissamat iliuusissatut siunniussaqaq iluatsisappat, Peqqinnissaqarfiup ineriartornissaanut anguniagassatut siunniussat naleqartitallu ataatsimoorussat aallaavigalugit aqutsisunik piginnaasatigut inerisaanissaq piumasaaqatitaavoq. Utoqqarnik paaqqutarinninnermi inerisaanermut atatillugu suliniummi, aqutsisunik piginnaasatigut inerisaanerup qanoq aallartinneqarsinnaanera isumassarsiorfiusinnaavoq.

Pingajuattut: Pitsaaliuineq, peqqinnissamik siuarsaanerup piginnaangorsaaqqinnerlu Peqqinnissaqarfiup kisimi isumagisarinngilaa tamannali kommunit suleqatigalugit ingerlanneqarluni. Suleqatigiinneq peqqinnissamat tunngatillugu piginnaasaqassutsip qaffasissutsikkut assigiinngissuteqarneranit arlamillu suliassaannik nukissaannillu ilisimasaqannginnermit unammillerneqarpoq, tamannalu suleqatigiinnermi aqqiagiinnginnermik pilersitsisarpoq. Pisortaqaqfinni taakkunani sulisut ataatsimoorlutik ilinniarnersigut, attaveqatigiinnermik pilersitsinikkut, arlamik suliassaannik paasinninerup taamaalillunilu suleqatigiinnerup nukittorsarneqarnissaanut piginnaasatigut inerisaanissamik toqqammavissiinissaq kaammattuutaavoq. Taamaaliornikkut kommunini ilinniarsimanngitsut sivikitsumillu ilinniagallit peqqinnissamat tunngatillugu piginnaasatik inerisassavaat, Peqqinnissaqarfimmilu sulisut pitsaaliuinermi, peqqinnissamik siuarsaanermi piginnaangorsaaqqinnermilu namminneq qanoq inissisimanissaminut allanngorarnerusumik tigussaanerusumillu isiginnessinnaassapput. Suleqatigiinnessamat isumaqatigiissuortoqarnissaanut kommunit nunallu qitiusumik immikkoortui ataasiakkaat apeqqutaqqunagit, nuna tamakkerlugu iliuusissanik taamaattunik imalinnik isumaqatigiissuosiornissaq innersuussutaavoq. Suleqatigiinnessamat isumaqatigiissutit sulinermi sakkussaqqissuusut, Peqqinnissaqarfimmi aqutsisut arlallit oqaatigaat.

Sisamaattut: Innuttaasunik peqataatitsinerup innuttaasunillu oqaloqateqarnerup aqqisuussaannikkut sumiiffinni tamani imminut akilersinnaanera misissuinerup takutippaa: Peqqinnissamat tunngatillugu neqerooritit sunniuteqarluarnerulissapput, innuttaasut kiffartuunneqarnerat naammagisimaarinninnerallu pitsaanerulissaaq, tamatumalu nassatarisaanik sulisut suliffimmik nuannarinninnerulissallutik. Nappaataannarnik nakorsaanerinnarmillu ukkassineq oqaluttuarisaanermik patsiseqartumik Peqqinnissaqarfimmik sunniisoq, ilaatigut anigugassarinnngisaminnik nappaateqartut utoqqaallu

amerlinerisigut atorsinnaajunnaarpoq.

Pingaarnersiulluni tulleriaarinermi timikkut ajoqusernerinnaanngitsunik allarpassuarnilli ilaqarmata, peqqinnissamat tunngatillugu unammilligassat pillugit innuttaasunik peqataatitsinissap oqaloqateqarnissallu pingaartinneqarnerunissaat innersuussutaavoq. Matumani qarasaasiakkut nakorsiertitsisernerup nunatsinni sakkutut nalissaqanngitsuunera ilanngullugu oqaatigineqassaaq. Sumiiffinni tamani qarasaasiakkut nakorsiertitsissummik atuinerup ingerlanneqalernissaa Pipalummullu taartissap nutaap atuutilersinneqarnissaa pisariaqavippoq.

Naggasiullugit oqaatigiumasat

Inerisaanissamat pilersaarutit, unammilligassanit pinasuartarialinnit massakkorpiaq iliuseqarnissamik piunasaqaatitalinnit, ipitinneqarajupput. Massakkorpiaq suliassanik isumaginniitigaluni siunissaq ungasinnerusoq isigalugu pitsannguinarluni iliuusissanik siunniussinissaq ajornanngilaq. Tamanna ataatsimoorluni pissutsinik isumaliutersuutiginninnissamik siunissamat anguniagassatut takorluuinissamat takorluukkallu piviusunngortinnissaannut pilersaarusiornissamik salliussinissamik piunasaqaatitaqarpoq. Soorlu misissuinerup matuma uppersarsigaa, sulisut suliffeqarfimmi ajornartorsiutip suuneranik ilisimasaqarnerat, ulluinnarni napparsimasunik innuttaasunillu qanimut attaveqarnertik aqutugalugu, innuttaasut kissaataannik pisariaqartitaannillu ilisimasaqarnerat pissutigalugu, inerisaanermi tamatumani aqutsisut iluaqutaasussamik sulisunik peqatiserinnissinnaapput.

Najoqqutarisat

Abelsen, B., Strasser, R., Heaney, D., Berggren, P., Sigurðsson, S., Brandstorp, H., & al., e. 2020. Plan, recruit, retain: a framework for local healthcare organizations to achieve a stable remote rural workforce. *Human Resources for Health*, 18:63.

Aljjakly, M. 2020. *Factors influencing temporary staff's willingness to return or serve longer time in the Greenlandic Healthcare System*. Master Thesis. Department of Learning, Informatics, Management and Ethics (LIME), Medical Management Centre (MMC). Master's Programme in Health Economics, Policy and Management. Karolinska Institutet, Stockholm. Ikke publiceret.

Berliner, P. & Hovgaard, G. 2020. *Fællesskaber, trivsel og sundhed*. I Aagaard & Hounsgaard (red.). *Menneske – sundhed, samfund og kultur*. Aarhus: Klim.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2010. *Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnissaq pillugu nassuiaat, 2010*. Naalakkersuisut/Government of Greenland.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2017. *Nuna tamakkerlugu piginnaanngorsaaqqinnissami iliuusissatut siunniussat pillugit siunnersuut 2017*. Departementet for Sundhed, FM 2017.

Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik. 2019. *Sulisussarsiniarnermi aalaakkaasunillu sulisoqanissami iliuusissatut siunniussat, 2019*.

Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik, 2020. *Aqqisussaanermut takussutissiaq, 2020*.

Højgaard, H. 2016. Telemedicine medvirker til lige adgang til sundhed. *Sygeplejersken*, 2016(2): 77-80.

Ingemann, C. & Larsen, C. V. L. 2018. *Peqqinnissaqarfimmik aqqisusseqqinnermik naliliineq. Sunniutaasutut misigisat uuttorneqarsinnaasullu, 2017*. Center for Folkesundhed i Grønland, Statens Institut for Folkesundhed og SDU.

Sinerissami qitiusumik immikkooruni peqqinnissaqarfiup neqerroorutai 2015. Pissarsiarineqartut 15/11 2021: <file:///C:/Users/taagaard/Downloads/Ydelseskatolog%20dk%20godkendt%20Naalakkersuisut.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. 2015. *Interview – Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

lovgivning.gl. *Peqqinnissaqarfiup sullissineri il.il. pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15,6. november 1997-imeersoq* <http://lovgivning.gl/lov?rid=%7B7030CA46-D861-4582-973D-01ED94FE5EF5%7D>

Mougaard-Frederiksen, H. & Aagaard, T. 2020. *Rekruttering og fastholdelse i det grønlandske sundhedsvæsen set fra sygeplejerskers perspektiver*. I Aagaard & Hounsgaard (red.). *Menneske – sundhed, samfund og kultur*. Aarhus: Klim.

Mougaard-Frederiksen, H. & Seibæk, L. 2021. *Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmi napparsimasunik peqataatitsineq peqqinnissakkut sullissisunit isigalugu*. Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2020-21. Nuuk: Ilisimatusarfik /Det Grønlandske Selskab.

Utoqqarnik paaqutarinninnermi inerisaanermi suliniut pillugu allakkiaq, 2021. Peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliaq, ilinniartitaaneq piginnaasanillu inerisaaneq pillugit atatsimiititaliaq, 2021. Saqqummiunneqanngitsaq.

Olesen, I., Hansen, N. L., Ingemann, C., Lundblad, A. & Larsen, C. V. L. 2020. *Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmik atuisut misigisaat*. Statens Institut for Folkesundhed.

Angalanermi nalunaarussiaq, 2021. Innuttaasunik oqaloqateqarnissaq siunertaralugu peqqinnissaq pillugu ataatsimiititaliarsuup sinerissami angalanera pillugu nalunaarussiaq. Saqqummiunneqanngitsaq.

Schultz, Helen. 2020. *Narrativ teori og praksis*. I Aagaard & Hounsgaard (red.). Menneske – sundhed, samfund og kultur. Aarhus: Klim.

Seibæk, L. 2021. Patient involvement in Greenland hospital-care: A qualitative study of the patient perspective. *International Journal of Circumpolar Health*, 80:1, 1971377, DOI: 10.1080/22423982.2021.1971377

Peqqissutsimut Pitsaaliuinermullu Aqutsisoqarfik, 2019. *Peqqinnissaqarfimmi aningaasartuutitik misissueqqissaarneq*. Naalakkersuisut/Government of Greenland.

Tousig, C. G., Christiansen, T., Ponikowski, A. & Birkelund, R. 2020. Sygeplejersker samarbejder på tværs. *Fag & Forskning*, (1): 52-57.

WHO. 1986. *Ottawa Charter on Health Promotion*. <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>

Peqqinnissaqarfik- aqqisuusseqqinneq sioqqullugu tamatumalu kingorna innuttaasunut toqqaannartumik sullissisunit isigalugu

Apersuinermi najoqqutassaq

Aallarnisaalluni oqaloqatigiinneq

Sulinerit oqaluttuariuk: Sumi sulinerit, najukkami peqqinnissamat tunngatillugu sulineri piumasaaqatit suunerat, illit suliavit suunerat, suleqatinik allanillu ilinniagalinnik suleqateqarneq, sulininni suut pingaartitarinerit il.il. Ass. ullut arlaata ingerlasimanera oqaluttuariuk.

Innuttaasumut sapinngisamik qaninnerpaami neqeroorutit ataatsimut isiginnittut qulakkeerniarlugit innuttaasunik peqqissaanermik nukittorsaaneq

- Maanna suliffigisanni innuttaasunik peqqissaanermi suut misilittagaraagit?
- Pitsaaliuinermit, peqqisuunissamat piginnaangorsaaqqinnermullu tunngatillugu sulisut suut suliaaraat? Qaammarsaaneq ilitsersuinerlu, misissuineq, peqqinnissaq pillugu oqaloqatigiinnerit? Nakorsartinnissaq siunertaralugu immikkut ilisimasalinnut/peqqissaavimmut/napparsimmavimmut ingerlatitseqqiineq? Napparsimmavimmi nakorsartinnermut malitseqartitsineq? Allani assersuusiorsinnaaguut qujanassaaq.
- Peqqinnissaq pillugu neqeroorutit ataatsimut isiginnittuunissaat pingaartinneqarpa?
- Napparsimasunik najugaanni annertunerusumik tapersersuinermit sulisut ulluinnarni ukkassisinnaasimasariaqarnerat taamaalillutillu uninnissamik /uneqqinnissamik pitsaaliuisinnaasimagaluarnerat eqqarsaatersuutigisimaviuk?
- Aqutsisuniit tamanna ukkanneqarpa?

Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinneq. Sulisunik immikkut ilisimasalinnik qitiusumik napparsimmavinnut - immikkoortortanik sullissisunit- eqiterussineq

- Illoqarfik/nunaqarfik: Qitiusumik napparsimmavimmiit nakorsanit/meeraaqqerisumit/pillorissaasunit/timimik sungiusaasunit tikkineqartarpisi? Qanoq akulikitsigisumik? Angalanernut suna siunertaava, taakku qanoq pilersaarusiorneqarlutillu ingerlanneqartarpat?
- Qitiusumik napparsimmaviit peqqissaaviillu/nunaqarfinnilu nakorsartitsiviit akornanni suleqatigiinneq qanoq ingerlava? Dronning Ingridip Napparsimmavissuata Rigshospitalillu akornanni? Suleqatigiinneq qanorpiq ingerlanneqarpa? Ilinniagaqasutsikkut siunersioqatigiinneq /ilinniartitsineq/sungiusaaneq. Tamanna sulisut akornanni qanoq ingerlanneqarpa? Aqqisuussaaniikkut qaffasissutsini assigiinngitsunut inissitsiterisoqarpa? Suleqatit suliaat ataqqineqarpat? Immikkut ilisimasallit sumiiffinni mikisuni sulisunut akuersaarpat?
- Qitiusumik napparsimmaviit: Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqinneq ilinniagaqasutsikkut avatangiisit nukittunerulernerannik kinguneqarpa? Qanoq/sooq taamaangila?
- Aqqisuusseqqinnerup kingorna allannguutit – pitsaasunik pitsaavallaanngitsunillu allanik misigisaqarpat? Assersuutit.
- Immikkut ilisimasallit qitiusumik napparsimmavimmiikkaluit illoqarfinni/nunaqarfinni peqqinnissakkut sullissinerup qanoq pitsaanerulersinneqarsinnaanera ass. pitsaaliuinermit peqqisuunissamullu tunngatillugu eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Sulisussarsiniarneq aalaakkaasunillu sulisoqarneq

- Maanna suliffinni sulisut taarsaannerat misigaaq? Taartaagallartussanik atorfinitsisisoqartarpa?
- Sulisut taarsaannerat napparsimasunik nakorsaanermut, peqqissaanermut peqqisuunissamillu suliaqarnermut – sullivimmi avatangiisinut – aqqisuussinermit/suleqatigiinnermut -ilinniartitaanermut piginnaasanillu attassiinnarnissamat qanoq sunniuteqarpa? Allani assersuuteqarsinnaaguut qujanassaaq.

- Aalaakkaasunik sulisoqarnermut tunngatillugu: Anguniagassatut siunniussat ersarippat sulinermilu ataatsimoorussanik naleqartitaqarpa? Suliassat-/suliffissat pilersaarusierneranni peqataatinneqartutut misigisimavit? Piginnaasatit napparsimasunut qanigisaasunullu tunngatillugu pitsaasumik atorneqartutut misigaagit?
- Aalaakkaasunik sulisoqanissamut - sulisussarsisinnaanissamullu suut pisariaqartinneqarnerat eqqarsaatersuutigisimaviuk? Suliffiit kajuminnartuussappat -sulisussanik kajumilersitsissagussi aalaakkaasunillu sulisoqassagussi suut pisariaqarpat?

Sulisoqarnikkut aningaasaqarnikkullu nukissanik pitsaanerumik atuineq

- Sulisoqarnikkut nukissat Peqqinnissaqarfimmik aqqisuusseqqittoqannginneranit maanna pitsaanerumik atorneqartutut misigaagit? Ass. napparsimasunut-, suleqatinik ikorfartuinermit-, qitiusumik immikkoortup immikkoortortaasa akornanni sulisunik amigaateqarfiusuni nikittaatunik sulisoqarnermut-, nunaqarfinnut angalanerni nakorsanik allanillu atuinermit tunngatillugu qarasaasiakkut nakorsartitsisernerup annertunerulernera pitsaanerulerneralu misigaajuk? Qanoq?
- Sulinerup angusaqarfiullu arnerumik aqqisuunneqarsinnaanera eqqarsaatersuutigisimaviuk? Sulisoqarnikkut allatigulluunniit aningaasaqarnikkut nukissanik atulussinnaasoqarpa?
- Allaffimmiut peqqissuunissaq anguniarlugu suliassanik piginnaanngorsaaqqinnermillu assasugassatigut piginnaasanik piumasaqaatitaqanngitsunik imal. maanna isumaginngisaannik ilinniartinneqarsinnaanissaat eqqarsaatersuutigisimaviuk? Suliassat allanit tiguneqariartorpat?

Napparsimasut aqqusaartugassaasa - pisortaqarfiittaaq akimorlugit ataqatigiinnissaannik ukkassineq

- Napparsimasut nakorsartinnernut/misissortinnernut atatillugu aqqusaartugassaat ataqatigiissinniarlugit qanoq iliortoqarpa? Sumi tamanna ajutoortarpa, sumi sunalu pillugu iluatsittarpa? Napparsimasut qanigisaasullu ataqatigiinnermik misigisoraagit?
- Peqqinnissaqarfiup angerlarsimaffimmilu peqqissaasut/kommunillu akornanni ulluinnarni napparsimasunik ilaqutaasunillu tapersersuinissaq suleqatigiissutaava? Qanorpiaq suleqatigiittoqarpa? Qanoq attaveqatigiittoqarpa? Kikkut sunut tapersersuippat? Peqqinnissaqarfiup kommunillu sulisuisa akornanni suleqatigiinnermi aqqiagiinngittoqartarpa?
- Juumuut meraaqqerisullu Peqqinnissaqarfiup kommunillu suleqatigiinneranni ataqatigiissaarisutut atuuppat?
- Napparsimasut aqqusaartugassaasa ataqatigiinnerunissaannut suut pisariaqarnerat eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Sumi najugaqarneq apequtaatinnagu Peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanik assigiinnerumik pissarsisinnaaneq

- Illit suliffinni napparsimasut qanoq ilillutik Peqqinnissaqarfimmut attaveqarsinnaappat? Qanoq tamanna nalinginnaasumik pisarpa? Napparsimasut kina/kikkut attavigisinnaavaat? Napparsimasut ajornartorsiutaat qanoq ilillutik sulisunut ajornartorsiutinik iliuuseqarfiginnissinnaasunut ingerlatinneqartarpat? Suut ingerlalluarpat suullu ingerlalluanninneruppat?
- Napparsimasut Peqqinnissaqarfiup neqeroorutanik atuisinnaanissamut tunngatillugu assigiinngitsumik pineqarnerannut apeqqut eqqarsaatersuutigisimaviuk? (matumani nalinginnaasumik neqeroorutinik atuinissamut ass. nunaseriaaseq angallasinikkut aqqisuussaaneq pissutigalugit periarfissat assigiinnginnerat eqqarsaatigineqanngilaq). Sulisut napparsimasullu akornanni napparsimasut periarfissaannik ajornerulersitsisunik oqaatsitigut/kulturikkut assigiinngissuteqarsinnaava?
- Qanoq iliornikkut Peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanik pissarsisinnaanissap pitsaanerulersinneqarsinnaanissaa eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Qarasaasiakkut nakorsartitsineq annertunerusoq

- Qarasaasiakkut nakorsartitsineq illit suliffinni sulisunit atorneqarpa? Qanoq? Pipaluk, qarasaasiaq, oqarasuaat?
- Atortorissaarutip atornissaanut piginnaasalitut misigisimavit? Ilinniartinneqarpat/sungiusarneqarpat?
- Qarasaasiakkut nakorsartitsissummik atuineq qanoq misigaajuk? Iluaqutitai ajoqutitaalu? Atortorissaarut aserorpat qanoq iliussavit?
- Napparsimasut qanigisaasullu qarasaasiakkut nakorsartitsinerni qanoq annertutigisumik peqataatinneqartarpat? Qarasaasiakkut nakorsartitsinermi atortorissaarutit misissuinermit/nakorsaanernut atorneqarneruppat, imal.

peqqissaavimmi/napparsimmavimmi peqqinnissakkut sullissisut napparsimasullu akornanni oqaloqatigiinnernut aamma atorneqartarpat?

- Qarasaasiakkut nakorsiatitsissummik atuineq Covid 19-imut atatillugu allannguuteqarpa?
- Qarasaasiakkut nakorsiatitsisuteqanngitsuni nunaqarfiup peqqissaaviullu akornanni qanoq attaveqatigiittoqartarpa?
- Nunaqarfik: Qarasaasiakkut nakorsiatitsissut suleqatinik tapersersuinnermut atorneqartarpa? Nunaqarfinni peqqinnissakkut sullissisut amerlasuut sulinerminni kisimiittutut misigisimapput – qarasaasiakkut nakorsiatitsisarneq tamatumani tapertaalluarpa?
- Qarasaasiakkut nakorsiatitsisarnerup qanoq inerisaavigineqarsinnaanera eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Sulisut ilinniartitaanerat, piginnaasatigut qaffassagaanerat ilitersuinerlu

- Suliffinni illit nammineq sulisullu napparsimasut pitsaasumik sullissinnaajumallugit /paaqqutarisinnaajumallugit/piginnaanngorsaqqissinnaajumallugit/peqqinnissamillu siuarsaasinnaajumallusi pisarialinnik piginnaasaqarneri misigaajuk? Suut, suut pinnagit?
- Tamanna napparsimasunut ilaqutaannullu qanoq sunniuteqarpa?
- Ilinniagaqassutsikkut ineriartornissaq ilinniqaqqinnissarlu suliffinni pingaartinneqarpat? Tamanna qanoq ingerlanneqarpa?
- Ilinniartitaanerup, piginnaasatigut qaffasaanerup ilitersuinerullu pitsaanerulersinneqarsinnaanerat eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Avinngarusimanerusunut:

- Illit suliffinni ilinniartunik sulinermik sungiusartoqartarpisi? Taamaassappat, sulinermik sungiusarneq naammassigaangat uteqqittarpat? Sulinermik sungiusartoqarusuppisi?
- Qarasaasiakkut nakorsiatitsinermi atortorissaarutit ilinniagaqassutsikkut siunersioqatigiinnernut, ataatsimoorluni ilinniagaqassutsikkut inerisaanernut, pikkorissaanernut/oqalugiarnernut atortarpisigik?

Apersukkat tallimat missaannut Peqqinnissaqarfiup aqqisuuteqqinneqarnera sioqqullugu sulinermik misilittagalinnut apeqqutit– imm. tamani

Aqqisuusseqqinneq sioqqullugu sulineq qanoq eqqaamasaqarfigaajuk?

Siornatigut maannalu assigiinngissutsit qanoq misigaagit?

Ilanngussaq 2

Illoqarfinni marlunni kigutigissaasunik marlunnik apersuninermit eqikkagaq

Kigutileriveqarfimmi ukiuni 19-ini 31-inilu sulinermit misilittagallit

Kigutileriveqarfimmi maanna illoqarfinni pineqartuni marlunni atorfiit tamakkerlutik inuttaqarput, aappaanili pitsaanerulersarlunilu ajomerulersarpoq, tassani kigutigissaasut taakku marluk aalaakkaasutuaapput, aappaanni aalajangersimasunik suliffeqartut aalaakkaasupput. Taartaagallartunik sulisoqarnermi ajornartorsiu pingaarneq kigutilerisuniippoq. Taakku qaammatit pingasut arfinillilu akornanni taartaasarput ilaannilu kigutit nakorsaattut atorfik inuttaqassanani. Piffissamilu tamatumani kigutileritinnissaq innuttaasunut neqeroorutaasinnaanani. Kigutit nakorsaattut taartaasartut amerlasuut ilinniarnermi naammassisaqalertornissamat anniklissaataavoq.

Kigutileriveqarfimmi pinasuagassat assiginnngitsut suliarineqarsinnaapput- soorlu kigutiniq ilaartuinerit oqarasuaattikkullu kigutilerisut qullersaanit ilitsersoneqarnikkut sinititsinikkut kigutaarsinerit. Tassangaannaq kiguserilersut aseruttoortullu peqqissaavimmut innersiuunneqartarput. Kigutigissaasut taakku marluk, kigutigissaasut atorfiit aaffarmik ataatsimilluunniit ilaneqarnissaat kissaatigaat, sumiiffiit aappaanni ukuaaluit matuma siorna kigutigissaasut pingasuniit marlunnut ikilineqarsimapput.

Kigutigissaasut taakku marluullutik kigutilerivimmi suleqatigiilluartaqarnera pikkorisunillu sulisoqarnera oqaatigaat. Sumiiffiit taakku marluk arlaanni klinikassistenti kigutaasanik iluarsaanissamat ilinniartinneqarsimavoq, aappaannilu ilinniarsimangitsoq ilinniartinneqarsimalluni, taakku marluk kigutaasortup illoqarfinniinnerani ilinniartinneqarsimapput. Kigutigissaasut aappaata suliffiminni suleqatigiinneq pitsaalluinnarmat, ilinniarsimangitsullu pikkorissarsimmata, ilinniarsimangitsut ilinniarsimasunik taarserneqarnissaat kissaatiginninnerarparaa.

Kigutigissaasut marluullutik suliffitsik nuannareqalugu oqaatigaat. Kigutigissaasut sulinermit pitsaaliuineq ukkanneqarpoq, suliamillu kinguneri takusinnaasarpaat- pingaartumik kigutillunneq akiornarlugu suliniutissatut siunniussinerup kingorna siuariarneqarpoq. Sulinerat innuttaasunit nuannaarutigineqarpoq. Tamanna sulinermit nuannarinnilersitsivoq.

Kigutillunneq akiornarlugu suliniutissatut siunniussinermit meeqqat kigutigissuunissaannut meqquviit/atuarfiit pinnatik angajoqqaat akisussaanerit ukkanneqarpoq. Kigutigissaasut atuarfinni meeqqarvinnilu angajoqqaat ataatsimiinnerini peqataasarput, angajoqqaallu meeqqat kigutilerivimmi misissortittarnerini, meeqqamik kigutaannik paarsilluarnissaannik paasissutissillugillu siunnersortarpaat kajumissaarlugillu. Kigutigissaasut aappaat meeqqani sanngiiffeqartuni kigutigissartarnissaq angajoqqaanillu paasissutissiinissaq siunertaralugit angerlarsimaffinnut orniguttarportaaq. Ulluinnarni sulineq pitsaaliuinermit annertuumik imaqarpoq. Kigutigissaasut aappat pitsaaliuineq piffissap affaata missaanik atuiiffiusartoq isumaqarpoq. Nunaqarfiit ukiumut ataasiaannarlutik orninneqartarmata, illoqarfinni pisartut taamaaqaterpiaanik kiffartuunneqanngillat, taamaammat misissuinerit akulikinnerusumik ingerlanneqartartut nunaqarfinni ingerlanneqartanngillat. Sulialli qaammarsaanermut pitsaaliuinerimullu tunngasut assigiittusaapput. Illoqarfinni nunaqarfinnilu kigutigissuseq assiginnilaq, nalinginnaasumilli nunaqarfinni kigutigissuseq illoqarfinniit ajomerunngilaq, nunaqarfiit ilaanni najugallit illoqarfinniunniit kigutiginnerupput. Paasissutissiisup aappaata isumaa naaportorlugu nunaqarfinni ajunngikannersumik ingerlasoqarneranut kigutileritinnissamik pisariaqartitsilernermit illoqarfinnimit angalanissaq angajoqqaat namminneq akiletussaassammassuk, meeqqat kigutaannik angajoqqaat paarsilluarnernik tamanna patsiseqarsinnaavoq.

Kigullunerulermermut patsisaqataasinnaasoq tassaavoq ullumikkut meeqqat inuusuttullu ooriiteqarnerunerat taamaammallu mamakujussillutillu sodavandisisinnaanerit.

Inuusuttut maleruagassat malillugit 20-inik ukioqalernissaasa tungaanut aggersarneqartarput meeqqalli atuarfiannit aningangamik takkuttissartartut amerlapput. Inuusuttut ilinniarnermik ingerlataqanngitsut ilungersuukkaluarlugit aggersaruminaaqaat.

Inersimasut kigutilerivimmi initoqaat. Meeqqanik kigutigissaanissaraluumi tamanna pisarpoq. Inersimasut kigutigissuunissaq pingaarnertunngilaat kingusinaarlutillu kigutitit putoqaisut takkuttarput. Inersimasut inuallaarnerannut patsisaasoq alla tassaavoq ullumikkut suliarisariaqalersinnaasunik kiguteqarnerulersimanerat. Taamaakkaluaq ullumikkut amerlasuut kigutigissuunerup isikkorinnermut tunngasortaanik ilisimaarinnipput, amerlasuullu akissallit Nuummi kigutileritinnissamiit akikinnerummat nunanut allanukarlutik kigutileritittarput.

Kigutigissaasut ukiut allortarlugit pikkorissartarput. Pikkorissaanerit pisariaqartitatut saqqummiussat ass. qerititsisarneq tunngavialugit aqqisuunneqartarput. Qerititsisinnaanikkut ilaatigut amerlanerit kigutiminnik salitsissinnaapput, kigutigissaasoq kigutilerisumik utaqqisaqassanngimmat taamaahilluni piffissamik sipaartoqassaaq.

Kigutigissaasuni, piffissamat suliffiusartumut akisussaaffimmullu naleqqiullugit akissarsiat appaseqaat. Arlaqartut akissarsiat pissutigalugit ilinniagartik qimallugu allamik ilinniagaqartarput. Ilaasa Danmarkimi ilinniarnertik ingerlassimagunikkut tassaniinnarnissaq toqqartarpaat.

Kigutigissutsip Peqqinnissaqarfimmit maluginiameqannginnera saqquminerusariaqaraluarneralu kigutigissaasup aappaata erseqqissarpaa. Taassuma oqarnera naaportorlugu kigutigissutsip nalinginnaasumik peqqissutsimut pingaaruteqarnera oqaluuserineqartanngilaq, innuttaasunullu kigutigissuseq pillugu atuagassiaaralioqarnissaa siunnersuutigaa. Kigutigissaasup taassuma apersoneqarnermini oqariartuutini pingaarutillit ima eqikkaavigai:

- Kigutileriveqarfimmi pitsaasunik atortoqarpoq, amigataasutuaq tassaavoq nunaqarfinni qinnguartaalluni assiliisinnaanissaq.
- Kigutigissaasut ikippallaarput akissaatikippallaarlutillu.
- Innuttaasuni kigutigissuseq ilorraap tungaanut ingerlavoq pitsaanerulersinnaallunili.
- Inersimasut kigutilerivimmi initoqaat (kingusinaarlutik takkuttaramik).

Ilanngussaq 3

Kalaallit Peqqissartut Illuanni peqqissaasunik marlunnik apersuinermit eqikkagaq

Kalaallit Peqqissartut Illuanni sulineq napparsimasut aqqusaartugassaasa ataqatigiissaarneqarnissaannik, tarnikkut inuttullu atukkatigut ajornartorsiutit pillugit oqaloqatigiinnernik nalinginnaasunillu ikiuunnernik imaqarpoq. Napparsimasut imminut paaqqutarinissamut piginnaasatigullu nalinginnaasutigit ikiorneqarnissamik pisariaqartitsippata, qanigisaasoq peqataatinneqassaaq (Peqqinnissaqarfiup akiligaanik).

Qarasaasiakkt nakorsartitsineq: Annikitsumik atorneqarpoq ilaatigullu Danmarkimi napparsimmaviit immikkoortortaannik attaveqateqarneq annertusaavigineqarsinnaalluni. Napparsimasunut tunngatillugu Skype atorlugu kommunit Allorfillu attaveqatigineqartarput.

Sulisussarsiniarneq: Suliffimmut atatillugu sulisunut kalaallinut Kalaallit Peqqissartut Illuannut suliartortunut, Københavni inissamik pissarsiniarneq ajornakusoormat, inissaqartitsinissaq siunnersuutaavoq.

Napparsimasut nunatsinni Peqqinnissaqarfimmiit Københavni Kalaallit Peqqissartut Illuannut nuunneqarneranni unammilligassat:

- Nalinginnaasumik napparsimasut naapitassaminnut piareersarluarneqartannigillat.
- Qanigisaasunik ikiuussinnaanngitsunik ingiallorteqartitsisarnermut assersuutissaqarpoq.
- Napparsimasut Kalaallit Illuannut pineranni nakorsaait nakorsaaitukkanullu nalunaarsuiffiit amigaataagajupput. Sulisut napparsimasut nakorsaataannut tunngatillugu malitseqartitsinermut piffisamik annertuumik atuisarput.
- Aangajaarniutinik ajornartorsiuteqarneq napparsimasooq aallartinnagu iliuuseqarfigineqarajuttannigilaq.
- Napparsimasut aallartinnatik, inuttut atukkat soorlu inigisap akilerneqarnissaanut, suliffimmut il.il. atatillugu aningaasaqarneq pillugu najukkami kommunimut aaqqiisuteqarnissaanut, Peqqinnissaqarfimmiit tamatigut paasissutissinneqartannigillat.
- Napparsimasut Danmarkimi katsorsartinnertik iluaqutigissaneraat, ass: Inuunermik sivitsuniarneq najukkami ilaqquttat qanillugit piartortut katsorsartinnissamiit pingaarnerunersoq isummerfigineqarajunnigilaq. Puigortunnortut qaamaterpassuarni qanigisaminnit avissaartinneqarnerat pissusissamisoorpa? Napparsimasooq akisuumik katsorsartittussanngorlugu Danmarkiliartinneqartinnagu oqaloqatigiinnerit taamaattut ingerlanneqassapput.

Napparsimasut piareersarluarneqarsimangikkaangata ajornartorsiutit Kalaallit Peqqissartut Illuannut tuttarput.

Ajornartorsiutit iliuuseqarfiginiarlugit Kalaallit Peqqissartut Illuanni makku suliniutaapput:

- Napparsimasunut tunngatillugu nunatsinni Peqqinnissaqarfimmi ataqatigiissaarinermut peqataasussanik ataqatigiissaarisunik marlunnik atorfinitisineq.
- Allorfik suleqatigalugu Skype aqutigalugu aangajaarniutinik ajornartorsitilinnik katsorsaanerit aallartinneqarnerat
- Skype aqutigalugu suliffimmut, inigisamut akiliummut il.il. atatillugu aaqquisuussinissaq siunertaralugu kommuninut attaveqarniarnermut tunngatillugu napparsimasunik ikiuinerit.

Tamatuma saniatigut napparsimasut Kalaallit Peqqissartut Illuanniitillutik piginnaanngorsaqinnissaannut timimik sungiusaasumik atorfinitisisoqarpoq.

Nunami allami uninnganermi kalaalimerngit pingaaruteqassusaannik Naalakkersuisut erseqqissaanerit naapertorlugu, Kalaallit Peqqissartut Illuata kalaaliminersitussanik aningaasaliiffigineqarnera oqaatigineqassaartaaq.